

Giredi 1

KOTARA 3

XITSONGA

RIRIMI

RA LE KAYA

**Nkunguhato
wa Dyondzo**

KU TIPALUXA/MAENDLELO YO HLELA

Eka vatirhikulorhi,

Ma amukeriwa eka Nongonoko wa NECT Ririmi ra le Kaya!

Mi ta xiyisisa leswaku switirhisiwa swa NECT Ririmi ra le Kaya swa Kotara 3 swi tumbuluxiwile hi xinkadyana lexitsongo swinene. Hi xivangelo lexi, ha amukela leswaku ku hlela loku yaka emahlweni na ku cincacinca swi nga ha va kona.

Hi nga tsakela leswaku na n'wina mi va na vun'wini wa switirhisiwa leswi, na ku tirhisana na xipanu xa hina ku endla mpfuxeto nkarhi na nkarhi na ku antswisa vuhundzuluxi. Loko mi kuma swihoxo, mi komberiwa ku landzelela maendlelo lawa ku vika:

- 1 Rhumela email eka adirese leyi faneleke:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Eka ntila wa nhlokomhaka, tsala tsalwa leri yelanaka. Xikombiso: GIREDI YA 3 KOTARA YA 1 NKUNGUHATO WA DYONDZO MAPAPILA YA 45–47
- 3 Eka miri wa imeyili, longoloxa ku cinca loku fanelaka ku endliwa. Kumbe, ndlela yin'wana, endla ku cinca ebukwini kutani u sikena kumbe u teka xifaniso xa papila ra kona, kutani u swi khomanisa kutani u rhumela hi imeyili.
- 4 Loko u ri na mhaka leyikulu ya ririmi leyi u lavaka ku hi lemukisa, hi kombela u kombisa hi ku swi tsala eka ntila wa nhlokomhaka. Xikombiso: VUMBHONI BYA RIRIN'WANA RA MUGANGA
- 5 Kutani, eka miri wa imeyili, U komberiwa ku hlamusela mhaka.
- 6 Mi komberiwa ku rhumela ti-imeyili hinkwato ti ri na vito, xiyimo na nomboro ya riqingho ra n'wina, leswaku hi ta kota ku tihlanganisa na n'wina loko swi fanela ku va na nkanerisano na n'wina.
- 7 **Hi khensa ku hoxa xandla hi ku engetela ntokoto wa n'wina eka phurogiremu leyi. Hi lava ku tiyisisa leswaku vuhundzuluxi bya kahle, lebyi lulameke eka ririmi rin'wana na rin'wana byi andlariwile eka matsalwa hinkwawo.**

Leswi nga endzeni

Tinotsi ta Maendlelo	v
Maendlelo Xidzi	xiv
Vhiki 1 Nkongomelo: Hinkwaswo edorobeni	1
Musumbhunuku	3
Ravumbirhi	7
Ravunharhu	12
Ravumune	19
Ravuntlhanu	23
Vhiki 2 Nkongomelo: Hinkwaswo edorobeni	27
Musumbhunuku	29
Ravumbirhi	34
Ravunharhu	40
Ravumune	47
Ravuntlhanu	52
Vhiki 3 Nkongomelo: Ku tirha swin'we	57
Musumbhunuku	59
Ravumbirhi	63
Ravunharhu	68
Ravumune	75
Ravuntlhanu	79
Vhiki 4 Nkongomelo: Ku tirha swin'we	85
Musumbhunuku	87
Ravumbirhi	91
Ravunharhu	96
Ravumune	103
Ravuntlhanu	108
Vhiki 5 Nkongomelo: Hinkwaswo hi swiambalo	113
Musumbhunuku	115
Ravumbirhi	119
Ravunharhu	124
Ravumune	131
Ravuntlhanu	135

Vhiki 6 Nkongomelo: Hinkwaswo hi swiambalo	139
Musumbhunuku	141
Ravumbirhi	146
Ravunharhu	151
Ravumune	157
Ravuntlhanu	161
Vhiki 7 Nkongomelo: Ku hlaya swa tsakisa!	165
Musumbhunuku	167
Ravumbirhi	172
Ravunharhu	177
Ravumune	183
Ravuntlhanu	187
Vhiki 8 Nkongomelo: Ku hlaya swa tsakisa!	191
Musumbhunuku	193
Ravumbirhi	198
Ravunharhu	203
Ravumune	210
Ravuntlhanu	214
Vhiki 9 Nkongomelo: Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile	219
Musumbhunuku	221
Ravumbirhi	225
Ravunharhu	230
Ravumune	237
Ravuntlhanu	241
Vhiki 10 Nkongomelo: Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile	245
Musumbhunuku	247
Ravumbirhi	251
Ravunharhu	256
Ravumune	262
Ravuntlhanu	267

Tinotsi ta Maendlelo

Mimbuyelo ya dyondzo

Kotara leyi, vadyondzi va wena va fanela ku fikelela mimbuyelo leyi:

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

- Vadyondzi va fanele va kota ku vula kumbe ku yimbelela 4 wa swinsin'wana kumbe tinsimu tintshwa.
- Vadyondzi va fanele va kota ku va na xiave eka nkanerisano wa tilasi ku avela hi vutivi bya masungulo.
- Vadyondzi va fanele va kota ku kanerisana hi xitori xo hlaya swin'we, va tirhisa rimba ra nkanerisano tanihi xiletelo.
- Vadyondzi va fanele va kota ku endla switori swa vona vini eka nghingiriko wa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- Vadyondzi va fanele va kota ku vulavula hi leswi va swi tsaleke.
- Vadyondzi va fanela ku twisisa na ku kota ku tirhisa ntivomarito lowu landzelaka:

hlayiseka	hlayisekanga	nghozi	lemuka	lemukisa	xindledyana
ntshunxekile	koka moya wa ntshunxeko	xiboho	pulasitiki	thyaka	yirisa
xinavetiso	lulamisa	hlingeleta	hlohloleka	hlingeleta	muganga
xipanu xo tirhisana	bitiruti	tshovela	swakwe	swin'we	matimba
khomeka	mpfula	misava	fumile	xitori	nkwetlembetano
ololoxa	xihatla	gandlati	karhateka	swakwe	xipanu
vuswikoti	xivoni	xindzhuti	hava nchumu	vonelo	pfumela
ala	hlawula	xivumbeko	hlawula	vonelo ra tlhelo rin'we	tshamisekile
nga tshamisekanga	sayizi	ringana	rikulu	debya	manya
navela	khwaxa	olova	tiyela	xa silika	borheka
makumu ya riendzo	pakana	norho	anakanya	mianakanyo	vula mpfumawulo
wungula	pfula (ku fana na ku pfula maphepha)	nyuma	rivalela	papalata	mimpfumawulo

twananisa	vumba	n'wayitela	ti nyungubyisa	tshunxeka	tshunxekile
tshamisekanga	hanya kahle	hanyanga kahle	tshemba	xivindzi	honisa
hansi ka	avanyisa	tshemba	xihundla	xitsongwatsongwana	hangalaka
xitsongwatsongwana	chava	mahungu	ndzavisiso	chukucha	masiki
kombisa					

NDZEMUKO WA MIMPFUMAWULO NA MIMPFUMAWULO

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku tiva mimpfumawulo hi ku wu vula.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku lemuka mimpfumawulo leyi landzelaka hi ku olova.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku twananisa na ku hambanisa mimpfumawulo leyi landzelaka:

hl	sw	rh	kh	kw	ts
ny	dy				

Vadyondzi va fanele va kota ku ava marito lama landzelaka hi swiphemu:

hlamba	hlamba	hluva	hlala	hlawula	hlakula
sweka	sweswi	swimilani	swirhatana	swukuta	swona
rhavi	rhambu	rhula	rhuma	rhole	rhengu
khekhe	khume	khale	khida	khoma	khuvi
kwini	kwata	kwihi	kwalaho	kwembe	kwela
tsala	tsevu	tsolo	tseleka	tsutsuma	tsolo
nyonga	nyiko	nyika	nyenya	nyupela	nyama
dyambu	dyana	dyelo	dyoha	dyisa	dyuhala
lwela	lwangu	lwisa	lwana	lwetana	dladla
dlokodla	dludla	dlikida	dlonyola	dloma	ntima
ntiyiso	ntambu	ntiko	ntirho	ntila	thini
thepe	thikithi	thokazi	thumba	thawula	mfenhe
mfutsu	mfuwo	mfularhela	mfihlo	mhalamhala	mheho
mhawuri	mherha	mhangani	mhelembe	byala	byanyi
byatso	byela	byongo	byisa	nkombe	nkukulu
nkokotso	nkoka	nkanyi	nkava	tlula	tlunya
tlumbana	tlurisa	tlatlambela	tlutlama	nhamu	nhanga
nharhu	nhenha	nhova	nhulu		

KU HLAYA

Vadyondzi va fanele va kota ku hundzuluxa marito lama landzelaka:

hlamba	hlamba	hluva	hlala	hlawula	hlakula
sweka	sweswi	swimilani	swirhatana	swukuta	swona
rhavi	rhambu	rhula	rhuma	rhole	rhengu
khakhe	khume	khale	khida	khoma	khuvi
kwini	kwata	kwihhi	kwalaho	kwembe	kwela
tsala	tsevu	tsolo	tseleka	tsutsuma	tsolo
nyonga	nyiko	nyika	nyenya	nyupela	nyama
dyambu	dyana	dyelo	dyoha	dyisa	dyuhala
lwela	lwangu	lwisa	lwana	lwetana	lwa
dladla	dlokodla	dludla	dlikida	dlonyola	dloma
ntima	ntiyiso	ntambu	ntiko	ntirho	ntila
thini	thepe	thikithi	thokazi	thumba	thawula
mfenhe	mfutsu	mfuwo	mfularhela	mfihlo	mhalamhala
mheho	mhawuri	mherha	mhangani	mhelembe	byala
byanyi	byatso	byela	byongo	byisa	nkombe
nkukulu	nkokotso	nkoka	nkanyi	nkava	tlula
tlunya	tlumbana	tlurisa	tlatlambela	tlutlama	nhamu
nhangana	nharhu	nhenha	nhova	nhulu	

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya marito lama landzelaka hi ku ma vona:

endzele	hlayiseka	swindledyana	xitarata	chuhile	pulasitiki
hlohlotela	nthyakiso	phaphamala	rholela	epurasini	ntshovelo
matsavu	tsuvule	tiphine	eribuweni	phikizano	ntsheketo
swiphiko	kwatelana	exitangeni	ntambu	xikipa	gondzo
exivonini	venga	tsanile	tekile	ringeta	languteka
phasela	rhiboni	phazili	phaphatani	paka	rhandza
koti	ntolovelo	teke	hlaya	chuhile	vukarha
kwatela	hemba	xihundla	vanhu	hlayisa	papalata
chava	hlamba				

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya na ku hlanganisa xitshuriwa tanihi xikombiso lexi landzelaka:

Teka xisibi u ya hlamba mavoko. Tirhisa xisibi ku hlamba. Xisibi xi susa thyaka emavokweni. Yima ndzi ku nyika xisibi. Chela mati ebavhini u hlamba. Hi fanele ku sivela mavabyi. Maria u chava ku tluleriwa hi mavabyi. Vanhu vo tala va chava ku khomiwa hi vuvabyi bya Khorona.

NTWISISO

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku endla minkumbetelo hi xitshuriwa hi ku hlaya swifaniso.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku tsundzuka vuxokoxoko hi xitshuriwa.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku rungula hi xitshuriwa.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku landzelerisa swiendleko eka xitshuriwa.
- 5 Vadyondzi va fanele va sungula ku twisisa leswaku swi vula yini ku va na xifaniso xa miehleketo, ku hlanganisa, ku kumbetela na ku tivutisa hi xitshuriwa.
- 6 Vadyondzi va fanele va kota ku anakanya xitshuriwa hi ku tirhisa rimba ra nkanerisano.
- 7 Vadyondzi va fanele va kota ku hlamula swivutiso swa ntwisiso leswi tsariweke swa xitshuriwa.

KU TSALA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku dirowa xifaniso lexi hundzisaka nhlamuselo.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku engetela lebulu yin'we kumbe timbirhi eka leswi va swi diroweke.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku tsala x wa tindzimana hi ku tirhisa rimba ra matsalelo kumbe kungu.

KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku hlayela ehenhla ku suka eka tibuku ta vona to hlaya leti ringanisiweke eka ntlawa wa lava va swi kotaka na mudyondzisi.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku tirhisa vutivi bya mimpfumawulo, vuthala bya mbangu na ku lemuka marito ya ntolovelo loko va ri eku hlayeni.
- 3 Vadyondzi va fanele va sungula ku tikambela hi voxe ku tsundzuka marito na matwisiselo.

Switirho na switirhisiwa leswi Nyikiwaka

Tekelani enhlokweni leswaku hinkwaswo switirhisiwa leswi nyikiwaka i swa xikolo. Switirhisiwa swi ta humesiwa kan'we ntsena, kutani swi fanele swi rhekhodiwa na ku hlayisiwa.

Eka Kotara 3 vadyondzisi va nyikiwa switirhisiwa leswi landzelaka:

1 Tibodo to hlovohatiwa ta nkombiso xa 4

Tirhisa tibodo leti ku endla rimba ra mintirho ya wena ya vhiki. Vhiki rin'wana na rin'wana, endla nkombiso wa: mpfumawulo na marito ya wena; marito lama tirhisiwaka ngopfu; nkongomelo wa marito ya ntivomarito; mimpfapfarhuto/swifaniso; na rimba ra matsalelo.

2 Chati/tichati ta Ntivontsalo

Endla nkombiso wa tichati leti emahlweni ka tlilasi, leswaku vadyondzi va ti vona kahle. Vadyondzisi va Giredi 1 na 2 va ta nyikiwa tichati ta matsalelo ya Nkandziyiso wa Ntivontsalo. Vadyondzisi va Giredi 2 na 3 va ta nyikiwa tichati ta Ntivontsalo ta matsalelo ya Nkandziyiso na ta matsalelo yo Koka.

3 Kotara 3: Nkunguhato wa dyondzo

Tirhisa nkunguhato lowu wa dyondzo ku vona leswi faneleke ku dyondzisiwa siku na siku. Maendlelo hi vuenti ma ku byela leswi u faneleke ku dyondzisisa xiswona dyondzo yin'wana na yin'wana. Mavhiki mambirhi lawa yo sungula eka Kotara 3, u ta landzelela nongonoko wa ndzetelo.

4 Kotara 3: Xiletelo xo Landzelerisa ntirho

Tirhisa tsalwa leri ku hetisa Nkunguhato wa Dyondzo wa Lembe na Lembe na Nkunguhato wa Kotara ya wena. Gwajula na ku tsala masiku eka dyondzo yin'wana na yin'wana na le ka nghingiriko wa mahlelelo loko u ri karhi u endla. Tikambisise eka madyondziselo ya wena.

5 Kotara 3: Buku Leyikulu

Tirhisa buku leyikulu ya switori loko ku ri nkarhi wa tidyondzo to Hlaya Swin'we. Ku na nhungu wa switori hi kotara – xitori xin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana.

6 Kotara 3: Phakete ra switirhisiwa

Phakete ra switirhisiwa ri katsa minchumu leyi landzelaka:

- **Maphepha ya swikombakomba ya Marito** ya nyikiwela nkongomelo wa ntivomarito; marito lama tirhisiwaka ngopfu; mimpfumawulo na marito. Tsemelela u veka hi nxaxamelo lowu faneleke. Tirhisa maphepha ya swikombakomba ya marito na tibodo ta nkombiso.
- **Mimpfapfarhuto ya nkongomelo wa ntivomarito** ya nyikiwile laha swi faneleke. Tsemelela u veka hi nongonoko lowu faneleke. Tirhisa maphepha ya swikombakomba leswi swa marito na tibodo ta nkombiso.
- **Maphepha ya Vutshila byo hlamusela xitori** ya nyikiwile eka nkongomelo wun'wana na wun'wana. Lowu i nongonoko wa 3 kumbe 4 wa swifaniso leswi

hlamuselaka xitori. Ku na 10 wa minkandziyiso hi phepha rin'wana na rin'wana – rin'we hi ntlawa lowutsongo. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.

- **Maphepha yo Rhekhoda Mahlelelo** ya nyikiwile ku rhekhoda mbuyelo na swibumabumelo swa kotara.

7 Kotara 3: Maphepha yo Hlaya 8

Ku nyikiwile nhungu wa maphepha yo hlaya hi kotara – rin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana kusukela eka vhiki ra vu3 ku fikela eka vhiki ra vu4. Tirhisa maphepha lawa na tlilasi hinkwayo hi nkarhi wo hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka. Ku na 20 wa minkandziyiso hi phepha rin'we ro Hlaya. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.

Endlelo ra Ntolovelu hi Vhiki na Vhiki: 7 wa tiawara

- 1 Nongonoko wa madyondzelo wu landzelela endlelo ro fana ra ntolovelu vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Leswi swi olovisela vadyondzisi na vadyondzi ku swi landzelela.
- 3 Vadyondzi va nga tilulamisela nghingiriko lowu landzelaka loko va tiva ntolovelu lowu.
- 4 Endlelo ra ntolovelu ri huma eka nkarhi wa mpimohansi wa Ririmi ra le Kaya eka XIPHOKHAMA: 7 wa tiawara hi vhiki.
- 5 Ntolovelu lowu wu endliwe leswaku wu tirha tanihi xiphemu xa nongonoko wa tindzimibirhi ku katsa na nongonoko wa madyondzelo ya PSRIP EFAL.
- 6 U komberwa ku endla nkombiso wa/damarheta ntolovelu lowu etlilasini ya wena na ku ringeta ku wu dyondza hi mbilu!

MUSUMBHU-NUKU		RAVUMBIRHI		RAVUNHARHU		RAVUMUNE		RAVUNTL-HANU	
Migingiriko ya swa nomo	15			Migingiriko ya swa nomo	15			Migingiriko ya swa nomo	15
		Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15		
Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15				
Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15			Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15
Ku tsala	30			Ku tsala	30				
Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

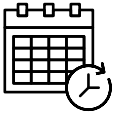

Malulamiselo hi vhiki na vhiki

Swi na nkoka swinene ku tsundzuka leswaku nongonoko wa Ririmi ra le Kaya wu hungutile xilaveko xo KUNGUHATA hi vadyondzisi, kambe ku TILULAMISELA swa ha laveka! Ndzhenga wun'we kan'we hi vhiki, hlanganani na vatirhikuloni (hinkwavo vadyondzisi va Xiyimo xa Masungulo), kutani mi tilulamisela swin'we.

Loko u ri karhi u tilulamisa, tsundzuka ku:

- 1 Hlaya nkunguhato wa dyondzo wa vhiki rero.
- 2 Tiyisisa leswaku u tiva na ku twisisa maendlelo/madyondziselo lawa ma faneleke ku tirhisiwa. Loko swi nga ri tano, yana eka xiyenge lexi tsariweke 'Maendlelo hi Vuenti' ku endla mpfuxeto hi laha swi faneleke ha kona.
- 3 Lexi landzelaka, langutisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto kumbe swifaniso leswi lavekaka eka nkongomelo wa ntivomarito, marito lama tirhisiwaka ngopfu, mimpfumawulo na rimba ra matsalelo. Lulamisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto hi ndlela leyi landzelaka:
 - a Tsemelela makhadi ya swikombakomba kumbe mimpfapfarhuto.
 - b Ringeta ku swi damarheta eka bokisi ro tiyela kumbe phepha.
 - c Loko swi koteka, lamineta kumbe u khavhara hi pulasitiki.
 - d Veka makhadi ya swikombakomba swa dyondzo eka mphilopho, kumbe u swi boha hi rhekere.
- 4 Hlengeta swin'wana switirhisiwa leswi u nga swi lavaka, ku katsa swifaniso kumbe minchumu leyi khomekaka.
- 5 Languta leswaku Buku Leyikulu yi tshamisekile.
- 6 Hlaya migingiriko ya le ka Buku yo tirhela ya DBE leyi u faneleke ku yi hetisa.
- 7 Titolovete ku endla tidyondzo ta ku tsala.
- 8 Tiyisisa leswaku Xiletelo xa wena xo Landzelerisa xi fambisana – na – masiku ku suka eka vhiki leri hundzeke na ku tikambisisa ku ya emahlweni ka wena.

Minkongomelo na nkarhi lowu kongomisiweke eka ku Hlaya

NOMBORO YA VHIKI	NKONGOMELO	XITSHURIWA XO HLAYA SWIN'WE	PAPILA RA KU HLAYA
1	Hinkwaswo edorobeni	Tshama u hlayiseka Lesego!	1
2	Hinkwaswo edorobeni	Salani kahle maphepha ya pulasitiki	2
3	Ku tirha swin'we	Bitiruti leyikulu	3
4	Ku tirha swin'we	Ntsheketo wa vasesi vambirhi	4
5	Hinkwaswo hi swiambalo	Xikipa lexintshwa xa Bohlale	5
6	Hinkwaswo hi swiambalo	Buruku ra kahle	6
7	Ku hlaya swa tsakisa!	Buku leyintshwa ya Bohlale	7
8	Ku hlaya swa tsakisa!	Mogao a dyondza ku hlaya	8
9	Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile	Lesego u titwa a nga hlayisekanga	9
10	Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile	Hulisani u tshama a hlayisekile	10

Kotara 3: Nongonoko wa Mahlelelo

Nongonoko wa Makambelelo wu endliwile hi ku ya hi mpfumelelo wa *Abridged Section 4* ya XIPHOKHAMA. Leswi swi nga kumeka endzhaku ka Xiletelo xo Landzelerisa ntirho xa kotara yin'wana na yin'wana.

Minkombiso etlilasini

TIBODO TA NKOMBISO

- 1 Tanihi xiphemu xa nongonoko lowu, u ta nyikiwa mune wa tibodo ta nkombiso ta mihlovo yo hambanahambana letikulu.
- 2 Bodo yin'wana na yin'wana yo hlovohatiwa yi ta tirhisiwa ku kombisa ntlawa wo hambana wa marito ya vhiki.
- 3 Tirhisa tibodo leti hi mukhuva lowu:
 - a **Bodo ya rihlaza** – nkombiso wa nkongomelo wa marito wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya vhiki.
 - b **Bodo ya wasi** – nkombiso wa marito lama tirhisiwaka ngopfu vhiki rero.
 - c **Bodo ya xitshopana** – nkombiso wa mpfumawulo na marito ya vhiki.
 - d **Bodo ya pinki** – nkombiso wa rimba ra matsalelo ya vhiki.
- 4 Marito lama ma fanele ku cinciwa vhiki rin'wana na rin'wana.
- 5 U komberiwa leswaku u nga tshiki nkongomelo wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya lembe hinkwaro. Minkombiso yi fanele yi va leyi nga na vuxaka na nkongomelo lowu u wu endlaka. Loko tlilasi hinkwayo yi tele hi marito na mimpfapfarhuto a yi tiyiseleki, naswona vadyondzi a va nge he ma lemuki marito lawa.
- 6 Loko u susile marito na mimpfapfarhuto, veka kahle efayilini.
- 7 Hlayisa kahle marito lawa leswaku u ta kota ku ma tirhisa lembe leri landzelaka.

TAFULA RA NKONGOMELO

- 1 Ringeta ku tumbuluxa tafula ra nkongomelo etlilasini ya wena.
- 2 Tirhisa ndhawu leyi ku endla nkombiso wa swifaniso na minchumu yo khomeka leyi yelanaka na nkongomelo.
- 3 Lebula minchumu leyi, leswaku vadyondzi va ta kota ku dyondza ntivomarito lowu.

Maendlelo Xidzi

Malawulelo ya tlilasi

Man'wana ya maqhinga ya nkoka ya malawulelo/mafambiselo ya tlilasi ya katsiwile tanihi 'maendlelo hi vuenti'. Lawa hi wona maqhinga lama tirhisiweke minkarhi hinkwayo laha ka nongonoko lowu, kutani swi na nkoka ku ma landzelela.

Xikongomelo: ku antswisa nkarhi – eka – ntirho, matikhomelo na ntirhisano exikarhi ka vadyondzi. Ku hunguta ku kavanyeteka ka tidyondzo. Ku tivisa xiphemu xa ntlangu ku dyondza.

MATSHAMELO NA MINTLAWA LEYITSONGO

- 1 Swi na nkoka swinene ku ti nyika nkarhi na ku xiyisisa hi vukheta leswi vadyondzi u va tshamisisaka xiswona etlilasini.
- 2 Loko u ri karhi u endla leswi, swi na nkoka ku tekela leswi enhlokweni:
 - a **Tshamisisa vadyondzi hi vuswikoti byo hambana-hambana** – a wu lavi vadyondzi lava tikeriwaka ku tshama swin'we, na lava nga na vuswikoti swinene va tshama swin'we. Hlanganisa vadyondzi leswaku tlilasi hinkwayo yi va ndhawu ya vadyondzi va vuswikoti byo hambanahambana.
 - b **Tshamisisa vadyondzi hi vukheta ku papalata kwetlembetano na huwa.** U nga tshamisisi vadyondzi lava karhatanaka swin'we. U nga tshamisisi vadyondzi lava nga miyeriki ku vulavula swin'we. Papalata swiphiso hi ku hambanisa vadyondzi lavo tano.
- 3 Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka leswaku vadyondzi va tirha hi mintlawe leyitsongo.
- 4 Mintlawe leyi yi fanele ku va ya 3–4 wa vadyondzi, lava tshameke swin'we ekusuhi. Endla leswi, leswaku loko u byela vadyondzi ku tirha hi 'mintlawe ya vona leyitsongo' va swi endla hi xihatla na hi ku olova, va nga rhendzeleki ngopfu.
- 5 Loko vadyondzi va tshame hi mintlawe, ndlela yo olova yo vumba mintlawe leyitsongo i ku va vadyondzi vambirhi eka ntila wa le mahlweni va hundzuluka va languta vadyondzi vambirhi lava nga le ndzhaku ka vona eka ntila wa vumbirhi. Va nga vumba ntlawe wa mune hi xihatla na hi ku olova.
- 6 U nga tshikeli leswi emavokweni ya vadyondzi. Teka xiboho xa leswi u nga ta vumbisa xiswona mintlawe leyitsongo etlilasini ya wena, kutani u va toloveta leswi va nga ta yisa xiswona eka mintlawe leyi hi xihatla va miyerile.
- 7 Loko u vona leswaku mavumbelo lawa ya ntlawe a ma tirhi, cinca maendlelo hi ntlawe – u nga sindzisi/boheleli vadyondzi ku tirha swin'we.

MALAWULELO YA MINKANERISANO YA NTLAWA

- 1 Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka vadyondzi ku khoma minkanerisano hi ntlawa.
- 2 Toloveta vadyondzi ku endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a Xosungula, vadyondzi va fanele ku va eka mintlawwa ya vona leyitsongo.
 - b Leswi landzelaka, vadyondzi va fanele va tekela enhlokweni swivutiso swa nkanerisano kumbe rimba.
 - c Kutani, mudyondzi un'wana na un'wana u fanele a kuma nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana, naswona:
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Swi fambisa xisweswo
- 3 Ku nga va mavonelo ya kahle ku tirhisa 'nhonga leyi khavisiweke/ribye/xa nchumu' ku lawula leswi.
 - a Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana xa nchumu ku fana na nhonga leyi khavisiweke kumbe ribye.
 - b Munhu loyi a khomaka xa nchumu lexi hi yena a vulavulaka, lavan'wana hinkwavo entlaweni va yingisela.
 - c Loko mudyondzi wo sungula a vulavurile, yena u fanele ku hundzisela xanchumu xa kona eka mudyondzi loyi a landzelaka, swi fambisa sweswo.
- 4 Loko ntlawa wu fanele ku ya nyika mbuyelo, naswona hinkwavo va hlamurile, ntlawa wu nga hlawula tinhlamulo to antswa swinene ta xivutiso xin'wana na xin'wana.

MIGINGIRIKO YO NCICA MAHLAYELO

- 1 Hi minkarhi hinkwayo ya tidyondzo ta ku Hlaya hi Ntlawa loku leteriwaka, vadyondzisi va fanele ku tirha na mintlawwa yimbirhi.
- 2 Exikarhi ka mintlawwa leyimbirhi, swi na nkoka ku teka 'xinkadyana xo gingirika' u nga si va tshamisisa ku va va endla nghingiriko wa ku Hlaya eka khadi leri landzelaka.
- 3 Endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a Loko u hetile ku tirha na vona, tlherisela Ntlawa wa 1 ematafuleni ya vona.
 - b Kombela tlilasi ku ku nyika ndleve.
 - c Endla Nghingiriko wo Cinca Mahlayelo na tlilasi hinkwayo.
 - d Tlherisela vadyondzi va ya tshama ehansi na Khadi ra ku Hlaya.
 - e Va hlamusele hi nghingiriko lowu nga ta landzela eka Khadi ra ku Hlaya.

- f** Tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele va sungula va heta nghingiriko lowu va nga le ku wu endleni va nga si ya eka lowu landzelaka – va fanele ku tirha hi rivilo ra vona.
- g** Vitana Ntlawa wa 2 ku ta va ta tirha na wena.
- 4** Eka kotara ya 1, hi bumabumele leswaku u tirhisa Migingiriko leyi ya 4 ya ku Cinca Mahlayelo na vadyondzi:

Nghingiriko wa 1: Mudyondzisi u ri

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku va ta endla mifambafambo yo hambanahambana, ku fana na ku: khumba nhloko ya wena; hahisa khayiti; cinisa nhompfu ya wena; tlula kanharhu; na swin'wana na swin'wana.
- 3** Loko u sungula u ku 'mudyondzisi u ri' vadyondzi va fanele va encenyeta leswi va lerisiwaka swona.
- 4** Loko u nga vuli leswaku 'mudyondzisi u ri', vadyondzi va fanele ku yima va ku whii!
- 5** Loko mudyondzi o encenyeta loko u nga vulanga leswaku mudyondzisi u ri: 'mudyondzi yoloye u humile naswona u fanele ku tshama ehansi'.
- 6** Muhluri i mudyondzi wo hetelela loyi a salaka a yimile.

Nghingiriko wa 2: Ntlangu wo cina

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku u ta tlanga vuyimbeleri eka riqingho ra wena.
- 3** Loko vadyondzi va twa vuyimbeleri, va fanele ku cina.
- 4** Xikan'we kan'we loko u tima vuyimbeleri, vadyondzi va fanele ku 'oma'/tiya.
- 5** Pfulela u tima vuyimbeleri minkarhi yo hlayanyana, ku endlela leswaku vadyondzi va cina kutani va oma/tiya minkarhi yo hlayanyana!

Nghingiriko wa 3: Dzinginisa, dzinginisa, oma

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Vula: dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, oma!
- 3** Vadyondzi va fanele ku swi vula na wena naswona va fanele ku dzinginisa miri loko va ri karhi va ku 'dzinginisa'.
- 4** Loko va fika eka 'oma' va fanele va yima va nga tshukuvanyi naswona va miyerile!
- 5** Vuyelela leswi minkarhi yo hlayanyana.

Nghingiriko wa 4: Xitulu xa mina na mina

- 1 Byela vadyondzi ku suka va yima ekusuhi na switulu swa vona. Ku fanele ku ri na ndhawu ematlhelo ka vona.
- 2 Nyika vadyondzi swiletelo leswi va nga ta swi landzela – va fanele va swi endla hi xihatla naswona va miyerile.
- 3 Swiletelo leswi hinkwaswo swi mayelana na xitulu naswona va titolovela ku tirhisa marito yo komba swiyimo.
- 4 Nyika swiletelo swo fana na ku:
 - yima endzhaku ka xitulu xa wena
 - tlakula xitulu xa wena
 - khandziya ehenhla ka xitulu xa wena
 - tlula hi le henhla ka xitulu xa wena
 - swin'wana na swin'wana

Migingiriko wa swa nomo

Ekusunguleni ka dyondzo ya Ririmi ra le Kaya hi Musumbunuku, Ravunharhu na Ravuntlhanu u ta endla nghingiriko wa swa nomo. Leyi i migingiriko ya ku vulavula na ku yingisela eka nongonoko lowo. Yi kunguhatiwe hi vukheta ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku vulavula va ri voxe.

Ku dyondzisa Nkongomelo wa Ntivomarito

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa matwiselo, minongoti na ntivomarito ya xiakhademiki eka vadyondzi, ku endlela ku antwisa ku hlaya hi ntwisiso na ntivo. Ku antwisa na ku fuwisa vadyondzi hi vutivi bya ririmi leri faneleke ku tirha hi ku hetiseka eka Xiyimo xa le Xikarhi.

- 1 Dyondzisa vadyondzi marito manharhu mantshwa eka nkongomelo wa ntivomarito.
- 2 Tirhisa maendlelo ya 'KEBV' ku dyondzisa ntivomarito/marito lamantshwa.
- 3 KEBV i nkomiso wa marito: Komba, Encenyeta, Byela na Vula
- 4 A hi minkarhi hinkwayo swi olovaka ku endla swiendlo swa mune eka rito ra nkongomelo wun'wana na wun'wana – endla leswi faneleke.
 - a K – kombetela eka xifaniso kumbe xilo xa ntiyiso, loko swi endleka.
 - b E – Encenyeta nkongomelo wa marito, loko swi endleka.
 - c B – Byela vadyondzi leswi rito ri vulaka swona. Nyika nhlamuselo yo olova ya rito.
 - d V – Vula rito eka xivulwa, kutani vadyondzi va hlaya hi le ndzhaku ka wena.
- 5 Endzhaku ka loko u dyondzisile ntivomarito ya nkongomelo wa vhiki rero, vekela marito eka bodo, xikan'we na xifaniso xa rito ra nkongomelo.
- 6 A hi vadyondzi hinkwavo lava nga tsundzukaka rito ra nkongomelo lowuntshwa xikan'wekan'we. U nga vileli hi swona, naswona u nga endli leswaku vadyondzi va vuyelela marito ko talatala.

- 7 Vadyondzi va ta hlangana na ntivomarito lowuntshwa minkarhi yo tala exikarhi ka nkongomelo, kutani va ta nyikiwa nkarhi wo vumba ntivomarito wa vona lowu tiyisisiweke.

Risimu kumbe Swisin'wana.

Nkongomelo: Ku katsakanya vutivi lebyintshwa bya ntivomarito wa vadyondzi. Ku dyondza hi ku tlanga.

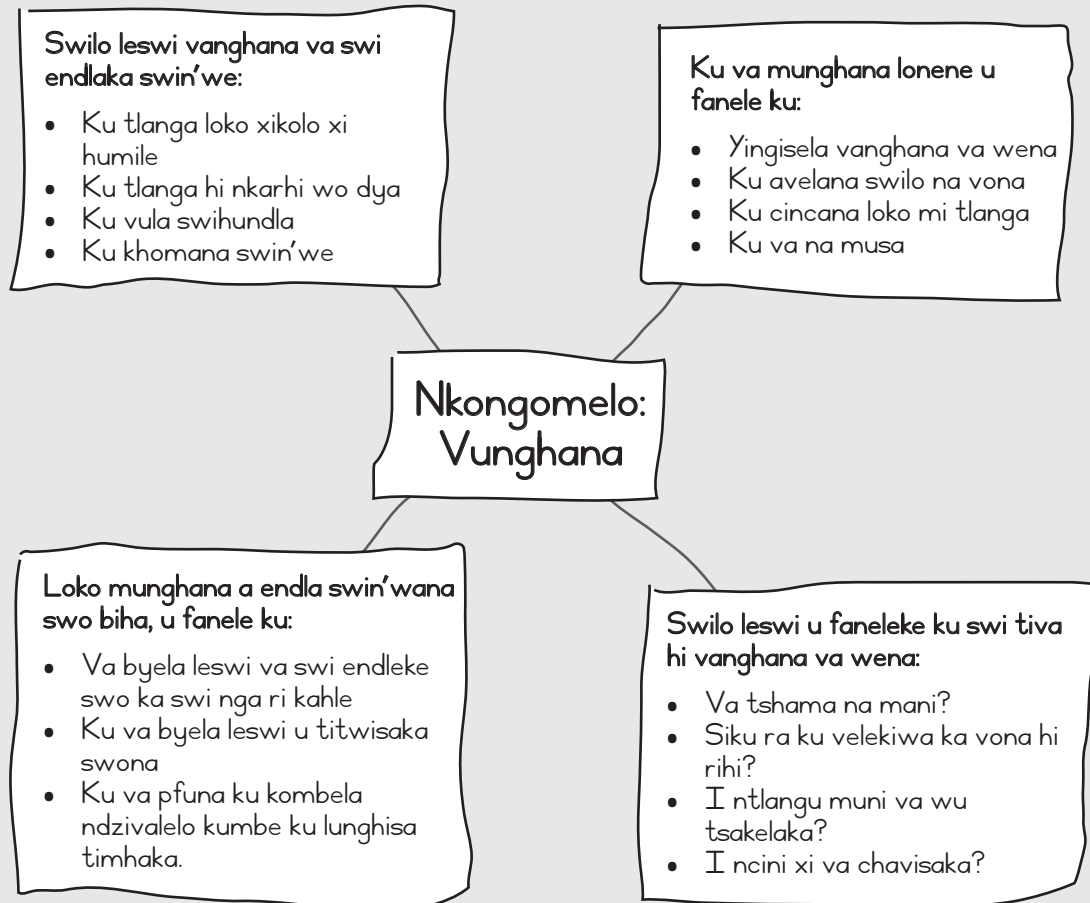
- 1 Risimu kumbe swisin'wana swo karhi leswi u nga ta swi endla na vadyondzi swi longoloxiwile eka nkunguhato wa dyondzontsongo.
- 2 Endzhaku ka nkarhi, vadyondzi va ta tiva tinsimu na swisin'wana leswi, kutani va swi yimbelela xikan'wekan'we.
- 3 Hambiswiritano, loko swi sungula ku dyondzisiwa, u fanele ku dyondzisa vadyondzi marito, swiendlo na noti, loko swi ri kona.
- 4 Dyondzisa vadyondzi risimu kumbe swisin'wana hi layini hi ndlela leyi:
 - a Yimbelelela tllasi risimu hinkwaro kumbe u ri vulavula kunene.
 - b Nyika nhlamuselo ya rona eka vadyondzi loko swi fanela.
 - c Yimbelelela kumbe u vula layini yo sungula, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - d Yimbelelela kumbe u vula layini ya vumbirhi, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - e Yimbelelela kumbe u vula tilayini to sungula timbirhi xikan'we, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - f Yana emahlweni hi ndlela yaleyo ku fikela loko u va dyondzisa risimu hinkwaro kumbe swisin'wana.
- 5 Minkarhi hinkwayo ngenhisa na swiendlo leswi faneleke swa risimu kumbe swisin'wana.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku kombela ku yimbelela tinsimu leti va ti tsakelaka eku heteleleni ka siku – leyi i ndlela yo tsakisa ya ku tiyisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Ku tivisa nkongomelo: Ndlela ya vutivi byo rhanga

Nkongomelo: ku kamba na ku kombisa vutivi byo rhanga bya vadyondzi bya nhlokomhaka, na ku aka eka leswi va swi tivaka hi mayelana na nhlokomhaka. Ku kombisa maveketelelo ya kahle ya vutivi hi ndlela ya xigirafiki hi ku tirhisa maqhinga ya mepe wa miehleketo.

- 1 Eka nghingiriko lowu, mudyondzisi u sungula hi ku endla mepe wa miehleketo hi ku hatlisa exitsalelweni.
- 2 Mudyondzisi u dirowa xirhendzevutana xi ri na vito ra nkongomelo exikarhi ka xitsalelo.
- 3 Tlhandlama, mudyondzisi u vutisa vadyondzi: Mi tiva yini hi nkongomelo lowu?

- 4 Mudyondzisi u tsala ehansi miehleketo ya vadyondzi emathelo ka mepe wa miehleketo. Mudyondzisi u fanele ku hlengeleta miehleketo yo fana, xikombiso, loko nkongomelo wu ri 'Vunghana' u nga va na mepe wa miehleketo lowu langutekaka ku fana na lowu:

- 5 Eka vhiki ra vumbirhi ra ndzhendzeleko, mudyondzisi u ta tirhisa mepe wa miehleketo ku pfuna vadyondzi ku pfluxeta na ku tianakanya eka leswi va nga swi dyondza eka vhiki ro sungula ra ndzhendzeleko.
- 6 Mudyondzisi u ta vutisa vadyondzi: Hi swihi leswintshwa na leswi tsakisaka leswi mi nga swi dyondza hi nkongomelo lowu ku fika sweswi?

Ku rungula xitori xo titumbuluxela Vhiki ra 1

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Nghingiriko lowu wu nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirhisa miehleketo na vutumbuluxi, ntivomarito wa nkongomelo wa vona lowuntshwa na vuswikoti byo longoloxa ku tumbuluxa xitori xintshwa.

- 2 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo. U ta kuma leswi eka Switirhisiwa.
- 4 Maphepha lama yo tumbuluxela eka wona ya na 3–4 wa swifaniso leswi nga tirhisiwaka ku tumbuluxa xitori xo yelana na nkongomelo.
- 5 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 6 Nyika vadyondzi minete yin'we kumbe timbirhi ku ta na miehleketo ya vona.
- 7 Endzhaku ka swona vadyondzi va ta nyiketana hi ku nyika mavonelo ya vona ya xitori.
- 8 Famba u rhendzeleka u ri karhi u yingisela vadyondzi vo hambanahambana loko va hlamusela switori swa vona.
- 9 Hlengeta maphepha lama a va tirhela eka wona u ma hlayisa kahle leswaku ya ta tirhisiwa eka vhiki leri landzelaka.
- 10 Khutaza vadyondzi ku hlayela un'wana xitori ekaya.

Ku rungula switori swo titumbuluxela Vhiki ra vu2

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana ntsariso wa ntumbuluxo wa nkongomelo.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va endle switori swa vona vinyi hi ku ya hi swifaniso.
- 5 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku ehleketa hi xitori xa ntlawa.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va xa vutumbuluxi, kambe xi fambelana na swifaniso.
- 7 Byela tlilasi ku yingisela.
- 8 Kombela 1–2 wa mintlawwa yo hambanana ku hlayelana switori swa mintlawwa ya vona.
- 9 Khensa vadyondzi ku va va hlayelanile switori.

Ku kanela hi Xitshuriwa xo Hlaya Swin'we

Nkongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi vuswikoti byo ehleketa hi vuenti na ku xopaxopa na vuswikoti byo katsakanya na ku va nyika nkarhi wa ku titoloveta na ku antswisa vuswikoti lebyi. Ku aka ku titshembha eka vadyondzi hi ku va nyika nkarhi wo tumbuluxa na ku humesela mavonelo ya vona, ku hlela, hlanganisa na xakahata. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene entlaweni lowuntsongo.

- 1 Ku kana hi xitshuriwa xo hlaya swin'we swi endliwa hi Ravuntlhanu.
- 2 Sungula hi ku tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni.
- 3 Endzhaku ka swona, hlaya u tlhela u hlamusela rimba ra nkanerisano eka vadyondzi.
- 4 Vadyondzi va fanele ku twisisa leswaku a ku na ku ahluriwa ka tinhlamulo to pfuleka no pfaleka – ku hambana hi tinhlamulo na mavonelo swa amukeleka.
- 5 Eku heteleleni ka dyondzontsongo, byela tlilasi ku yingisela.
- 6 Eka timinete to hetelela, kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku byelana tinhlamulo.
- 7 Khensa vadyondzi hi tinhlamulo na xiave lexi va nga va na xona.
- 8 Loko tinhlamulo ti nga ri tona kumbe ti fanele ku ndlandlamuxiwa, lulamisa kumbe u vutisa swivutiso swo tlhontha miehleketo.

Ndzemuko wa mimpfumawulo/Ntivontsalo

Giredi ya 1 na 2 (ku fikela nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo na ntirho wa ntivontsalo.

Nkatsakanyo: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku tirhisa makambeleo ya nkamafundza ku kambela vadyondzi ndzemuko wa mimpfumawulo na ku tsundzuka mimpfumawulo na ntivontsalo lowu va dyondzeke. Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo na ntivontsalo hi ku tilulamisa Ku tirhisa nkambelo wo xiyaxiya hikwalaho ka xikongomelo xa makambelo ya mafundza.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo, vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo, mapeletwana na marito lama dyondziweke eka mavhiki lama nga hundza.
- 2 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto. Loko se va swi kota, va fanele ku tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku petsa phepha hi le xikarhi; na ku nombora ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji na ku suka eka 6–10 hi le xikarhi ka pheji. (nhlayo ya mimpfumawulo; mapeletwana yi ta hambana ku ya hi dyondzo hi dyondzo)
- 4 Kombela vadyondzi ku tsala ehansi mpfumawulo, peletwana kumbe rito loko u ri vula – va fanele ku matsala etlhelo ka nomboro leyi nga yona. Loko va nga swi koti ku tsala mpfumawulo kumbe rito va fanele ku tsala xitlhenguso.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo, mapeletwana na marito lawa va nga ma dyondza.
- 6 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiseni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
 - Va fanele ku vona loko va swi kota ku tsala mpfumawulo, peletwana na rito hi ndlela ya kahle.

- Va fanele ku tlhela va vona loko va tiva ku endla maletere hi ndlela ya kahle.
- 7 Vitanela mimpfumawulo, mapeletwana na marito eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
 - 8 Kutani, u va lerisa ku teka penisele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
 - 9 Tsala tinhlamulo leti lulameke exitsalelweni, vula mpfumawulo u ri kari u hlamusela maendlelo ya ku tsala.
 - 10 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
 - 11 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi ku i vamani va lavaka ku pfuniwa.

Ku dyondza Mpfumawulo Wuntshwa na Marito: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku hlukisa ndzemukiso wa mimpfumawulo. Ku hlamusela hi ku hetiseka ku dyondzisa fonimi ya Ririmi ra le Kaya na mapeletwana eka vadyondzi; ku titoloveta ku vona na ku tirhisa fonimi na mapeletwana lama nga dyondziwa eka rito.

Ku dyondzisa mpfumawulo wuntshwa.

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla xikombakombana, xikombiso: /p/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo x3
- 3 Kanela hi ku fana na ku hambana ka mpfumawulo wa/p/hi Ririmi ra le Kaya na hi Xinghezi.
- 4 Komba vadyondzi mpfumawulo wun'we eka fureme ra xialifabete.
- 5 Kombela vadyondzi: Ku ehleketa hi marito lama tirhisaka mpfumawulo wa/p/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: poto, patu, pume, peni.

Tivisa marito mantshwa.

- 1 Vulela rito rin'wana na rin'wana ehenhla loko u komba vadyondzi marito lama nga eka xikombakombana yo fana na: tana, pana, bana, fana
- 2 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena loko u tshikelele mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 3 Damarheta swikombakomba swa marito eka bodo yo nkombisa wa mimpfumawulo.

Ku tsala maletere Mantshwa na Marito: Masiku ya Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa vuswikoti bya vadyondzi ku tsala hi ku hetiseka na ku tsala tigrifeme leti yelana na tefoneme leti va nga ti dyondza hi nkholuko.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku tsala hi ndlela ya ku tsala maletere hi ku kokela eka mimpfumawulo leyi dyondziweke.

- 2 Kombisa ku tsala mimpfumawulo exitsalelweni – hlamusela maendlelo ya ku vumba maletere u ri kari u tsala.
- 3 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka nhloko ya vona ehenhla ka desika.
- 4 Kutani yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 5 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 6 Vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 7 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana ku tsala mimpfumawulo eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 8 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 9 Hi ku gimeta, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 10 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 11 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo wuntshwa lowu dyondziweke eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

Ku hambanisa na Ku twananisa: Masiku ya Ravumune

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetisisa na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemuko na vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanisa tefonimi na mapeletwana lama dyondziweke hi vadyondzi hi ndlela ya ku hlaya na ku tsala va ri voxo. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka hi nkunguhato wa dyondzontsongo hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: huma
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu: /h/u/m/a/
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /h/
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito:/m/
- 7 Vula mpfumawulo wa vumune/hetelela wa rito:/a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: huma
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /h/u/m/a/= huma
- 10 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hu/
- 11 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /ma/
- 12 Vula peletwana ra vunharhu ra rito:
- 13 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hu/ma/= huma.
- 14 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: Tana. Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito?/t/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito?/a/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito?/n/
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wa vumune wa rito?/a/.
- 4 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemuphemu: /t/a/n/a/
- 5 Tsala rito exitsalelweni: Tana.
- 6 Lerisa vadyondzi ku twananisa mpfumawulo eka rito: /t/a/n/a/= tana
- 7 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/ta/
- 8 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ra vumbirhi ra rito?/na/. Byela vadyondzi ku twananisa mapeletwana ku aka rito?/ta/-/na/
- 9 Vuyelela maendlelo lawa hi rito ra nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravunharhu.

Ku kuma Rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika nkarhi vadyondzi ku katsakanya vutivi bya tefonimi leti va nga tidyondza. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanyisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu.

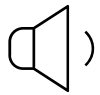
hl-	u	ph	t
m	a	e	i
h	k	n	l

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki Ravumbirhi xikombiso: /hl/na/ph/.
- 2 Hluta mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana hinkwayo exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke/ hlu/phe/ka/.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa /hl/kumbe/ph/
- 6 Kombisa vadyondzi ku vumba rito ro fana na: /hu/ma/
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na hlupheka kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na nkumba.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: hl, ph
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Ku pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa hlupheka, nkumba na man'wana, xikombiso: hlupheka, huma, mati, tana, phema, kama, hlula, phepha, hluka.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo/ Ntivontsalalo

Giredi ya 2 na 3 (ku fikela loko nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo na ntirho wa Ntivontsalalo.

GIREDI 2 KOTARA YA 3-4

NTIVONTSALALO

Ku cinca marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mpfumawulo na ntivontsalalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku tshikelela na ku lemuka ku cinca ka marito kumbe swivulwa, leswi cincaka nhlamuselo ya marito kumbe swivulwa.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanele ku endla nghingiriko lowu va nga KOKELI. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva hi ku ringanela ku kokela, kombela vadyondzi hi ku va lerisa ku hetisisa nghingiriko wa ku kokela.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo na marito lama dyondziweke eka mavhiki lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku nomboro ku suka eka 1-5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji, va tlula layini exikarhi ka nomboro yin'wana na yin'wana.
- 4 Tsala xivulwa lexi nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo exitsalelweni kusuhi na nomboro 1, ku fana na:
 - 1 Ndzi lava buku.
- 5 Lerisa vadyondzi ku kopa xivulwa etibukwini ta vona.
- 6 Kutani, u lerisa vadyondzi ku tsala tidyondzo to hambana ta timofini. (hi Xinghezi kumbe Xibunu – rivotavito) ekusuhi na nomboro ku fana na:

- 2 U
- 3 Ni
- 4 Xi
- 5 Va
- 7 Lerisa vadyondzi ku tsarisisa xivulwa, va tirhisa tin'wana ta tinhlokomhaka ta timofini (Xinghezi na Xibunu – riviti)
- 8 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 9 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 10 Eku heteleni ka dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku kokela loko u ri karhi u tsala.
- 11 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi tin'wana na tin'wana va ti vonaka, ku fana na laha xivulwa xi cincaka.
- 12 Khwatihata patironi yin'wana na yin'wana, ku fana na:
 - Ndzi lava buku.
 - Mi lava buku.
 - Hi lava buku.
 - Va lava buku.
- 13 Kutani u va lerisa ku teka penisele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 14 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 15 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i va mani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va nga tsandziwa hi mimpfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 1-2

NTIVONTSALO

Vun'we na Vunyingi bya Marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva matsalele hi ku ringanela ya ku koka, va kombele hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfluxeta marito lama dyondziweke eka mavhiki lama nga hundza.

- 2 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto va tsala siku na nhlokomhaka.
Vun'we na Vunyingi bya marito.
- 3 Endzhaku u va byela ku tsala nomboro ku suka eka 1-5 hi le ka ntila wa le makumu ya pheji, tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa kusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
- 2 ricece
- 3 movha
- 4 n'wana
- 5 mufana
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala marito hi vunyingi.
- 8 Hi timinete to hetelela ta ntlhanu ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi leti va ti vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata patironi leyi, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
swimanga
- 2 ricece
ticece
- 3 movha
mimovha
- 4 n'wana
vana
- 5 mufana
vafana
- 11 Kombela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipenisele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku koka, va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va vadyondzi va nga tsandziwa hi mimpfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 3-4

NTIVONTSALO

Vun'we na Vunyingi: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we va tiva matsalele yo koka, va kombeli hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfuxeta marito lama dyondziweke eka mavhiki lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka. Vun'we ni Vunyingi bya swivulwa.
- 3 Kutani u va byela ku nomboro ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji, va tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi – Swivulwa

- 1 Ximanga xi nwa masi.
- 2 Ricece ra rila.
- 3 Movha wu yimile.
- 4 N'wana wa rila.
- 5 Yindlu yi wile.
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala nakambe swivulwa hi le vunyingini.
- 8 Eka timinete ta ntlhanu to hetelela ta dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela patironi yin'wana na yin'wana leyi va yi vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata tipatironi leti, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Swivulwa

- 1 Ximanga xi ti chela hi masi.
Swimanga swi ti chela hi masi.
- 2 Ricece ra rila.
Ticece ta rila.

- 3 Movha wu yimile.
Timovha ti yimile.
- 4 N'wana wa rila.
Vana va rila.
- 5 Yindlu yi wile.
Tiyindlu ti wile.
- 11 Byela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipenisele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana vadyondzi va nga tsandzeka mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku kola!

MIMPFUMAWULO

Pfuxeta mimpfumawulo hi ku hambanisa na ku twananisa: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemukiso wa mimpfumawulo, na vuswikoti byo twananisa no hambanisa tefonimi leti dyondziweke na mapeletwana, hi ndlela yo kota ku hlaya na ku tsala va ri voxe ku engetela vutivi bya tefonimi na mapeletwana hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo hi Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hlamba.
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: hl/a/m/b/a/.
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /hl/.
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /a/.
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito: /m/.
- 7 Vula mpfumawulo wun'we wa vumune wa rito: /b/.
- 8 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/.
- 9 Tsala rito exitsalelweni: hlamba.
- 10 Kombisa hi ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /hl/a/m/
b/a/= hlamba.
- 11 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hl/.
- 12 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /a/.
- 13 Vula peletwana ra vunharhu ra rito: /m/.
- 14 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hl/a/m/
b/a/= hlamba.
- 15 Vuyelela rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hloma.
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula eka rito?/hl/.
- 4 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi eka rito?/o/.
- 5 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu eka rito?/m/.
- 6 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito?/a/.
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: /hl/o/m/a/.
- 8 Tsala rito exitsalelweni: hloma.
- 9 Lerisa vadyondzi xikan'we na wena ku twananisa mimpfumawulo eka rito: /hl/o/m/a/= hloma.
- 10 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/hlo/.
- 11 Vutisa vadyondzi: Hi rini peletwana ra vumbirhi ra rito?/ma/.
- 12 Byela vadyondzi ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hl/o/ma/= hloma.
- 13 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Wa endla...

- 1 Byela vadyondzi ku humesa tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka: va tsala marito lama sungulaka hi p
- 2 Kutani, u byela vadyondzi ku nombora ku suka eka 1–5 hi le ka ntila emakumu ka pheji.
- 3 Vitanela mapeletwana ya 5 kumbe marito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
- 4 Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na nomboro leyi nga yona. Va fanele ku tirhisa vuswikoti byo twananisa na ku hambananisa ku va pfuna ku peleta marito lawa.
- 5 Vadyondzi va fanela ku khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke eka rito rin'wana na rin'wana.
- 6 Eka timinete timbirhi to hetela ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, kutani u khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 7 Byela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona hi penisele ya mihlovohlovo.
- 8 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta dyondza ndlela ya ku tsala mpfumawulo lowu hi ku koka eka dyondzo leyi landzelaka.

NTIVONTSALO

Ku tsala letere/maletere mantshwa na marito: Ravumbirhi na Ravunharhu wun'wana na wun'wana

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa vuswikoti byo lulamisa hi nkhumulo wa ku tsala tigrifimi leti yelanaka na fonimi leyi dyondziweke.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku endla maletere hi ku koka hi mpfumawulo lowu dyondziweke.
- 2 Dyondzisa letere rin'wana na rin'wana lerintsongo na lerikulu.

- 3 Kombokisa ku tsala mpfumawulo exitsalelweni – hlamusela matsalele ya maletere u ri karhi u tsala.
- 4 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka desika.
- 5 Kutani, yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 6 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 7 Hambiswiritano, vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 8 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala mpfumawulo emihlaneni hi tintiho ta vona.
- 9 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 10 Eku heteleleni, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 11 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 12 Loko u kombisa marito, tshikelela tindlela leti maendlelo ya maletere hi ku koka ya hlanganaka na man'wana.
- 13 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

MIMPFUMAWULO

Ku cincana maletere: Ravumune

Nkongomelo: Ku lulamisa na ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku vapfuna ku langutisa na ku lemuka ku cinca kun'we ka rito leri cincaka mahlamuselelo ya rito.

Ndza endla...

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, hi ta titoloveta ku langutisa ku hambana ku tsongo eka marito. Leswi swi hi pfuna ku va vahlayi vo antswa.
- 2 Tsala marito mambirhi lama u nyikiweke wona eka nkunguhatontsongo wa dyondzo mo fana na: vila, sila.
- 3 Hlamusela leswaku namuntlha hi ta ringeta ku vona leswaku hi wihi mpfumawulo lowu hambaneke eka marito lamambirhi.
- 4 Kombokisa vadyondzi ku kuma ku hambana eka marito lawa: vila, sila.
- 5 Hlamusela ku hambana, eka mimpfumawulo leyi/b/na/s/mimpfumawulo ya hambana, kambe swin'wana na swin'wana eka rito swa fana!

Ha endla...

Xiyenge xa 1

- 1 Tsala exitsalelweni marito mambirhi lama nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na cela, sala.

- 2 Vutisa vadyondzi ku hambana ka marito lawa?
- 3 Vitana mudyondzi ku ta khwatihata ku hambana eka marito lawa, cela, sala.
- 4 Hlamusela ku hambana eka marito lawa.

Xiyenge xa 2

- 1 Kutani, tsala exitsalelweni rito leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na vila.
- 2 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we lowu nga cincaka eka rito ku aka rito rin'wana.
- 3 Tsala nongonoko wa miehleketo ya vadyondzi exitsalelweni, ku fana na mila, rila cela, tsala.

Wa endla ...

- 1 Tsala rito exitsalelweni leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na mila.
- 2 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo lowu nga pfallaka rito leri ku endla leswaku ku va na ku hambaka ka rito?
- 3 Lerisa vadyondzi ku aka marito yo tala hi laha va kotaka ha kona, ku pfala mpfumawulo wun'we ntsena eka rito.
- 4 Eku heteleleni ka dyondzo, vitana vadyondzi nakambe.
- 5 Vitana vadyondzi ku ta exitsalelweni kutani u tsala rin'wana ra marito ya vona.
- 6 Famba hi rito hi rito, u hlamusela leswaku hi wihi mpfumawulo lowu nga cincwiwa, xik: vila, rila, cela, tsala.

MIMPFUMAWULO

Ku kuma rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku katsakanya vutivi bya vona bya tefonimi leti va tidyondzeke. Ku pfumelela vadyondzi ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni rito leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu. Yi katsa swin'wana swa swirhanghi.

ph-	u-	p	-ema
th-	t	a	-isa
k	e	m	-ima

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki: /ph/na/th-/
- 2 Pfluxeta hinkwayo mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga la henhla.

- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke, ku fana na: /th/a/m/u/k/a/= thamuka.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa/ph/na/th/
- 6 Kombisa vadyondzi ku umba rin'wana rito ro fana na/m/a/n/a/n/a/= manana.
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa, ku fana na phula, kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na tima.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: ph, th.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa: phema, thamuka, phuta, thuka, tima, phema, tisa, pume, kamu, pima, muka.

Ku hlaya swin'we na Maqhinga ya matwisiselo

Xitori xo hlaya swin'we lexintshwa xi hlayiwa vhiki rin'wana na rin'wana.

Ku hlaya swin'we ku endliwa hi ndlela leyi:

Musumbhunuku: Loko u nga si hlaya

Ravumbirhi: Ku hlaya ro sungula

Ravumune: Ku hlaya ra vumbirhi

Ravuntlhanu: Endzhaku ko hlaya

Eka nkarhi lowu wa ku hlaya swin'we, tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va tshamisekile naswona va kota ku vona swifaniso leswi nga eka buku leyikulu. Tsundzuxa vadyondzi hi leswi u nga swi langutela hi nkarhi wo hlaya swin'we, ku fana na:

- Tshama kahle u MIYELA
- Veka MAVOKO ya wena emindzhumbyini
- Veka MATIHLO na miehleketo ya wena eka xitori
- Timani MARITO ya n'wina (kombisa hi ku pfala ka nomu)

Swikongomelonkulu swa ku hlaya swin'we eka nongonoko lowu hi leswi landzelaka:

- 1 Vadyondzi va ta twa leswaku swi njhani ku hlaya xitori hinkwaxo xo tika ku tlula loko va hlaya va ri voxo, hikuva vadyondzi a va na mhaka hi xiphemu xa xithekiniki xo hlaya, va languta ntsena eka leswi xitori xi vulavulaka hi swona na swimunhuhata. Vadyondzi va nga tiphina hi xitori, kutani va hluvukisa ku rhandza ku hlaya.
- 2 Loko mudyondzisi a hlayela xitori ehenhla, u ta va a karhi a kombisa vuswikoti byin'wana byo hlaya: U hlaya ku suka eka papila ro sungula ku fika eka ro hetelela; u hlaya ku suka ehenhla ka papila ku fika ehansi; u hlaya ku suka eka ximatsi ku ya eka xinene;

u landzelela swihikahato; u hlaya hi ku khuluka hi rivilo ra kahle; u hlaya a karhi a kombisa, leswi pfunaka ku hlamusela xitori. Vadyondzi va dyondza vutshila byo tala hi ku languta muhlayi loyi a swi kotaka.

- 3** *Loko mudyondzisi a karhi a hlaya, u humesa nhlamuselo hi ku: komba xiphemu xa xifaniso; hi ku tirhisa swikombiso; na ku cincacinca rito. Mudyondzisi u ta engetela nhlamuselo, hi ku yima a nyika nhlamuselo ya rito. Hi ku yingisela mudyondzisi na ku n'wi langutisa, vadyondzi va ta va va karhi va dyondza vutshila lebyintshwa bya ririmi.*
- 4** *Kutani, xa nkoka swinene, hi nkarhi wa ku hlaya swin'we, mudyondzisi u ta dyondzisa ndlela yo ehleketa hi xitori, na ndlela ya ku aka ku twisisa ka vona ka xitori. Eka nongonoko lowu, hi hlawule ku aka vuswikoti swa xikambelantwisiso hi ku endla xikombiso na ku dyondzisa maqhinga yo hambana ya xikambelantwisiso. Maqhinga ya matwisisele lama landzelaka ma tirhisiwa:*
- *Bvumba*
 - *Xifaniso xa miehleketo*
 - *Lavisisa tsalwa*
 - *Nkomiso*
 - *Ehleketeta hi tsalwa*
 - *Endla vuhlanganisi*
 - *Ku kumbetela*
 - *Ku endla ndzavisiso*

MAQHINGA YA MATWISISELO

Tafula leri nga laha hansi ri nyika vuxokoxoko bya qhinga rin'wana na rin'wana.

Qhinga ra 1: Bvumba	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va bvumba, va vula leswi va <u>ehleketaka</u> leswaku swi ta humelela eka xitori. Vadyondzi va nga bvumba leswi nga ta humelela hi ku languta xifaniso ebukwini. Va nga ha bvumba leswi nga ta humelela endzhaku ko hlaya papila ra tsalwa. Xo hetelela, vadyondzi va nga ha bvumba leswi va ehleketaka leswaku xitori xi nga hela njhani.
Xikongomelo	<i>Loko u endla vadyondzi va bvumba, u endla leswaku va ehleketa hi xitori va nga si xi hlaya. Vadyondzi va ta tirhisa vuthala ku kuma leswaku swimunhuhatwa i vamani, na leswaku ku ta humelela yini. Loko va bvumba, vadyondzi va hluvukisa vuswikoti bya vona bya xikambelantwisiso hi ku ehleketa hi xitori.</i>
Magoza (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Languta xifaniso. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso. 5 Va kombi leswaku swifaniso swi hlangana njhani ku aka xitori.
Swikombiso (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku humelela yini laha? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi titwa njhani? Hikokwalaho ka yini? 3 U ehleketa leswaku u ta vona yini eka xifaniso lexi landzelaka?

Magoza (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya papila ra tsalwa. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso.
Swikombiso (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku ta humelela yini? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi ta endla yini? 3 U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani?

Qhinga ra 2: Xifaniso xa miehleketo

Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla xifaniso xa miehleketo, va fanele va ehleketa hi leswi nga ta humelela eka xitori ku fana na mbonakiso wa le ka movhi. Va fanele va ringeta ku vona xitori emiehleketweni ya vona xi karhi xi humelela.
<i>Xikongomelonkulu</i>	<i>Xifaniso xa miehleketo xi pfuna ku nyika nhlamuselo ya marito eka papila hi ku ma hundzuluxela eka mbonakiso wo huma eka movhi emiehleketweni ya vadyondzi. Xifaniso xa miehleketo xi pfuna vadyondzi ku vona leswaku timhaka eka tsalwa tihlangana njhani. Leswi swi va pfuna ku aka ku twisisa ku ehleketa hi xitori hinkwaxo, ku nga ri hi papila hi papila.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vula: Sweswi hi ta ti endlela xifaniso xa miehleketo xa xitori onge hi langute movhi. 3 Lerisa vadyondzi ku pfala mahlo ya vona. Hlamusela leswaku vadyondzi va ta yingisela marito kutani va endla movhi emiehleketweni ya vona. 4 Hlaya tsalwa nakambe. 5 Byela vadyondzi hi xifaniso xa wena xa miehleketo. (Kombisa xikili.) 6 Vutisa vadyondzi. U vone yini? (Ku humelele yini eka movhi wa wena?) 7 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta fambelana na leswi humelelaka eka xitori.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndzi na xifaniso xa miehleketo xa loko Joe a hlula eka mphikizano. Onge ndza wu vona nyuku wu karhi wu huma enhlokweni wu haha ndhawu leyi hinkwayo. Onge ndza ma vona mahlo ya yena ma kongome eka layini yo hlula, na miri wa yena wu tirha hi matimba na ku tlula. 2 U na xifaniso xa njhani xa miehleketo? Ku humelele yini eka movhi wa wena?

Qhinga ra 3: Lavisisa tsalwa

Nhlamuselo	Lava swivutiso swa tsalwa hikuva hi swona swivutiso swa xikambelantwisiso. Swivutiso leswi swi vutisa vadyondzi ku ehleketa kumbe ku languta marito lama nga eka papila, na ku tsundzuka mahungu.
<i>Xikongomelonkulu</i>	<i>Swivutiso leswi i swo kambela ku twisisa ka marito eka papila. Qhinga leri ri komba vadyondzi ndlela yo komba na ku lavisisa rito ra xilotlelo leri nga ta va pfuna ku hlamula swivutiso leswi.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso hi vuxokoxoko lebyi nga eka tsalwa, ku fana na: Xana Joe a lava ku tlula mani eka mphikizano? 3 Pfumelela vadyondzi ku hlamula xivutiso. 4 XIYAXIYA: Pfuna vadyondzi ku kuma tinhlamulo hi ku komba rito ra xilotlelo leri pfunaka, kutani u lavisisa eka tsalwa rito ra xilotlelo. Leswi swi ta va kongomisa eka nhlamulo.

Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe a lava ku hlula mani eka mphikizano? 2 Joe u endle yini mphikizano wu nga si sungula? 3 Joe u titolovetele mphikizano rini? 4 Mphikizano a wu endleriwa kwihhi?
Qhinga ra 4: Nkomiso	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla nkomiso, va ehleketa hi leswi nga humelela eka xitori. Va nga ha ehleketa hi swilo swin'wana, ku fana na: leswi va nga swi rhandza hi xitori, na leswi va nga swi dyondza ku huma eka xitori.
Xikongomelo	<i>Nkomiso wu komba leswaku vadyondzi va twisisile na ku ehleketa hi xitori. Ku kombela vadyondzi ku endla nkomiso wa xitori i ndlela ya kahle yo kambela ku twisisa ka vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa. 2 Tsundzuxa vadyondzi: Loko hi endla nkomiso, hi ehleketa hi swiphemu swa nkoka swa xitori. Hi nga ehleketa na hi leswi hi nga swi rhandza hi xitori, na leswi hi nga swi dyondza ku huma eka xitori. 3 Nyika vadyondzi xinkarhana xo ehleketa hi xitori. 4 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku avelana nkomiso wa vona na vanghana. 5 Eku heteleleni, u nga byela vadyondzi ku tsala minkomiso ya vona, va tirhisa rimba ku va pfuna.
Swikombiso	Xitori: Joe u hlula eka mphikizano <u>Vadyondzi va nga komisa xitori hi ndlela leyi:</u>
	<p>Xitori lexi xi vulavula hi mufana loyi a vuriwa Joe loyi a lava ku hlula mufana wo tsutsuma swinene exikolweni, Sizwe eka mphikizano wo tsutsuma. Joe a titoloveta minkarhi hinkwayo, emakumu u n'wi hlurile Sizwe.</p> <p>Ndzi rhandze laha Joe a nga tsema ntambhu emakumu ka mphikizano – a swi tsakisa.</p> <p>Ndzi dyondze leswaku loko wo ringeta hi matimba naswona u nga lahleli thawuli u nga humelela.</p>
Qhinga ra 5: Ehleketa hi tsalwa	
Nhlamuselo	Loko mudyondzisi a ehleketa, mudyondzi u ehleketela ehandle hi tsalwa. U pfumelela vadyondzi ku twa leswi a ehleketaka hi swona hi tsalwa.
Xikongomelo	<i>Ku kombisa ndlela leyi u ehleketa hi yona hi tsalwa, hi dyondzisa vadyondzi swilo swimbirhi. Xosungula, hi dyondzisa vadyondzi leswaku vahlayi va kahle a vo hlaya marito ntsena, va ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Xavumbirhi, hi komba vadyondzi tinxaka ta miehleketo leyi vahlayi va kahle va nga na yona hi tsalwa.</i> <i>Hi ku endla leswi, hi komba vadyondzi ndlela yo ehleketa hi vutumbuluxi na ku xopaxopa hi tsalwa. Hi ku famba ka nkarhi, vadyondzi va ta sungula ku tiendlela leswi hi voxo.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Ehleketa hi xivutiso kumbe miehleketo leyi muhlayi wa vuswikoti a nga va ka na yona hi tsalwa. (Miehleketo yi nyikiwile eka tibloko ta ku hlaya ko sungula na ku hlaya ka vumbirhi eka nkunguhato wa dyondzo.) 3 Vula: Ndzi vona/Ndzi lemuka...
Xikombiso	Ndza swi vona leswaku Sizwe u hleke Joe loko a ngenela mphikizano. Ndza tivutisa leswaku leswi swi ta hlundzukisa Joe?

Qhinga ra 6: Endla vuhlanganisi	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla vuhlanganisi, va fananisa switori na vutomi bya vona (tsalwa ka vun'winyi), kumbe eka tsalwa rin'wana (tsalwa eka tsalwa), kumbe eka swin'wana emisaveni (tsala ka misava).
Xikongomelo	<i>Ku endla vuhlanganisa swi pfuna vadyondzi ku twisisa tsalwa hi vuenti hi ku ri hlanganisa na swin'wana leswi va swi tivaka, kumbe leswi va nga tshama va tokota hi swona. Ku komba vadyondzi leswaku va nga endla vuhlanganisi hi tindlela to hambana: tsalwa eka tsalwa rin'wana, tsalwa eka vun'winyi, vutomi bya vona, na tsalwa eka misava – vuxokoxoko byin'wana lebyi va byi tivaka hi misava.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso, ku fana na: Hi rini laha a wu lava ku hlula eka swin'wana, ku fana na Joe? 3 Tirhisa ku kombisa ku nyika xikombiso xa nhlamulo, ku fana na: Loko Joe a lava ku hlula eka mphikizano, swi ndzi tsundzuxe hi laha a ndzi rhandza ku phikizana na sesi wa mina exikolweni. A kuma timaraka ta le henhla eka swilo hinkwaswo, vatswari va mina a va tinyungubyisa. A ndzi lava leswaku vatswari va mina va tinyungubyisa na hi mina.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Leswi swi ku tsundzuxa njhani hi vutomi bya wena? 2 Ndzi byeli hi nkarhi lowu swin'wana swo yelana na swona swi nga ku humelela? 3 Loko a wu ri Joe, a wu ta va u endle yini loko Sizwe a ku hleka? 4 U ehleketa leswaku Sizwe u titwe njhani loko Joe a n'wi hlurile? 5 Hi xihi ximunhuhata xin'wana lexi xi ku tsundzuxaka xona?
Qhinga ra 7: Ku kumbetela	
Nhlamuselo	<p>Ku kumbetela swi ngenisa na ku tirhisa leswi u swi tivaka, xikan'we na leswi u nga swi hlaya ku bvumba kahle hi swin'wana leswi u nga swi hlaya eka xitori. Leswi hi leswi swi vuriwaka hi 'ku hlaya exikarhi ka mintila'. Loko vadyondzi va endla nkumbetelo, va bvumba kahle hi swin'wana eka xitori.</p> <p>Nkarhi wun'wana, mutsari a nga tsali vuxokoxoko hinkwabyo eka xitori.</p> <p>Mutsari u siya swiphemu swin'wana swa xitori swi nga helanga, leswaku vadyondzi va ta tikumela swona.</p>
Xikongomelo	<i>Vadyondzi va fanele va tihetisela swiphemu swa xitori hi ku kumbetela – va fanele va dyondza ku 'hlaya exikarhi ka mintila'. Ku endla leswi, va fanele ku tirhisa leswi nga tsariwa, xikan'we na leswi va swi tivaka ku ringeta ku kuma leswi nga tsariwangiki.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi. U tiva yini hi leswi? Tsalwa ri ri yini? 3 Vutisa vadyondzi: Hi swihi swin'wana leswi hi nga bvumbaka swona hi leswi? Ku na swin'wana leswi tsalwa ri nga swi vuliki? 4 Vutisa vadyondzi: Hi nga kumbetela yini hi Joe hi leswi a tshama a ri eku titoloveteni? 5 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vona ta twala.

Xikombiso	<p>Tsalwa:</p> <p>Buti wa mina u endle xikombelo xo ya eyunivhesiti. Ndzi vuye ekaya kutani ndzi vona buti wa mina a khome papila a karhi a n'wayitela. Manana a ri eku rileni, naswona a ri eku hlekeni a karhi a n'wi vukarha.</p> <p>Ku kumbetela:</p> <p>Hi ku ya hi xikombelo lexi buti wa mina a nga xi endla xo ya eyunivhesiti, na leswaku u khome papila a vonaka a tsakile, hi nga bvumba leswaku xikombelo xa yena a xi humelerile.</p>
Qhinga ra 8: Ku endla ndzavisiso	
Nhlamuselo	Loko hi endla ndzavisiso eka tsalwa, hi ahlula hi xiphemu xin'wana xa tsalwa.
Xikongomelo	<i>Vadyondzi va fanele va dyondzisiwa leswaku va fanele ku kambisisa leswi va nga swi hlaya, naswona va fanele ku seketela minkambisiso ya vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso xo kambisisa, kutani u va byela ku seketela nhlamulo ya vona. Xikombiso. U ehleketa leswaku u endle swilo swa kahle? Hikokwalaho ka yini kumbe hikokwalaho ka yini swi nga ri kahle? 3 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta twala.
Xikombiso	<p>Swivutiso swin'wana swa ndzavisiso swi sungula hi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa... 2 U pfumelelana na... 3 Hi ku vona ka wena... 4 U rhandzile...

Laha hansi i nhlamuselo ya maendlelo hi vuenti ya dyondzo yin'wana na yin'wana ya Ku hlaya swin'we: U nga si sungula ku hlaya; Ku hlaya ro sungula; Ku hlaya ravumbirhi; na Endzhaku ko hlaya. Hlaya tinhlamuselo leti ku kota ku twisisa nkhumulo wa dyondzo yin'wana na yin'wana.

KU HLAYA SWIN'WE: U NGA SI SUNGULA KU HLAYA

MAQHINGA YA MATWISISELO: BVUMBA

Loko u nga si sungula ku hlaya, hi aka matwisiselo ya vuswikoti hi ku endla leswaku vadyondzi va ehleketa hi xitori xi nga si hlayiwa.

- 1 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta languta swifaniso eka xitori, kutani va ehleketa hi xitori.
- 2 Byela vadyondzi leswaku, ku ya hi leswi va swi vonaka, va ta bvumba leswaku xitori xi ta vulavula hi yini. Leswi swi vula leswaku va ta tirhisa swifaniso ku ringeta ku bvumba leswaku xitori xi vulavula hi yini.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku a va fanelanga ku ehleketa hi xifaniso xin'we xi ri xoxe. Va fanele ku ehleketa hi ndlela leyi swifaniso swi nga na vuxaka hi kona. Va fanele va hlanganisa swifaniso hinkwaswo va ringeta ku kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.
- 4 Komba vadyondzi khavhara ya xitori kutani u hlayela ehenhla vito ra xitori.
- 5 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku ta humelela yini eka xitori lexi?
- 6 Lexi landzelaka, languta xifaniso xin'wana na xin'wana eka xitori, loko u karhi u languta, vutisa vadyondzi:
 - a U vona yini eka xifaniso lexi?
 - b U ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
 - c U ehleketa leswaku ku ta humelela yini?
- 7 Loko vadyondzi va rivala ku yelanisa swifaniso swo hambana, va byeli ku endla leswi. Xikombiso, 'Wa tsundzuka leswaku mufana loyi a endla yini eka xifaniso xo hetelela? U endla yini sweswi? U ehleketa leswaku ku humelela yini?'
- 8 Loko u fika eka xifaniso xo hetelela, vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani (loko swi fanerile)?
- 9 Khensa vadyondzi ku va va bvumbile.
- 10 Loko u ri na nkarhi, hlaya xitori hinkwaxo kan'we u nga yimi.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RO SUNGULA

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka Ku hlaya ko sungula, hi sungula hi ku aka matwisiselo ya vuswikoti hi ku hlaya na ku hlamusela vadyondzi xitori. Hi tlhela hi endla xikombiso xa leswaku u ehleketa njhani hi xitori. Loko u nga si hlaya, byela tlilasi leswi u nga ta swi endla. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wa Ku hlaya swin'we. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe hi yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori.'* Namuntlha, *ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi ri karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla muvhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi rito.
- 3 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ro sungula, hi kongomisa eka ku kombisa na ku dyondzisa maqhinga ya matwisiselo eka vadyondzi.
- 4 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 5 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka buloko. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u *ehleketa njhani hi xitori*. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.

- 6 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 7 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 8 Byela vadyondzi leswaku ku nga va na nhlamulo ya ku tlula yin'we ya xivutiso, na leswaku vadyondzi va nga va na mavonelo yo hambana.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RAVUMBIRHI

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka ku hlaya ravumbirhi, hi ya emahlweni na ku aka matwisiselo ya vuswikoti bya ku hlayela vadyondzi xitori, na ku kombisa ndlela yo ehleketa hi xitori. Nakambe, byela vadyondzi leswaku u ta endla yini. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wo Hlaya hi ku siyerisana. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe ku yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori. Namuntlha, ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla movhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Lexi landzelaka, hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ra vumbirhi, u ta endla xikombiso leswaku u ehleketa njhani hi xitori.
- 3 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 4 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka tibuloko swa Ku hlaya ka vumbirhi. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u *ehleketa njhani hi xitori*. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.
- 5 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 6 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 7 Xo hetelela, byela vadyondzi ku vumba xivutiso hi tsalwa.
 - a Byela vadyondzi ku ehleketa va ri voxe hi xivutso lexi va nga xi vutisaka hi tsalwa.
 - b Loko swi fanerile, tsundzuxa vadyondzi hi marito man'wana ya swivutiso, xikombiso: mani; yini; rini; kwini; njhani, hikokwalaho ka yini, hi miehleketo ya wena, u ehleketa leswaku, longoloxa, sw. sw.
 - c Byela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, kutani va siyerisana swivutiso swa vona.
 - d Kutani, vutisa vadyondzi vo ka va nga talanga ngopfu ku siyerisana swivutiso swa vona na tlilasi.
 - e Nyika vadyondzi van'wana nkarhi wo hlamula swivutiso leswi.

KU HLAYA SWIN'WE: ENDZHAKU KO HLAYA

Xikongomelo xa nghingiriko wa Endzhaku ko hlaya i ku nyika vadyondzi nkarhi wo hlengeleta ku twisisa ka vona ka xitori, na ku titoloveta ku tirhisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Endzhaku ko hlaya, u ta endla yin'we ya minghingiriko ya mune:

- 1 Fanisa tsalwa.
- 2 Endla nkombiso wa xitori.
- 3 Ku hlamusela xitori hi swa nomo kumbe ku tsala.
- 4 Matwisiselo yo tsala.

FANISA TSALWA

- 1 Tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona, na tibuku ta vona to tsalela kumbe phepha ro ka ri nga etsaleriwanga, penisele na tikhirayoni.
- 2 Byela vadyondzi leswaku va ta na xifaniso xa miehleketo hi swin'wana, va ta ehleketa leswaku xi languteka njhani, xi nuha njhani, naswona xi na mpfumawulo wa njhani. Va ta tlhela va va na xifaniso xa miehleketo hi leswi va titwisaka swona hi ximunhuhatwa lexi, ntlangu kumbe nchumu lowu humaka eka tsalwa.
- 3 Byela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Va hlayeli tsalwa nakambe.
- 4 Kutani, byela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa xifaniso xa miehleketo lexi va nga va na xona ku huma eka tsalwa. Va nga ha nghenisa mimfungho ku hlamusela risema, nantswo, sw. na sw.
- 5 Kutani, vadyondzi va tirhisa swo sungula swivulwa ku tsala xivulwa kumbe swivulwa hi leswi va nga na xifaniso xa miehleketo hi swona.
- 6 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, na ku siyerisana hi swifaniso swa vona swa miehleketo na munghana wa vona.

ENDLA NKOMBISO WA XITORI

- 1 Tshamisa vadyondzi eka mete, kumbe eka ndhawu yo miyela ehandle.
- 2 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta endla nkombiso wa swiphemu swa xitori lexi va nga xi hlaya.
- 3 Khoma buku leyikulu. Hlaya papila ro sungula.
- 4 Nyika vadyondzi xileriso xa leswi va faneleke ku endla nkombiso hi swona. (eka nkunguhato wa dyondzo)
- 5 Endla nkombiso wa xileriso na vadyondzi.
- 6 Vuyeleda eka papila rin'wana na rin'wana.
- 7 Dyondzisa vadyondzi ku hlamula eka mpfumawulo leswaku va fanele ku miyela va yingisela loko u hlaya exikarhi ka swikombiso.

KU HLAMUSELA XITORI HI SWA NOMO KUMBE KU TSALA

- 1 Tshamisa vadyondzi leswaku va ta ku yingisela.
- 2 Landzelela magoza eka nkunguhato wa dyondzo ku hlamusela swiphemu swin'wana swa xitori na vadyondzi.

- 3 Xo sungula, u ta kombisa ku hlamusela xin'wana ku huma eka xitori.
- 4 Lexi landzelaka, u ta byela vadyondzi ku ehleketa hi xin'wana eka xitori – a va fanele ku kopela leswi a wu hlamusela swona.
- 5 Kutani, vadyondzi va ta HUNDZULUKA VA VULAVULA kutani va siyerisana ku hlamusela na munghana wa vona.
- 6 Xo hetelela, u ta vita vadyondzi vo ka va nga talanga ku ta siyerisana hi ku hlamusela tlilasi.
- 7 Loko dyondzo ku ri ku hlamusela loku nga tsariwa, vadyondzi va ta dirowa/tsala nhlamuselo ya vona eka tibuku ta vona to tsalela.

MATWISISELO YO TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tsala vito ra tsalwa tanihi nhlokomhaka exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, tsala swivutiso exitsalelweni, xikan'we na swo sungula swivulwa swa tinhlamulo. (Laha swi faneleke)
- 3 Lerisa vadyondzi ku pfula tibuku ta vona to tsalela kutani va tsala nhlokomhaka.
- 4 Byela vadyondzi leswaku namuntlha, va ta ehleketa na ku tsala tinhlamulo ta swivutiso leswi.
- 5 Hlaya swivutiso na vadyondzi, kutani u hlamusela loku swi fanerile.
- 6 Byela vadyondzi leswaku a va boheki ku tsala swivutiso, va tsala ntsena tinhlamulo.
- 7 Fambafamba u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
- 8 Eka timinete timbirhi to hetelela, hlaya tinhlamulo na vadyondzi, kutani u va pfumelela ku lulamisa ntirho wa vona.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka

Nkongomelo: Ku yingisela mudyondzi a hlaya hi un'we un'we a hlayela ehenhla, ku aka hi ku hetiseka vuswikoti bya mahlayelo na vuswikoti bya matwisiselo ya mudyondzi un'wana na un'wana. Ku pfumelela tlilasi hinkwayo hi ku va va nyikiwa nkarhi wa ku titoloveta ku hlaya marito ya mpfumawulo, marito yo vuyelela mo koma, swivulwa swo tihlamusela, va nga se heta ku tsala migingiriko ya xikambelantwisiso va ri vox.

I swa nkoka leswaku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, kan'we evhikini.

U ENDLA YINI NI VADYONDZI HINKWAVO ETLILASINI:

- 1 Loko u nga si sungula sexini ya ku hlaya ni ntlawa lowu leteriwaka na ntlawa, u fanela ku rhangana hi ku tshamisa tlilasi u endla leswaku va hetisa ntirho wo tsala etibukwini ta vona to tsalela na maphepha yo tihlamusela yo hlaya.
- 2 Vona leswaku phepha ro tirhela ri hlayisekile, hi ku tirhisa tifayili kumbe pulasitiki yo chela maphepha.
- 3 Va tolovete mintolovelo ya Ririmi ra le kaya ya ku hlaya hi ku leteriwa hi ndlela leyi:
 - a Tshamisa tlilasi hikwayo ni maphepha yo tirhela yo hlaya ya vona.

- b** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela ro sungula lowu faneleke ku hetisiwa.
 - c** Vitana ntlawa wun'we wa vadyondzi wu ta ku hlayela.
 - d** Loko u hetile ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni, byela vadyondzi ku tlhelela evutshan'wini bya vona.
 - e** Lerisa vadyondzi ku endla nghingiriko wo tlulela, wo fana na: Mudyondzisi u ri cinani ephatini kumbe xitulu xa mina na mina.
 - *Xiyaxiya: Timinete ta 30 ti tele eka vadyondzi lavantsongo ku tshama va tirha va miyerile va ri voxé. Hi nhlamuselo leyi, i swa nkoka ku endla nghingiriko wo tlulela ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku wisa hi ku endla swin'wana swo nyanyula na vutiolori.*
 - f** Tshamisa tlilasi na maphepha ya vona yo tirhela.
 - g** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela leri landzelaka leri faneleke ku hetisiwa.
 - h** Vitana ntlawa wun'wana ku ta ku hlayela.
- 4** I miehleketo ya kahle ku tshamisa muhlayi wo ka a nga koti ku hlaya na wo swi kota, leswaku loko va hlaya phepha ro tirhela, ku va na ku dyondzisana ku hlaya swi nga humeleriswa.

XIVUMBEKO XA PHEPHA RO TIRHELA RO HLAYA:

- 1** Phepha ro tirhela ra vhiki rin'wana na rin'wana ri na migingiriko ya 10. Ku hlaya hi ku leteriwa ku na 10 wa tisexini hi vhiki. Hambiswiritano, ntlawa wun'wana na wun'wana wu na nkarhi wo tirha na mudyondzisi kan'we hi vhiki. Leswi vula ku vadyondzi va ta hetisa nghingiriko wa phepha ro tirhela hi nkarhi wa 9 wa tisexini.
- 2** Mimfungo yi tsundzuxa vadyondzi hi leswi va nga ta swi endla hi siku hi siku:
 - a** Nomo wu vula ku hlaya mpfumawulo wa rito.
 - b** Tihlo ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku hlaya marito lawa hi ku ma langutisa.
 - c** N'wana un'we u tsundzuxa vadyondzi ku hlaya va ri voxé.
 - d** Vana vambirhi va tsundzuxa vadyondzi ku hlaya na mudyondzikulobye.
 - e** Voko leri nga khoma penisele ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku dirowa kumbe ku tsala.
- 3** Nongonoko wa ntokoto wa mpfumawulo na marito yo vuyelela hinkwawo lama dyondziweke ya hlayisiwile. Switori swintshwa swa vumbiwa hi ku tirhisa mpfumawulo na marito yo vuyelela ya vhiki, na ku katsa mpfumawulo na marito yo vuyelela lama dyondzisiweke khale. Swi vula leswaku vadyondzi a va si hlangana na marito eka phepha ro tirhela lama va nga si tshamaka va mavona na kan'we.

KU NYIKA MINTLAWA NA SWITSHURIWA LESWI HLAWURIWEKE KU HLAYA HI KU LETERIWA:

- 1** Eka mavhiki mambirhi yo sungula ya xikolo, yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe.
- 2** Tirhisa rhubiriki leyi nga la hansu ku hlawula vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona.

- 3 Mintlawwa yi fanele ku va hi mintlawwa yo fana ya vuswikoti.
- 4 Eka nongonoko lowu, ku na 10 wa minkarhi hi vhiki yo yingisela ku hlaya. Swi vula ku u nga vumba mintlawwa ya 10. Loko u vumba mintlawwa yintsongo leyi nga hansa ka 10, u nga tirhisa nkarhi wo engeteriwa ku tirha na vahlayi lava tsandzekaka ku hlaya.
- 5 Eka xikomba matirhelo xa wena u ta kuma fomo ku tsala mavito ya vadyondzi hi mintlawwa, na tafula leri ku pfumelelaka ku landzelerisa leswi ntlawa wun'wana na wun'wana wu nga swi hlaya.
- 6 **Tiva leswi:** Rhubiriki leyi yi hambanyisa vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona bya ku hlaya.
- 7 Loko ku ri na vadyondzi vo tala eka levhele yo fana, u nga lava ku tirhisa xikambela ntwisiso ku ri ndlela yinwana yo hambanyisa ntlawa.
- 8 Tlilasini ya vadyondzi va 40:
 - A ku na ntlawa wo tala lowu nga ka levhele 1, ko va na vadyondzi va nga ri vangani.
 - Eka ntlawa wa1 wu le ka levhele 2.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 3.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 4.
 - 1 kumbe 2 wa mintlawwa yi le ka levhele 5.

Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 1	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 2	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 3	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 4	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 5.
<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi a nga tivi kumbe u tiva marito mantsongo. • Mudyondzi a nga vonaki a lemuka vuxaka bya maletere na mimpfuma-wulo yo tala. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito mantsongo ya ntolovelovelo. • Mudyondzi a nga koti ku lemuka vuxaka bya malatere na mimpfuma-wulo kumbe u lava nkarhi wo tala ku pfuniwa ku hlaya marito yo ka ya nga voniwanga ya nkarhi lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u lava ku pfuniwa ku hlaya marito yo hlamusela lama a nga si tshamaka a voniwa ekarhini lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo a nga tlhela a kota ku hlaya hi vuswikoti byo hlamusela marito lama a nga si tshamaka a voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u tolovele ku pfuniwa ku hlaya hi vuswikoti byo kuma nhlamuselo marito yo tala yo tika. • Mudyondzi u hlaya hi nkholuko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u na vuswikoti byo hlaya hi ku hlamusela marito lama nga si tshama ma voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u hlaya hi nkholuko na vutitwi lebyi hetisekeke. • I wun'wana wa vahlayi vo kota ku hlaya etlilasini.

U TA ENDLA YINI NA NTLAWA WUN'WANA NA WUN'WANA HI NKARHI WA KU HLAYA LOKU LETERIWAKA

- 1 Vitana ntlawa ku ta ku hlayela.
 - a Vona leswaku hinkwavo va na switshuriwa leswi faneke.
 - b Ntlawa wu tshama hi ku endla xirhendzevutana.
 - c Tsundzuxa vadyondzi hi marito mo voniwa lama va nga ma dyondza ya vhiki. Komba ntlawa swikombakombani swa marito lawa na ku titoloveta ku ma hlaya.
 - d Endzhaku, nyika vadyondzi timinete tintsongo ku hlaya xiphemu xa xitshuriwa va ri voxe va miyerile.
 - e Kutani, vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku hlayela ehenhla xiphemu xa xitshuriwa, a ri yexe.
- 2 Hi nkarhi wa ku hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka, i swa nkoka ku tsundzuka ku:
 - a **Kombisa marito ya ntolovelo.** Tsundzuxa vadyondzi ku kuma marito lama humelelaka nkarhi hinkwawo, kutani hi fanele ku ma dyondza hi ku ma vona.
 - b **Ku aka vuswikoti byo hlamusela.** Loko mudyondzi a nga koti ku hlaya rito, xikan'wekan'we a wu fanelanga ku n'wi pfuna hi rito rero. Swa antswa ku nwi hlohlotela ku hlaya mpfumawulo wa rito kutani a twananisa mpfumawulo ku aka rito.
 - c **Ndhundhuzela na ku hlohlotela vadyondzi.** Endla ntlawa wa ku letela madyondzelo lamanene ya ntokoto ya vadyondzi kutani u tirhisa nkarhi lowu ku ringeta ku aka vutitshembi bya vadyondzi.
 - d **Aka ku hlaya hi nkholuko. Pfuna vadyondzi ku antswisa nkholuko wa mahlayelo ya vona.** Byela vadyondzi leswaku hlayelo ra vona ri fanele ku twakala ku fana na loko a vulavula. Kombisa vadyondzi ku hlaya hi nkholuko kutani u va pfumelela ku vuyelela ku hlaya endzhaku ka wena.
 - e **Aka ku hlaya hi ku twisisa.** Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tshamela ku ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Va dyondzise ku hlaya va wisa, va tlhelela endzhaku, va hlayisisa leswi va nga swi hlaya loko va lahlekeriwa hi ku landzelela mahlamuselelo. Dyondzisa vadyondzi ku va ni xifaniso emiehleketweni loko va hlaya – ku aka xitori etihlokweni ta vona hi leswi va swi hlayaka. Dyondzisa vadyondzi ku ringeta ku tsundzuka leswi va nga swi hlaya. Nakambe u va hlohlotela ku vutisa loko va nga swi twisisa swin'wana.

KU HLAYISA PHEPHA RA KU TIRHELA.

- 1 I miehleketo ya kahle ku veka maphepha ya ku tirhela etifayilini loko vadyondzisi va swi tirhisa.
- 2 Hlayisa maphepha lawa ya ku tirhela hi vukheta kutani u ma veka kahle loko u heta ku ma tirhisa.
- 3 U fanele ku tirhisa maphepha yo tirhela yo fana nkarhi wo leha, hikuva vadyondzi a va nga tsaleli eka wona. Ematshan'wini ya wona, va tsalela etibukwini ta vona switoloveto.

MAENDLELO MAN'WANA YA KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

Tsundzuka leswaku xivangelo xa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka i ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, ku endlela ku va pfuna ku aka vuswikoti byo hlaya. Loko u ri hava ndhawu yo ringanela etlilasini ku endla nghingiriko lowu, kumbe u tsandzeka ku lawula mahanyelo ya tlilasi loko u ri karhi u yingisela ntlawa wu hlaya, ku na maendlelo man'wana.

Enkarhini wa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka, tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona na maphepha yo hlaya yo tirhela. Kutani, endla leswi landzelaka:

- 1 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla hi phepha ro sungula ro tirhela. Kutani, u vitana mudyondzisi hi un'weun'we ku ta ku hlaya etafuleni a hlayela ehenhla yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya xitshuriwa hi levhele leyi nga fanela.
- 2 Aka maendlelo ya vuswikoti byo hlaya.
- 3 Endzhaku ka timinete ta 15, lerisa tlilasi ku endla nghingiriko wo tlulela.
- 4 Kutani, tshamisisa vadyondzi etindhawini ta vona na maphepha ya vona yo tirhela.
- 5 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla eka nghingiriko lowu landzelaka.
- 6 Yana emahlweni u va vitana ha un'we unwe ku ta hlayela ehenhla etafuleni ra wena.

Loko u hleketa ku tirhisa maendlelo man'wana ma ku yingisela ku hlaya, u fanele ku vona ku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana loko a hlaya kan'we evhikini.

Ndlela ya Ku tsala

Xikongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi ndlela ya ku humelerisa miehleketo xidzi ya vona hi ku tsala hi ku pfuniwa. Ku komba vadyondzi leswaku ku tirha hi ndlela swi va nyika nkarhi wo cinca, va hlela na ku antswisa miehleketo ya vona, ku nga ri ku 'swi kota hi nkarhi wun'we.

Ndlela ya ku tsala yi katsa ku kunguhata, mpapfarhuto, ku hlela, ku hangalasa na ku andlala leswi tsariweke. Swiphemu leswi swa mune swa ndlela ya matsalelo swi tivisiwa eka tigiredi letinharhu, loko vadyondzi va ri karhi va va na vuswikoti.

KUNGUHATA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Eka nongonoko lowu, makunguhatelo ya kongomisiwa eka ku dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kunguhata njhani hi ku tirhisa:
 - a Nongonoko
 - b Mepe wa miehleketo
- 2 Loko vadyondzi va nga si tumbuluxa nkunguhato wa vona, mudyondzisi u fanele a sungula a va komba leswi swi endlisiwaka swona, leswaku va tiva hi ku hetiseka leswi va faneleke ku swi endla. Nkunguhato wa dyondzo hi wona wu ku letelaka maendlelo.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku nkarhi hinkwawo wa EHLEKETA hi leswi u lavaka ku swi tsala. U (Mudyondzisi) fanele ku hlamusela miehleketo ya wena u yi humesela ehandle swi twakala, ku endlela leswaku vadyondzi va ta yi twa.
- 4 Tirhisa xikombiso xa makunguhatelo ku tumbuluxa nkunguhato wa matsalelo ya wena.
- 5 Lexi landzelaka, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku ehleketa hi leswi va nga ta tsala swona.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, va avelana mavonelo/miehleketo ya vona na munghana.
- 7 Xo hetelela, letela na ku pfuna vadyondzi loko va ri karhi va tsala kutani va tirhisa xikombiso xa nkunguhato ku hetisa minkunguhato ya vona.

MPFAPFARHUTA KU TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tlhela u tsala rimba ra wena ra nkunguhato ku suka eka dyondzo ya hi MUSUMBHUNUKU exitsalelweni. Tsala xikombiso xa rimba ra ku tsala exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, hlamusela hi ku komisa u tlhela u kombisa leswi vadyondzi va nga ta tirhisisa xiswona nkunguhato wa vona ku tumbuluxa mpfapfarhuto.
- 3 Komba vadyondzi xikombiso xa rimba ra matsalelo leri ri va pfunaka ku endla leswi.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va hetisa mpfapfarhuto wa vona, fambafamba la tlilasini u ri karhi u nyika nseketelo.

HLELA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo ku suka eka nkunguhato wa dyondzo exitsalelweni.
- 2 Hlaya nongonoko wo kambela kutani u hlamusela vadyondzi swilaveko/ swihlawulekisi swa kona.
- 3 U (mudyondzisi a) nga ha tsakela ku komba vadyondzi ku lulamisa xihoxo xo toloveleka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku va na nkarhi wa ku hlela na ku lulamisa ku tsala ka vona, va tirhisa nongonoko wo kambela.

KU HANGALASA NA KU ANDLALA KU TSALA

- 1 Lerisa vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa tsalwa ra vona ro hetelela.
- 2 Nyika vadyondzi nkarhi wa ku cincana tibuku kutani va hlaya leswi tsariweke hi loyi un'wana.
- 3 Nyika vadyondzi vo hambanahambana nkarhi wa ku avelana na tlilasi hinkwayo hi ku hlaya leswi va swi tsaleke.
- 4 Kombela vadyondzi van'wana ku tlhela va tsala matsalwa ya vona emaphephani yo va hava nchumu va endla na swifaniso ku kombisa, kutani u sayina. Endla nkombiso wa ku tsala loku ekhumbini ra le tlilasini.

- 5 Hlenguleta tibuku ta vadyondzi. U languteriwa ku koroketa hi mafundza swiphemu swi2 ntsena swa ku tsala hi kotara u tirhisa rhubiriki leyi nyikiweke. Hambiswiritano, u komberiwa ku hlaya na ku bumabumela hi matsalelo ya vona yo hetelela eka kotara yin'wana na yin'wana.
- 6 Nakambe, vutitshembi i xiphemu xa nkoka eka nhluvukiso wa vuswikoti bya ku tsala.

Maqhingana ya ku Tsala

Xikongomelo: Ku hlomisa vadyondzi hi maqhingana yo hlaya lama tirhaka tanihi switepisi ku va pfuna ku hundzula miehleketo ya vona yi va ya matsaleloxiidzi.

- 1 Landzelela minkunguhato ya dyondzo ku hetisa ntirho wa ku tsala eka vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Eka minkunguhato ya dyondzo, u ta lemuka leswaku ku landzeleriwa ntolovelo wo fana nkarhi hinkwawo. Leswi swi endleriwa ku pfuna vadyondzi, leswaku va tiva leswi va nga ta swi langutela eka tidyondzo ta ku tsala. Leswi swi pfuna ku aka ku titshemba.
- 3 U ta lemuka nakambe leswaku maqhingana yo hambanahambana ma dyondzisiwa hi katsongokatsongo kutani va swi kota ku hetisa marimba ya swivulwa hi ku olova.
- 4 Xikongomelo i xa leswaku vadyondzi va tirhisa maqhingana lawa hi ku olova na hi mfanelo.
- 5 Maqhingana lawa ya pfuna vadyondzi ku titwa va titshemba hi ku tsala ka vona hi ku va va kombiwa leswaku ku na nongonoko wa magoza lama landzeleriwaka loko va tsala.

QHINGA RA 1: MUDYONDZISI U SUNGULA A KOMBISA KU TSALA/MATSALELO

- a Mudyondzisi u sungula a kombisa ntirho eka tlilasi (u kombisa tlilasi hi ku hetiseka leswi va nga ta swi endla).
- b Hi ku hlalela mudyondzisi, vadyondzi va va na mavonelo yo helela hi ntirho wa kona.

QHINGA RA 2: VATSARI VA EHLEKETA VA NGA SI TSALA

- a Ku tsala i endlelo ro veka miehleketo ephepheni.
- b Leswi swi vula leswaku vatsari va fanele ku sungula va ehleketa kutani va teka xiboho hi leswi va nga ta tsala hi swona va nga si tsala.
- c Nakambe swi hlamusela leswaku a ku na 'tinhlamulo' to lulama kumbe to hoxeka loko ku tsariwa – mutsari un'wana na un'wana u na swa yena leswi a ehlekataka ku tsala hi swona.
- d Minkarhi hinkwayo nyika vadyondzi nkarhi wa ku ehleketa hi leswi va lavaka ku swi tsala.

QHINGA 3: VATSARI VA DIROWA NTILA WA RITO RIN'WANA NA RIN'WANA

- a** Vadyondzi va ehleketa hi xivulwa lexi va lavaka ku xi tsala, kutani va xi hlayela ehenhla.
- b** Va hlayela leswaku ku na marito mangani eka xivulwa, kutani va dirowa ntila lowu yimelaka rito rin'wana na rin'wana.
- c** Mintila yi fanele ku dirowiwa ku suka eximatsini ku ya exineneni naswona ku suka ehenhla ka pheji ku ya ehansi.
- d** Mintila yi fanele yi va ya kwalomu ka mpimo wa ku leha ka marito.
- e** Ku fanele ku siyiwa tindhawu exikarhi ka marito.
- f** Emakumu ka xivulwa, mudyondzi u vekela hiko.
- g** Loko mintila yi tshamisekile, mudyondzi u tsala marito lama a ma tivaka, kumbe u fanele a ringeta ku tsala mimpfumawulo leyi sungulaka rito a nga si kombela ku pfuniwa.
- h** Leswi swi nyika xivumbeko eka ku tsala ka mudyondzi, leswi swi akaka vutitshembi. Hambi va ri vadyondzi lava tsandzekaka hakunene va nga sungula ku tsala hi ndlela leyi.

QHINGA RA 4: VATSARI VA TIRHISA SWITIRHISIWA KU TSALA MARITO

- a** Dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kombeli ku pfuniwa ku tsala marito hinkwawo lama va nga ma tiviki. Va fanele va sungula va tirhisa switirhisiwa swin'wana ku kuma leswaku ri tsarisiwa ku yini rito leri va nga ri tiviki. Xikombiso:
 - Marito lama nga le khumbini.
 - Tibuku tin'wana.
 - Minongonoko ya mpeleto.
 - Va nga ha vutisa vanghana.

QHINGA RA 5: VATSARI VA TIRHISA LESWI VA SWI TSUNDZUKAKA KU TSALA MARITO

- a** Vadyondzi va fanele ku ringeta ku tsundzuka marito lama va ma dyondzeke, naswona va tsala marito lama hi ku ma tsundzuka.

QHINGA 6: VATSARI VA VULA MARITO HI KU NONOKA TANIHI XIBODZE

- a** Dyondzisa vadyondzi ku vula rito leri va nga ri tiviki hi ku nonoka swinene va twa ku hambana ka mimpfumawulo ya rona. (ku hambanisa)
- b** Leswi landzelaka, dyondzisa vadyondzi ku tsala mpfumawulo wun'wana na wun'wana lowu va wu twaka. (Swi nga endleka va nga peleti swona rito, kambe lawa ma ta va masungulo ya ku tsala marito lama va nga ma tiviki. Xikombiso, **lexi** a nga tsariwa tanihi **lex** kumbe **lx**. Mudyondzisi a nga aka ehenhla ka leswi kutani a komba mutsari mpeleto lowu lulameke wa rito.)
- c** Ringeta ku hlaya leswi vadyondzi va swi tsaleke hi mimpfumawulo leyi, naswona va ndhundhuzela vadyondzi ku va va tirhisile vutivi bya vona bya mimpfumawulo ku ringeta ku tsala marito. Lebyi i vuswikoti bya nkoka ku khutaza.

QHINGA RA 7: VATSARI VA HLAYA LESWI VA SWI TSALAKA

- a** Vadyondzi va tihlayela ehenhla swivulwa swa vona kumbe munghana. Ku hlayela un'wana munghana leswi tsariweke swi endla ndlela ya ku tsala yi va na nkoka swinene.
- b** Loko va ri karhi va endla leswi, va langutisa loko va nga siyanga marito man'wana.
- c** Va tlhela va languta loko nongonoko wa marito wu lulamile.
- d** Xa nkoka swinene, endla nkombiso wa mintirho leyi ku endlela leswaku vadyondzi va tsakela ndlela leyi ya ku hlaya, naswona va titwa va tinyungubyisa hi leswi va swi tsaleke.

QHINGA RA 8: VATSARI VA HUNDZULUKA VA VULAVULA

- a** Hi minkarhi yo hambanahambana eka dyondzo, vadyondzi va nga hundzuluka va ya eka vanghana, kutani va nyikana nkarhi va burisana.
- b** Leswi swi nga tirhisiwa ku avelana mavonelo mayelana na leswi va faneleke ku tsala hi swona, ku hlayelana leswi va swi tsaleke, ku byelana hi swifaniso swa vona, kumbe ku kambisisa loko va twisisa leswi va faneleke ku swi endla.
- c** Dyondzisa vadyondzi ku langutana va vulavula va nga bi huwa loko va ri karhi va hundzuluka va vulavula.

QHINGA RA 9: KHOMA TINHLENGETANO LETITSONGO

- a** Leri i qhinga leri pfunaka swinene loko vadyondzi va ri karhi va tsala.
- b** Fambafamba etlilasini, kutani u yima laha u vonaka mudyondzi a tsandzeka.
- c** Khoma nhlengetano yitsongo na mudyondzi yoloye.
- d** Burisana na mudyondzi hi ntirho wa yena, n'wi yingiseli, kutani u n'wi pfuna hi laha swi lavekaka.
- e** Tsundzuka ku ringeta ku nyika vadyondzi hinkwavo nkarhi wo va langutisa hi un'we un'we, naswona ndhundhuzela ku tikarhata na ku tiantswisa ka vona.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireedi 1

KOTARA 3

Vhiki

1

NKONGOMELO:

Hinkwaswo

edorobeni

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa tindhawu to hambana edorobeni, sw. na sw.
- 5 Endla mindzavisiso / rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa hi timhaka to tsakisa edorobeni ra le kusuhi na ndhawu ya ka n'wina.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke swo hlaya na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 2, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 3 na 4, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 5, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa ndhawu leyi u yi rhandzaka edorobeni.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

VHIKI 1

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavarha ya le mahlweni ya Buku Leyikulu ya switori: Tshama u hlayisekile Lesego!
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Hinkwaswo edorobeni
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana i yini doroba?
 - b Xana hi tihi tindhawu tin'wana edorobeni?
 - c Xana i va mani lava tshamaka edorobeni?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - hlayiseka
 - hlayisekanga
 - nghozi

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mavhilwa ya bazi ya rhendzeleka, rhendzeleka	<i>Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko</i>
Rhendzeleka, rhendzeleka X2	<i>Rhendzelekisa mavoko ka mbirhi</i>
Mavhilwa ya bazi ma rhendzeleka, rhendzeleka	<i>Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko</i>
Hinkwako edorobeni	<i>Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba</i>
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	<i>Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka</i>
Pfuleka no pfaleka X2	<i>Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka</i>
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	<i>Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka</i>
Hinkwako edorobeni	<i>Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a mbanga
 - b dzima
 - c nguva
 - d koma
 - e yena
 - f rima
 - g pona
 - h tolo
 - i siku
 - j gula
- 3 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona hi khirayoni.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengelela tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Tshama u hlayisekile Lesego!
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

VHIKI 1

NHLOKOMHAKA: Tsala hi leswi swi ku endlaka u twa u hlayisekile, na swin'wana leswi swi ku endlaka u twa u nga hlayisekanga.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi twa ndzi hlayisekile...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi swin'wana leswi swi va endlaka va twa va hlayisekile.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi titwa ndzi hlayisekile kun'wana na kun'wana edorobeni loko ndzi ri na ndyangu wa mina.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena na ndyangu wa wena, mi karhi mi famba exitarateni.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi twa ndzi hlayisekile loko ndzi ri na ndyangu wa mina.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito ya vuhlayiseki na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: ndyangu, ku khomana hi mavoko, kaya, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana i yini leswi swi ku endlaka u twa u hlayisekile?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi swin'wana leswi swi va endlaka va twa va hlayisekile.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi twa ndzi hlayisekile ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala hi munghana wa vona!

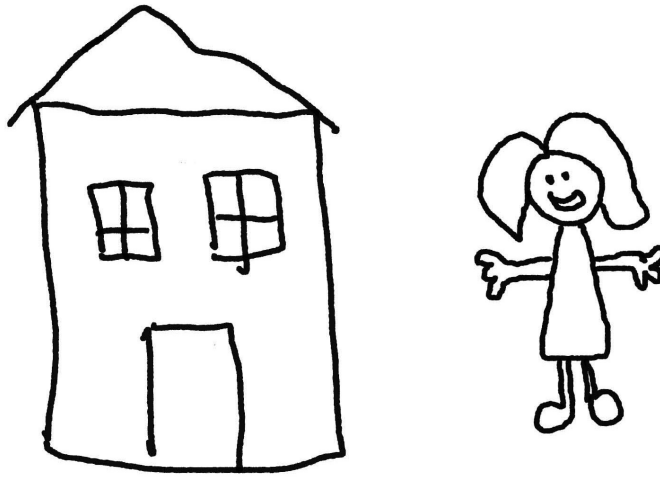
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.

- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.

Ndzi twa ndzi hlayisekile loko ndzi
ri exikolweni.

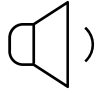
Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe mingingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: **/hl/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyeleda kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/hl/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **hleka, hlawula, hlala**

TIVISA MARITO LAMANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **hlamba, hleka, hluva, hlala, hlawula, hlakula**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

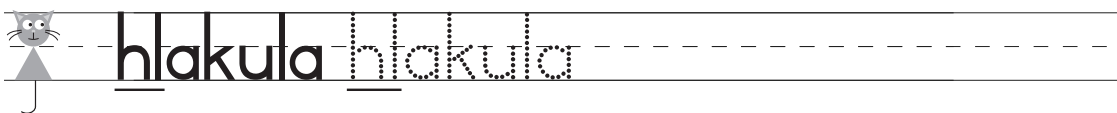
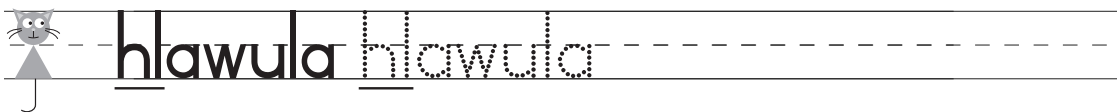
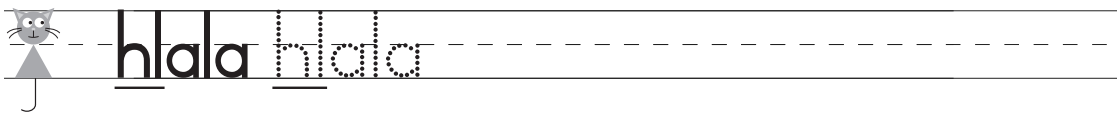
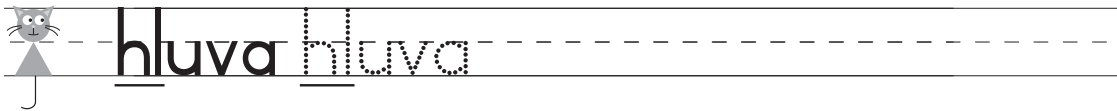
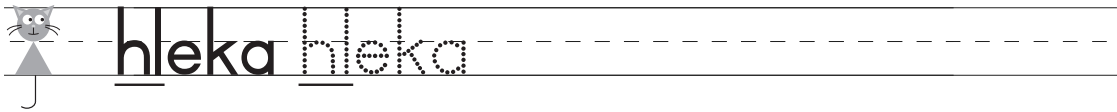
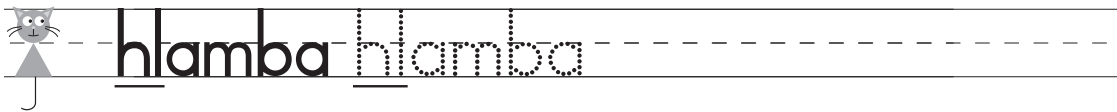
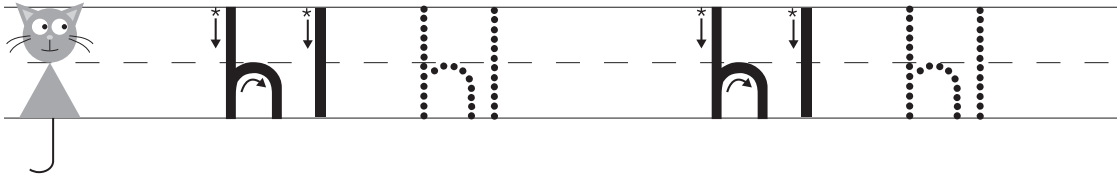
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **hl**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

VHIKI 1

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA/ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Tshama u hlayiseka Lesego!</p> <p>Hi Mugqivela wun'wana na mixo, manana wa Lesego u endzele munghana wa yena. U vukarhe Lesego na Mapule a va lela. 'Mi hlayiseka. Tsundzukani, mi fanele mi tshama swin'we siku hinkwaro. Loko mi ya emavhengeleni, mi fanele mi famba hi xitarata – ku nga ri hi swindledyana leswi nga le xikarhi ka tiyindlu! Naswona mi nga fambeli ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa!</p>	
<p>Endzhaku ka nkarhi nhlikanhi wolowo, Ntate Thapelo, muakelani wa Lesego, u n'wi vitanile. A khome mali. 'Ndzi kombela u ya evhengeleni leri nga hala ndzhaku ka laha ku xavisiwaka byalwa u ya ndzi xavela vuswa na nyama,' a vula, 'u nga ti xavela swiwitsi endleleni.'</p>	<p>Ndza tivutisa loko Lesego a ta ya xavela Ntate Thapelo swakudya?</p>
<p>Lesego u ehlekete ku vitana Mapule leswaku a ta famba na yena. Kambe, a nga lavi ku avelana na sesi wa yena mali yo xava swiwitsi!</p>	<p>Lesego wa swi tiva leswaku a nga fanelanga ku va yexe! Wa swi tiva nakambe leswaku a nga fanelanga ku va ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa! Ndza tivutisa leswaku Lesego u ta n'wi yingisela manana wa yena?</p>
<p>A ku sungula ku sikula kambe Lesego a ehleketa leswaku loko o famba hi ku hatlisa, a nga vuya ekaya manana wa yena a nga si vuya. Kutani, manana wa yena a nge swi tivi. Lesego u teke mali eka Ntate. 'Ndzi va bele riqingho evhengeleni. Swakudya swa mina swi ta va swi lulamile loko u fika kona!' ku vula Ntate Thapelo, a karhi a n'wayitela.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Lesego u ta swi kota ku vuya ekaya manana wa yena a nga si vuya?</p>
<p>Lesego u hoxe mali exikhwameni xa yena a sungula ku tsutsuma a ya evhengeleni. Manana wa Lesego u n'wi tsundzuxile leswaku u fanele ku famba hi xitarata loko a ya emavhengeleni. Kambe a swi hatlisa ku famba hi swindledyana ku ya emavhengeleni! A ehleketa leswaku loko o famba hi swindledyana, u ta fika ekaya manana wa yena a nga si vuya. Kutani, manana wa yena a nge swi tivi.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku manana wa Lesego u ta ku yini loko o vona Lesego a tsutsuma a ri yexe hi swindledyana!</p>
<p>Loko Lesego a hetelele a vona laha ku xavisiwaka kona byalwa, u tsutsume hi xindledyana ku ya fika evhengeleni. U ye ekhawuntarini. 'Ndzi landze swakudya swa Ntate Thapelo,' a vula, a karhi a va nyika mali.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku manana wa Lesego u ta titwa njhani loko o vona Lesego ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa, a ri yexe?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
Loko Lesego a hundzuluka a lava ku famba, vavanuna vanharhu a va yime eka xindledyana xo khuma. Va n'wi langutile. U twe a chava. 'Ndza ehleketa ndza swi tiva leswaku hikokwalaho ka yini manana a ndzi byele leswaku ndzi nga yi ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa,' a ehleketa.	Ndza tivutisa loko ku ri ro sungula swo chavisa swi humelela eka Lesego ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa.
Lesego u tirhise cinci ku ti xavela swiwitsi evhengeleni. Ku ta va xinyama ku nga ri khale.	
U tsutsume hi swindledyana, a ringeta ku ya fika ekaya ku nga si va xinyama na manana wa yena a nga si fika ekaya. Loko a karhi a tsutsuma, mufana u n'wi vitanile, 'Tana nhwanyana! Tana u ta vulavula na mina!' a vula. Lesego u titwe a chava swinene. 'Ndzi ehleketa leswaku ndza swi tiva leswaku hikokwalaho ka yini manana a ndzi byele leswaku ndzi nga fambi hi swindledyana,' a ehleketa, a tsutsuma swinene.	Ndza tivutisa loko ku ri ro sungula swilo swo chavisa swi humelela Lesego?
Loko a hetelele a fika ekaya, Ntate Thapelo a n'wi yimerile. 'Xana manana wa mina se u vuyile? U n'wi vonile?' Lesego a vutisa a chuhile. 'E-e, a ndzi si n'wi vona,' ku vula Ntate. Lesego u koke moya wo komba ku ntshuxeka.	
Loko Lesego a tshamile exitupini a dya swiwitsi swa yena, u teke xiboho. U teke xiboho xa leswaku a nge he yi ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa kumbe ku famba hi swindledyana nakambe.	Ndzi nga kumbetela leswaku Lesego sweswi wa swi vona leswaku a ri enghozini. Wa swi tiva leswaku ku na swo chavisa leswi a swi fanele swi humelerile ku tlula loko manana wa yena a kwatile!
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Ntate Thapelo u kombele Lesego leswaku a ya kwini?	U n'wi kombele ku ya evhengeleni endzhaku ka laha ku xavisiwaka byalwa ku ya n'wi tekela swakudya.
Manana wa Lesego u n'wi lemukise leswaku a nga yi kwihhi?	U n'wi lemukise leswaku a nga fambi hi swindledyana kumbe ku famba ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Lesego a ye laha ku xavisiwaka byalwa, hambileswi manana wa yena a nga n'wi lemukisa leswaku a nga yi?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga swi ehleketanga leswaku ku nga humelela swin'wana swo biha. • Hikuva a lava ku kuma swiwitsi! • Hikuva Ntate Thapelo u n'wi kombele leswaku a n'wi landzela swakudya evhengeleni. • Hikuva u teke xiboho xa leswaku manana wa yena a nge pfuki a swi tivile!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa nomo

15 wa timinete

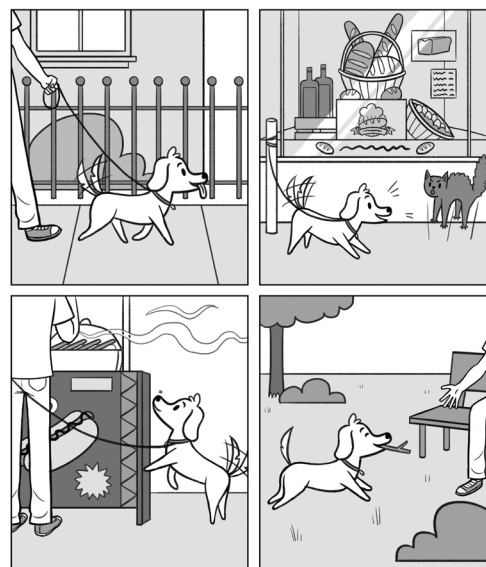
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - lemuka
 - lemukisa
 - xindledyana

Swisin'wana kumbe risimu	Miencyeto
Mavhilwa ya bazi ya rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Rhendzeleka, rhendzeleka X2	Rhendzelekisa mavoko ka mbirhi
Mavhilwa ya bazi ma rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Pfuleka no pfaleka X2	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

VHIKI 1

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /sw/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyeleda kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /sw/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **swona, sweka, swirhatana**

TIVISA MARITO LAMANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **sweka, sweswi, swimilani, swirhatana, swukuta, swona**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

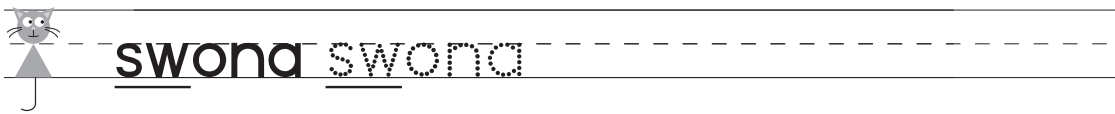
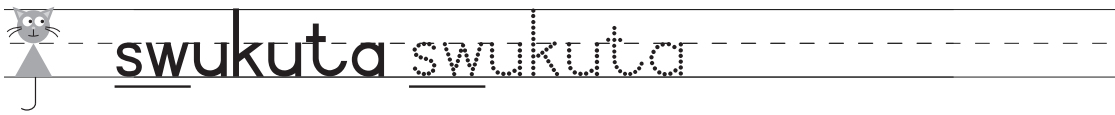
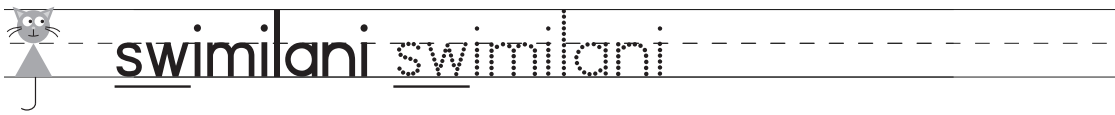
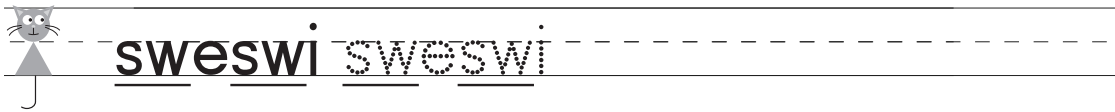
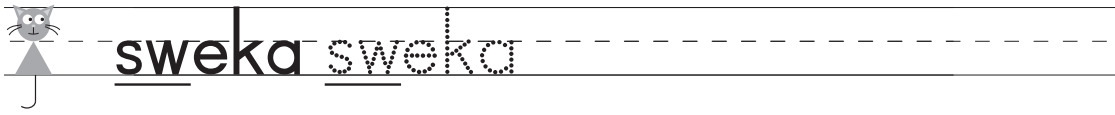
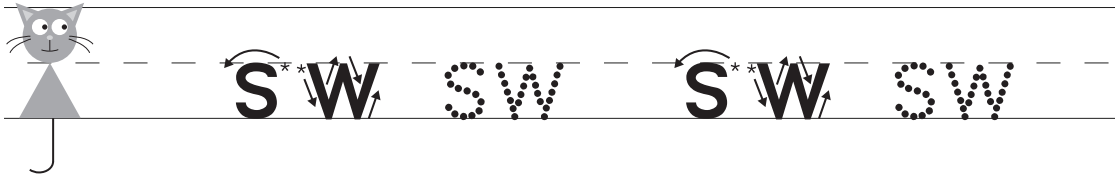

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamakulu na lamatsongo: **sw**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfampfarhuta

VHIKI 1

NHLOKOMHAKA: Tsala hi swin'wana leswi swi ku endlaka u twa u hlayisekile, na hi swin'wana leswi swi ku endlaka u twa u nga hlayisekanga.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi twa ndzi hlayisekile ...

Ndzi twa ndzi nga hlayisekanga ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi swin'wana leswi swi va endlaka va twa va nga hlayisekanga.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi twa ndzi nga hlayisekanga loko ndzi famba ndzi ri swanga ku ri na xinyama.
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u famba u ri swakwe, na vusiku.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi twa ndzi nga hlayisekanga loko ndzi famba ndzi ri swanga na vusiku.
- 8 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo titwa u nga hlayisekanga.
- 2 Tsala marito lawa exitsalelweni, ku fana na : swanga, xinyama, lahleka, vusiku, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana i yini leswi swi ku endlaka u twa u nga hlayisekanga?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi swin'wana leswi swi va endlaka va twa va nga hlayisekanga.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi twa ndzi nga hlayisekanga ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

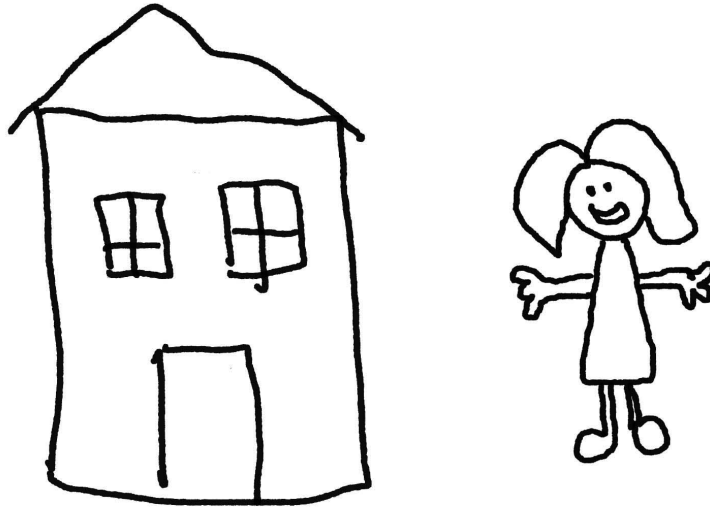
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsalaengetela lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ndzi twa ndzi hlayisekile loko ndzi
ri exikolweni.

Ndzi twa ndzi nga hlayisekangi
loko ndzi ri ndzexe ekaya.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **hlala**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /hl/-/a/-/l/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /hl/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /l/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **hlala**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /hla/-/la/ = **hlala**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **sweka**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **hleka**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /hl/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /e/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /k/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /hl/-/e/-/k/-/a/
- 8 Tsala rito: **hleka**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /hle/-/ka/ = **hleka**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **swona**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Tshama u hlayiseka Lesego!</p> <p>Hi Muggjivela wun'wana na mixo, manana wa Lesego u endzele munghana wa yena. U vukarhe Lesego na Mapule a va lela. 'Mi hlayiseka. Tsundzukani, mi fanele mi tshama swin'we siku hinkwaro. Loko mi ya emavhengeleni, mi fanele mi famba hi xitarata – ku nga ri hi swindledyana leswi nga le xikarhi ka tiyindlu! Naswona mi nga fambeli ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa!'</p>	
<p>Endzhaku ka nkarhi nhlikanhi wolowo, Ntate Thapelo, muakelani wa Lesego, u n'wi vitanile. A khome mali. 'Ndzi kombela u ya evhengeleni leri nga hala ndzhaku ka laha ku xavisiwaka byalwa u ya ndzi xavela vuswa na nyama,' a vula, 'u nga ti xavela swiwitsi endleleni.'</p>	
<p>Lesego u ehleketete ku vitana Mapule leswaku a ta famba na yena. Kambe, a nga lavi ku avelana na sesi wa yena mali yo xava swiwitsi!</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Lesego u fanele a lava swiwitsi!</p>
<p>A ku sungula ku sikula kambe Lesego a ehleketa leswaku loko o famba hi ku hatlisa, a nga vuya ekaya manana wa yena a nga si vuya. Kutani, manana wa yena a nge swi tivi. Lesego u teke mali eka Ntate. 'Ndzi va bele riqingho evhengeleni. Swakudya swa mina swi ta va swi lulamile loko u fika kona!' ku vula Ntate Thapelo, a karhi a n'wayitela.</p>	<p>Lesego u vilerisa ntsena hi manana wa yena leswaku a nga swi kuma leswaku a nga landzelelanga milawu. A nga ehleketi hi ku va a nga hlayisekanga!</p>
<p>Lesego u hoxe mali exikhwameni xa yena a sungula ku tsutsuma a ya evhengeleni. Manana wa Lesego u n'wi tsundzuxile leswaku u fanele ku famba hi xitarata loko a ya emavhengeleni. Kambe a swi hatlisa ku famba hi swindledyana ku ya emavhengeleni! A ehleketa leswaku loko o famba hi swindledyana, u ta fika ekaya manana wa yena a nga si vuya. Kutani, manana wa yena a nge swi tivi.</p>	<p>Lesego u vilerisa hi manana wa yena leswaku u ta kwata. Ndzi nga kumbetela leswaku a nga ehleketi leswaku a nga humelela hi swin'wana swo biha.</p>
<p>Loko Lesego a hetelele a vona laha ku xavisiwaka kona byalwa, u tsutsume hi xindledyana ku ya fika evhengeleni. U ye ekhawuntarini. 'Ndzi landze swakudya swa Ntate Thapelo,' a vula, a karhi a va nyika mali.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehlenhla)
Loko Lesego a hundzuluka a lava ku famba, vavanuna vanharhu a va yime eka xindledyana xo khuma. Va n'wi langutile. U twe a chava. 'Ndza ehleketa ndza swi tiva leswaku hikokwalaho ka yini manana a ndzi byele leswaku ndzi nga yi ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa,' a ehleketa.	Lesego u titwe a chava. Wa swi vona leswaku swin'wana swo chavisa hakunene swi nga humelela ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa.
Lesego u tirhise cinci ku ti xavela swiwitsi evhengeleni. Ku ta va xinyama ku nga ri khale.	
U tsutsume hi swindledyana, a ringeta ku ya fika ekaya ku nga si va xinyama na manana wa yena a nga si fika ekaya. Loko a karhi a tsutsuma, mufana u n'wi vitanile, 'Tana nhwanyana! Tana u ta vulavula na mina!' a vula. Lesego u titwe a chava swinene. 'Ndzi ehleketa leswaku ndza swi tiva leswaku hikokwalaho ka yini manana a ndzi byele leswaku ndzi nga fambi hi swindledyana,' a ehleketa, a tsutsuma swinene.	Lesego u titwa a chava swinene. Wa swi vona leswaku swin'wana swo chavisa swi nga humelela eswindledyanini.
Loko a hetelele a fika ekaya, Ntate Thapelo a n'wi yimerile. 'Xana manana wa mina se u vuyile? U n'wi vonile?' Lesego a vutisa a chuhile. 'E-e, a ndzi si n'wi vona,' ku vula Ntate. Lesego u koke moya wo komba ku ntshuxeka.	Ndzi nga kumbetela leswaku Lesego u tsakile hikuva manana wa yena a nge swi tiva leswaku a nga landzelelanga milawu!
Loko Lesego a tshamile exitupini a dya swiwitsi swa yena, u teke xiboho. U teke xiboho xa leswaku a nge he yi ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa kumbe ku famba hi swindledyana nakambe.	Hambileswi manana wa Lesego a nga ta kala a nga swi tiva, Lesego u teke xiboho xa leswaku a nge honisi ku landzelela milawu. Ndzi nga kumbetela leswaku Lesego sweswi wa swi twisisa leswaku hikokwalaho ka yini manana wa yena a n'wi lemukisile!
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Lesego u ti xavele kwihi swiwitsi?	U xave swiwitsi evhengeleni.
Lesego u teke xiboho xih emakumu ka xitori?	U teke xiboho xa leswaku a nge he tshineli ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa kumbe ku tsutsuma hi swindledyana nakambe.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Lesego a teke xiboho xa leswaku a nge he tshineli ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa kumbe ku tsutsuma hi swindledyana nakambe?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a twa a chava loko a ri ekusuhi na laha ku xavisiwaka byalwa. • Hikuva a twa a chava loko a ri eswindledyanini a tsutsuma a ya ekaya. • Hikuva wa swi vona leswaku swin'wana swo biha swi nga n'wi humelelela!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

VHIKI 1

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ntshunxekile
 - koka moya wa ntshunxeko
 - xiboho

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mavhilwa ya bazi ya rhendzeleka, rhendzeleka	<i>Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko</i>
Rhendzeleka, rhendzeleka X2	<i>Rhendzelekisa mavoko ka mbirhi</i>
Mavhilwa ya bazi ma rhendzeleka, rhendzeleka	<i>Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko</i>
Hinkwako edorobeni	<i>Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba</i>
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	<i>Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka</i>
Pfuleka no pfaleka X2	<i>Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka</i>
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	<i>Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka</i>
Hinkwako edorobeni	<i>Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi dyondze leswaku ...
Ndzi nga kumbetela leswaku Lesego u twe a chava hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku ku katsa na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

hl	sw	a
v	u	l
k	w	e
i	o	n
m	t	b

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: **/hl/** na **/sw/**
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: **/hl/-/e/-/k/-/a/ = hleka**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa **/hl/** kumbe **/sw/**
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: **/b/-/u/-/l/-/a/ = bula**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **hl, sw**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **hlamba, hleka, hluva, hlala, hlawula, hlakula, sweka, sweswi, swimilani, swukuta, swona, bula, tolo, kamu, vevuka, wena, mbilu, mbita**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA

KU RUNGULA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi leswi va swi tsakelaka hi xitori: Tshama u hlayisekile Lesego!
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1-2 wa swivulwa ku hlamusela hi **swilo swimbirhi leswi nga humelela exitorini**, ku fana na: **Xo sungula** Lesego u tsutsumele emavhengeleni. **Endzhaku ka sweswo**, u teke swakudya swa Ntate Thapelo.
- 3 Tlakusa swifaniso swa le ka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi nga humelela.
- 4 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi nga **humelela** exitorini.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku **avelana** na tlilasi hi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi nga helela.
- 6 Hlamusela na ku lulamisa swihoxo swin'wana na swin'wana leswi talaka ku endliwa hi vadyondzi.
- 7 Lerisa vadyondzi **ku hundzuluka va vulavula** na ku avelana hi tinhlamuselo ta vona **vini** na munghana. (**A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ya fanele ya va mavonelo ya vadyondzi!**)

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 1**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo** .
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, gears).

Giredi 1

KOTARA 3

Vhiki

2

NKONGOMELO:

Hinkwaswo

edorobeni

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Tatisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa madoroba yo hambana hambana.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa hi vanhu va nkoka vo huma edorobeni ra ka n'wina.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 6, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 7-9, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 10, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa munhu wa nkoka edorobeni ra ka n'wina.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

MPFUXETO WA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa vanhu lava basisaka ribuwa ra lwandle eka Buku Leyikulu: Salani kahle maphepha ya pulasitiki!
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Hinkwaswo edorobeni
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi leswi swi nga hlayiseka edorobeni?
 - b Xana hi swihi leswi swi nga hlayisekangiki edorobeni?
 - c Xana u tsakisa hi yini edorobeni ra ka n'wina?
 - d Xana hi swihi leswi u navelaka leswaku swi nga va swi hambanile hi doroba ra ka n'wina?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - pulasitiki
 - thyaka
 - yirisa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mavhilwa ya bazi ya rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Rhendzeleka, rhendzeleka X2	Rhendzelekisa mavoko ka mbirhi
Mavhilwa ya bazi ma rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Pfuleka no pfaleka X2	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a hlamba
 - b hleka
 - c hluva
 - d hlala
 - e hlakula
 - f sweka
 - g sweswi
 - h swona
 - i swukuta
 - j swirhatana
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Salani kahle maphepha ya pulasitiki!
- 3 Byela vadyondzi ku hlamusela xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, va karhi va hlamusela leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfampfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi xilo xin'we lexi u nga tsakelaka ku xi endla leswaku doroba kumbe muganga wa ka n'wina wu va ndhawu yo antswa.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi nga hlulukisa muganga wa mina hi ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi swin'wana leswi va nga tsakelaka ku swi endla ku hlulukisa muganga wa ka vona.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi nga tsakela ku hlulukisa muganga wa ka hina hi ku dyondzisa vaakelani va mina hi ku tirhisa nakambe (rhisayikili). Ndzi nga nyika un'wana na un'wana swo chela thyaka ra leswi swi nga tirhisiwaka nakambe, hikuva ndzi navela onge vanhu va ngo kala va nga cukumeti swilo leswi swi nga tirhisiwaka nakambe!
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u dyondzisa vaakelani va wena.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi nga antswisa muganga wa ka hina hi ku dyondzisa vaakelani va mina hi ku tirhisa nakambe.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

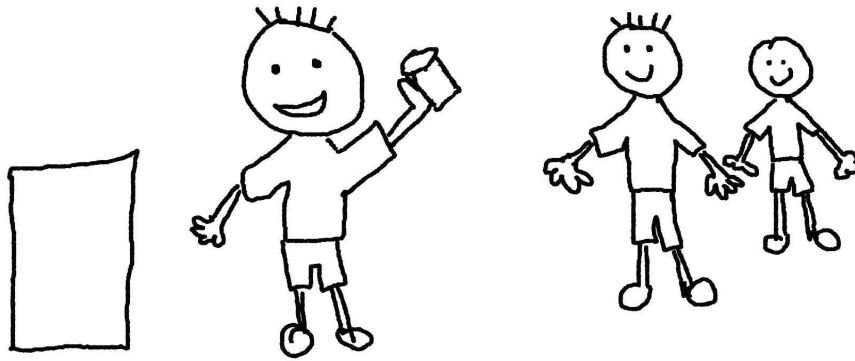
- 1 Bubutsa miehleketo hi marito yo hlulukisa muganga na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: thyaka, thini ro chela thyaka, ku tirhisa nakambe, aka, basisa, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga tsakela ku hlulukisa muganga wa ka n'wina hi yini?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi xin'wana lexi va nga xi endlaka ku hlulukisa miganga ya ka vona.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi nga hlulukisa muganga wa ka hina hi ku ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tllasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Hlohlotela vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.

Ndzi ngd dntswis mygdngd wd kd
hind hi ky rholeid thyaka.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: **/rh/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/rh/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **rhula, rhole, rhengu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **rhavi, rhambu, rhula, rhuma, rhole, rhengu**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

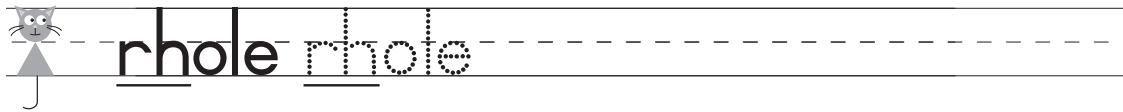
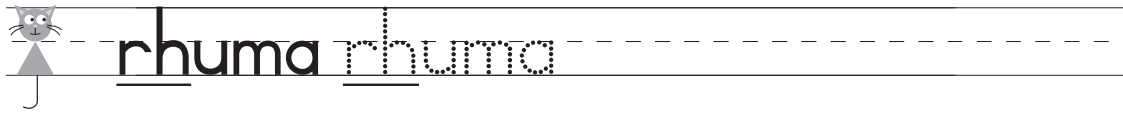
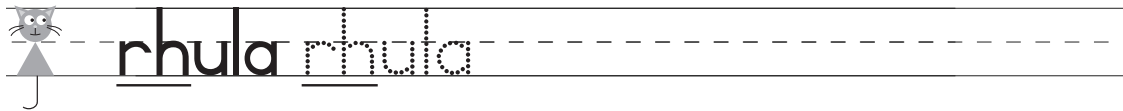
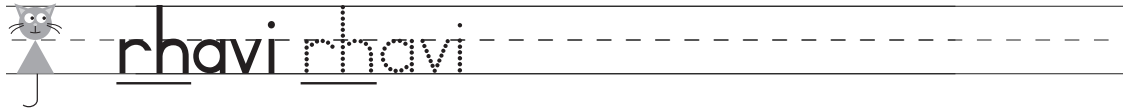
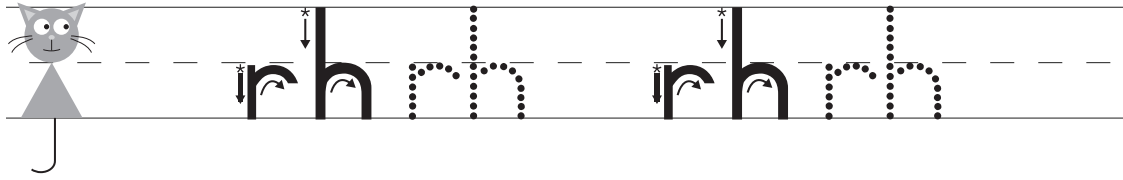
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **rh**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: KU TIVUTISA/ ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Salani kahle maphepha ya pulasitiki</u></p> <p><i>Atikili yin'wana yi tsale:</i></p> <p><i>Melati na Isabel Wijsen va sungule Salani kahle maphepha ya pulasitiki va ri na malembe ya 10 na 12, endzhaku ka loko va hlohloteriwe hi dyondzo leyi va nga yi dyondza exikolweni hi vanhu va nkoka, vo fana na Nelson Mandela, Lady Diana, na Mahatma Gandhi. Vanhwanyana lava va tlhelele ekaya siku rero va tivutisa swivutiso, 'Xana hi nga endla yini tanihi vana lava tshamaka eBali, SWESWI, ku endla ku hambana?' Salani kahle maphepha ya pulasitiki yi tumbuluxiwe hi 2013 naswona sweswi yi kurile yi va nhlango wa matiko wo tiveka wo hlohlotela, wo khutaza vantshwa, naswona, wo vula E-E eka maphepha ya pulasitiki (Yi langutiwe hi Dzivamisoko 2020)</i></p> <p><i>http://www.byebyeplasticbags.org/team</i></p> <p><i>Yin'wana atikili yi tsale:</i></p> <p><i>Melati na Isabel Wijsen a va ri na 10 na 12 wa malembe,hi ku hambana, loko va ta sungula pfhumba leri ro yisa ehansi nhlayo ya matirhiselo ya pulasitiki emisaveni hinkwayo. Vanhwanyana lava va hlohloteriwe hi tiko ra Rwanda leri nga yirisa ku tirhisa maphepha ya pulasitiki hi 2008, na vona hiloko va teka xiboho xa leswaku tiko ra vona ra Bali ri endla swo tano. Pfhumba leri ra vona ro basisa ribuwa ra lwandle na ku ya lava mpfumelelo eka mfumo swi endle leswaku minhlangano yi seketela mhaka yo hunguta matirhiselo ya maphepha ya pulasitiki ematikweni yo hambana ya Sweswi Bali a ya ha tirhisi maphepha ya pulasitiki, Indonesia yona yi ta swi endla hi 2021, va khensa vanhwanyana va ka Wijsen. (Yi langutiwe hi Dzivamisoko 2020: https://www.goodhousekeeping.com/life/inspirational-stories/g5188/kids-who-changed-the-world/?slide=1)</i></p>	<p>Xitori lexi xi huma eka xitori xa ntiyiso. Leti i timhaka tin'wana leti nga ta hi pfuna ku twisisa xitori lexi hi nga ta xi hlaya.</p>
<p>'A ku ri njhani exikolweni namuntlha?' Tatana Wijsen a vutisa vanhwanyana va yena, ku fana na leswi a endlisaka swona madyambu man'wana na man'wana.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Namuntlha etlilasini hi dyondze hi Nelson Mandela,' ku hlamula Melati. 'A tshemba leswaku a nga cinca misava yi va leyo antswa.' 'Hi dyondza hi nthyakiso etlilasini ya hina,' ku hlamusela Isabel.</p> <p>'Tatana, xana wa swi tiva leswaku pulasitiki yi thyakisa lwandlenkulu na ku dlaya swiharhi?' Hi dyondze hi Rwanda namuntlha. Va yirise maphepha ya pulasitiki ku pfuna ku ponisa pulanete'.</p>	
<p>Hi Mugqivela, Melati na Isabel va yile eribuweni ra lwandle. Va tlangerile emagandlatini. Isabel u vone pulasitiki yi phaphama ehenhla ka mati.</p>	<p>Ndza tivutisa loko ku ri ro sungula Isabel a vona pulasitiki yi phaphama ematini?</p>
<p>Va fambile hi ribuwa ra lwandle va lavana na swiphamba. Isabel u vone mapulasitiki lama a ma thyakisa santi. 'Ku na mapulasiki yo tala lama thyakisaka ribuwa ra lwandle ra hina!' Isabel a byela sesi wa yena, 'A ndzi nga si swi lemuka.'</p> <p>'Kumbexana hi fanele ku rholela mapulasitiki lawa hinkwawo ematshan'wini ya swiphamba!' Ku vula Melati. 'Hi nga pfuna ku hundzula misava yi va ndhawu ya kahle, ku fana na Nelson Mandela.'</p> <p>Isabel na Melati va hete nhlikanhi hinkwawo va ri le ku rholeleni ka mapulasitiki lama nga thyakisa ribuwa ra lwandle ra vona.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Isabel u lemuke mapulasitiki eribuweni ra lwandle hikuva a ha ku dyondza hi nthyakiso exikolweni.</p>
<p>'Vona! Hi teke xiboho xo pfuna ku basisa ribuwa ra lwandle!' ku hlamusela Isabel loko va fika laha a ku ri na mathawula ya vona.</p> <p>'I vonelo ra kahle swinene!' ku vula tatana wa vona.</p> <p>'Anakanya leswaku misava a yi ta va njhani loko a ku nga ri na pulasitiki!' ku hlamala manana wa vona.</p> <p>Melati u langute eribuweni ra lwandle a ringeta ku anakanya ribuwa ro pfumala thyaka. 'A hi vitani vanghana va hina hinkwavo va ta hi pfuna ku basisa ribuwa hinkwaro Muqgivela lowu landzelaka!' Ku vula Melati.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Melati u hlohloteriwe hi leswi a nga swi dyondza hi Nelson Mandela. U lava ku hundzula misava yi va ndhawu yo antswa, ku fana na leswi a nga swi endla.</p>
<p>Exikarhi ka vhiki, Melati na Isabel va tilulamisele ku ya basisa ribuwa ra lwandle. Xo sungula, manana wa vona u va pfunile ku fonela vanghana va vona hinkwavo. Hiloko, Melati a endla phepha ra switiviso ku ya nyika vana va xikolo. Xo hetelela, Isabel u vulavule na nhloko ya xikolo exikolweni, loyi a nga n'wi pfumelela ku nyika xitiviso exikhongelweni.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Hi mixo wa siku ro ya basisa ribuwa ra lwandle, Melati na Isabel va fike laha a va fanele ku hlengeletana kona ka ha ri na nkarhi swinene. Va langutane hi ntsako swinene loko vanghana va vona, vadyondzikulobye, vadyondzisi hambu ku ri Nhloko ya xikolo va hlengeletana ku ta va pfuna ku basisa ribuwa ra lwandle.</p> <p>Isabel u nyike mintlawo yo hambana swiyenge swo hambana swa ribuwa ra lwandle. Hi ndlela yoleyo, a ku nga ta va na xiphemu xa ribuwa ra lwandle lexi nga ta sala na thyaka. Hiloko, hinkwavo va sungula ku basisa.</p>	<p>Isabel u dyondze hi nthyakiso na yena Melati u dyondze hi ku hundzula misava. Sweswi, va le ku hundzuleni ka misava ya vona hi ku basisa thyaka eribuweni ra lwandle! Ndzi endla nkambisiso wa leswaku va yingisele hi vukheta eka leswi va swi dyondzeke exikolweni.</p>
<p>Hi ku hela ka siku, ribuwa ra lwandle a ri basile swinene. 'Hi swi kotile!' ku vula Melati, a langute nhulu ya thyaka leyi va yi hlengeleteke.</p>	
<p>Kambe hi ku hela ka vhiki leri nga landzela, loko Melati na Isabel va ya eribuweni ra lwandle, a ku ri na thyaka ro tala. Va tlangerile emagandlatini. Va vone pulasitiki ri phaphama ematini.</p>	
<p>Va fambe hi ribuwa ra lwandle va lavana na swiphamba. Va vone mapulasitiki lama thyakisaka santi. 'Ku na mapulasitiki yo tala lama kukuriwaka hi mati ma ta eribuweni ra lwandle ra hina!' Isabel a byela sesi wa yena, 'A ndzi nga si swi lemuka.'</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku ku fikela loko ku nga ha ri mapulasitiki yo tala laha misaveni, ribuwa ra lwandle a ri nge tshami ri basile!</p>
<p>'A hi kumi vanghana va hina hinkwavo va ta hi pfuna ku basisa ribuwa ra lwandle nakambe!' ku vula Melati.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku hi fanele ku tshama hi ri karhi hi basisa ribuwa ra lwandle,' ku pfumela Isabel.</p> <p>'Kumbexana kan'we hi n'hweti? Kambe a ndzi ehleketi leswaku swi ta va swi ringanile. Ndzi ehleketa leswaku hi fanele hi endla leswaku Indonesia yi yirisa maphepha ya pulasitiki hinkwawo – ku fana na le Rwanda. A hi nge tshameli ku basisa – hi fanele ku pfuna ku ololoxa xiphigo!' 'Ku fana na Nelson Mandela!' ku pfumela Melati. 'Salani kahle maphepha ya pulasitiki hi laha ku nga heriki!'</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Melati na Isabel va lava ku tiyisisa leswaku ribuwa ra malwandle hinkwawo ma tshama ma basile hi ku tiyisisa leswaku a ku na mapulasitiki yo tala emisaveni!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Melati na Isabel va endle yini ematshan'wini yo hlengeleta swiphamba?	Va hlengelete thyaka eribuweni ra lwandle ematshan'wini ya swiphamba.
Xana Melati na Isabel va lulamise yini?	Va lulamise ku ya basisa ribuwa ra lwandle.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Melati na Isabel va teke xiboho xo lulamisa ku ya basisa ribuwa ra lwandle?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva va dyondze hi ku thyakisa na ku hundzula misava exikolweni. • Hikuva va vone pulasitiki eribuweni ra lwandle naswona a va lava ku ri basisa. • Hikuva a va tiyimisele ku endla muganga wa ka vona wu va ndhawu yo antswa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

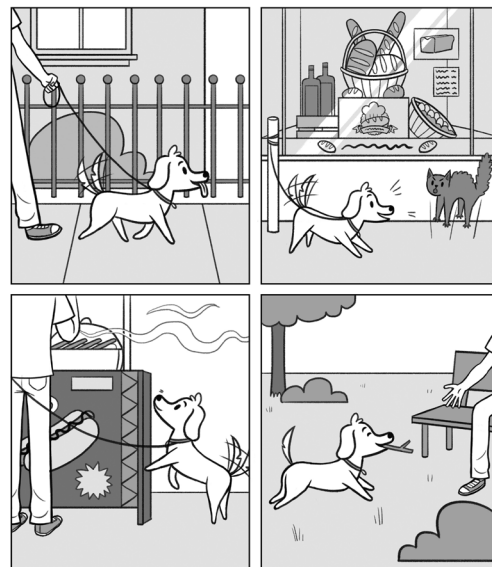
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xinavetiso
 - lulamisa
 - hlengeleta

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mavhilwa ya bazi ya rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Rhendzeleka, rhendzeleka X2	Rhendzelekisa mavoko ka mbirhi
Mavhilwa ya bazi ma rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Pfuleka no pfaleka X2	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona hi ku tirhisa swifaniso.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, nakambe xi fanele xi fambelana na swifaniso!
- 6 Kombela tlilasi ku yingisela.
- 7 Kombela **1-2 wa mintlawa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona** .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /**kh**/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /**kh**/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **khale, khuvi, khoma**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **khake, khume, khale, khida, khoma, khuvi**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

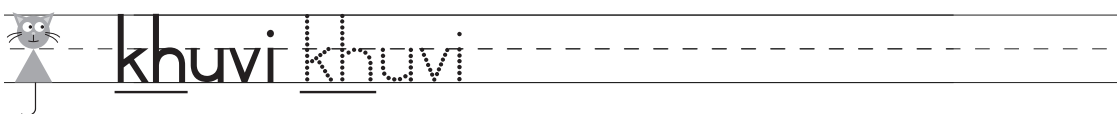
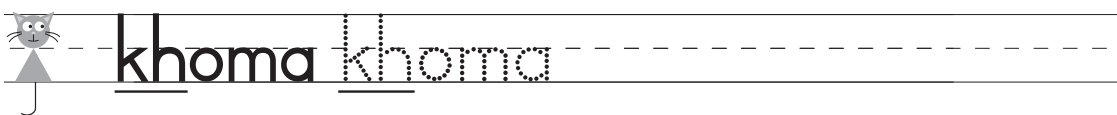
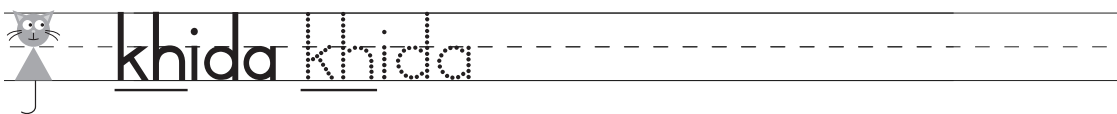
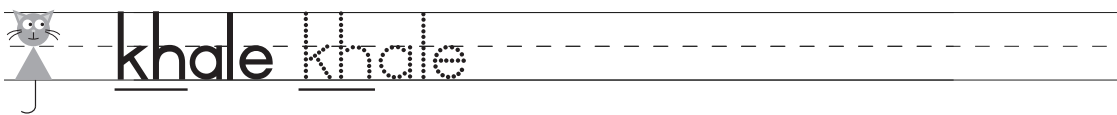
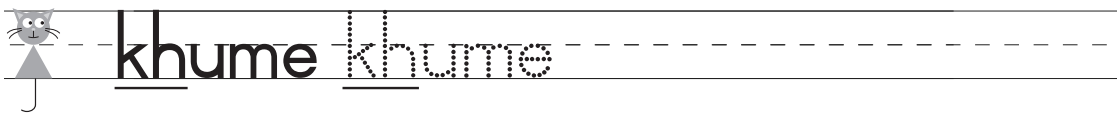
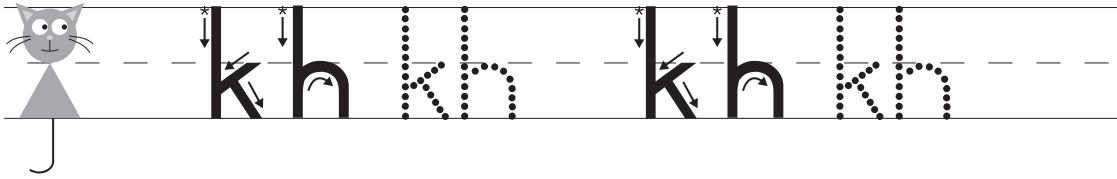

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamatsongo hi ku koka: **kh**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfampfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi xilo xin'we lexi u nga tsakelaka ku xi endla leswaku doroba kumbe muganga wa ka n'wina wu va ndhawu yo antswa.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi nga hlulukisa muganga wa ka hina hi ...

Leswi swi nga pfuna ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi laha vonelo ra vona ri nga ta pfuna ha kona muganga wa ka vona.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba lerintshwa ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ku tsala ka wena, ku fana na: Vonelo ra mina a ku ri ku dyondzisa va muganga wa mina hi ku tirhisa nakambe (rhisayikili). Ndzi ehleketa leswaku leswi swi ta pfuna muganga na misava hinkwayo, hikuva swi ta pfuna leswaku thyaka ri hunguteka!
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku engetela vuxokoxoko eka xidirowiwa xa wena, ku fana na: thini ro chela thyaka leri teleke na thini ra thyaka leri ri nga kusuhi na ko tala.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Leswi swi nga pfuna ku endla misava yi basa.
- 8 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi vanhu va muganga na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: hinkwavo, vana, vaakelani, swiharhi, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana vonelo ra wena ra hi Musumbhunuku ri nga pfuna njhani muganga wa ka n'wina?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Vitana vadyondzi va 2-3 va ku byela hi laha vonelo ra vona ri nga pfunaka ha kona miganga ya ka vona.

- 6 Va fanele va ku: Leswi swi nga pfuna ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

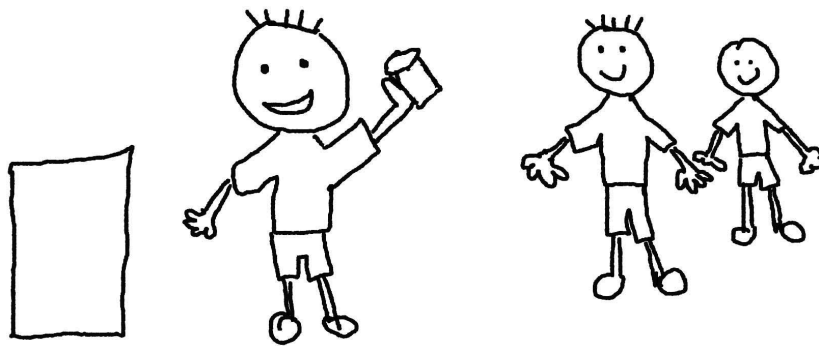
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ndzi ngd antswisid mygangd wd ka
hind hi ky rholeid th_yakd.

Leswi swi ngd pfund hi ky endid
leswaku switardatd swi tshamd
swi basile

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **rhuma**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: **/rh/-/u/-/m/-/a/**
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: **/rh/**
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : **/u/**
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: **/m/**
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: **/a/**
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **rhuma**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: **/rhu/-/ma/ = rhuma**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **khekhe**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **rhengu**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? **/rh/**
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? **/e/**
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? **/ng/**
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? **/u/**
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: **/rh/-/e/-/ng/-/u/**
- 8 Tsala rito: **rhengu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: **/rhe/-/ngu/ = rhengu**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **khoma**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Salani kahle maphepha ya pulasitiki</u></p> <p>Atikili yin'wana yi tsale:</p> <p>Melati na Isabel Wijsen va sungule Salani kahle maphepha ya pulasitiki va ri na malembe ya 10 na 12, endzhaku ka loko va hlohloteriwe hi dyondzo leyi va nga yi dyondza exikolweni hi vanhu va nkoka, vo fana na Nelson Mandela, Lady Diana, na Mahatma Gandhi. Vanhwanyana lava va tthelele ekaya siku rero va tivutisa swivutiso, 'Xana hi nga endla yini tanihi vana lava tshamaka eBali, SWESWI, ku endla ku hambana?' Salani kahle maphepha ya pulasitiki yi tumbuluxiwe hi 2013 naswona sweswi yi kurile yi va nhlngano wa matiko wo tiveka wo hlohlotela, wo khutaza vantshwa, naswona, wo vula E-E eka maphepha ya pulasitiki (Yi langutiwe hi Dzivamisoko 2020)</p> <p>http://www.byebyeplasticbags.org/team</p> <p>Yin'wana atikili yi tsale:</p> <p>Melati na Isabel Wijsen a va ri na 10 na 12 wa malembe,hi ku hambana, loko va ta sungula pfhumba leri ro yisa ehansi nhlayo ya matirhiselo ya pulasitiki emisaveni hinkwayo. Vanhwanyana lava va hlohloteriwe hi tiko ra Rwanda leri nga yirisa ku tirhisa maphepha ya pulasitiki hi 2008, na vona hiloko va teka xiboho xa leswaku tiko ra vona ra Bali ri endla swo tano. Pfhumba leri ra vona ro basisa ribuwa ra lwandle na ku ya lava mpfumelelo eka mfumo swi endle leswaku minhlangano yi seketela mhaka yo hunguta matirhiselo ya maphepha ya pulasitiki ematikweni yo hambana ya Sweswi Bali a ya ha tirhisi maphepha ya pulasitiki, Indonesia yona yi ta swi endla hi 2021, va khensa vanhwanyana va ka Wijsen. (Yi langutiwe hi Dzivamisoko 2020: https://www.goodhousekeeping.com/life/inspirational-stories/g5188/kids-who-changed-the-world/?slide=1)</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>'A ku ri njhani exikolweni namuntlha?' Tatana Wijsen a vutisa vanhwanyana va yena, ku fana na leswi a endlisaka swona madyambu man'wana na man'wana.</p> <p>'Namuntlha etlilasini hi dyondze hi Nelson Mandela,' ku hlamula Melati. 'A tshemba leswaku a nga cinca misava yi va leyo antswa.' 'Hi dyondza hi nthyakiso etlilasini ya hina,' ku hlamusela Isabel.</p> <p>'Tatana, xana wa swi tiva leswaku pulasitiki yi thyakisa lwandlenkulu na ku dlaya swiharhi?' Hi dyondze hi Rwanda namuntlha. Va yirise maphepha ya pulasitiki ku pfuna ku ponisa pulanete'.</p>	<p>Ndzi tsundzuka leswaku Melati na Isabel va lulamisele ku ya basisa ribuwa ra lwandle na ku pfuna ku yirisa maphepha ya pulasitiki etikweni ra vona, Indonesia. Ndzi endla nkambisiso wa leswaku va tsakela swinene leswaku misava yi va ndhawu yo antswa yo hlayiseka!</p>
<p>Hi Muggivela, Melati na Isabel va yile eribuweni ra lwandle. Va tlangerile emagandlatini. Isabel u vone pulasitiki yi phaphama ehenhla ka mati.</p>	
<p>Va fambile hi ribuwa ra lwandle va lavana na swiphamba. Isabel u vone mapulasitiki lama a ma thyakisa santi. 'Ku na mapulasiki yo tala lama thyakisaka ribuwa ra lwandle ra hina!' Isabel a byela sesi wa yena, 'A ndzi nga si swi lemuka.'</p> <p>'Kumbexana hi fanele ku rholela mapulasitiki lawa hinkwawo ematshan'wini ya swiphamba!' Ku vula Melati. 'Hi nga pfuna ku hundzula misava yi va ndhawu ya kahle, ku fana na Nelson Mandela.'</p> <p>Isabel na Melati va hete nhlikanhi hinkwawo va ri le ku rholeleni ka mapulasitiki lama nga thyakisa ribuwa ra lwandle ra vona.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Melati na Isabel va hlayisa ndhawu ya ka vona, hikuva va heta siku hinkwaro va ri le ku basiseni!</p>
<p>'Vona! Hi teke xiboho xo pfuna ku basisa ribuwa ra lwandle!' ku hlamusela Isabel loko va fika laha a ku ri na mathawula ya vona.</p> <p>'I vonelo ra kahle swinene!' ku vula tatana wa vona.</p> <p>'Anakanya leswaku misava a yi ta va njhani loko a ku nga ri na pulasitiki!' ku hlamala manana wa vona.</p> <p>Melati u langute eribuweni ra lwandle a ringeta ku anakanya ribuwa ro pfumala thyaka. 'A hi vitani vanghana va hina hinkwavo va ta hi pfuna ku basisa ribuwa hinkwaro Muggivela lowu landzelaka!' Ku vula Melati.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Melati na Isabel va tsakela ku endla misava yi va ndhawu ya kahle, hikuva va lava ku basisela vanhu hinkwavo ribuwa ra lwandle. Ribuwa a hi ra vona ntsena!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Exikarhi ka vhiki, Melati na Isabel va tilulamisele ku ya basisa ribuwa ra lwandle. Xo sungula, manana wa vona u va pfunile ku fonela vanghana va vona hinkwavo. Hiloko, Melati a endla phepha ra switiviso ku ya nyika vana va xikolo. Xo hetelela, Isabel u vulavule na nhloko ya xikolo exikolweni, loyi a nga n'wi pfumelela ku nyika xitiviso exikhongelweni.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku va fanele va ti nyike ntirho wo tala ku kunguhata na ku lulamisa ku ya basisa ribuwa ra lwandle.</p>
<p>Hi mixo wa siku ro ya basisa ribuwa ra lwandle, Melati na Isabel va fike laha a va fanele ku hlengeletana kona ka ha ri na nkarhi swinene. Va langutane hi ntsako swinene loko vanghana va vona, vadyondzikulobye, vadyondzisi hambu ku ri Nhloko ya xikolo va hlengeletana ku ta va pfuna ku basisa ribuwa ra lwandle.</p> <p>Isabel u nyike mintlawo yo hambana swiyenge swo hambana swa ribuwa ra lwandle. Hi ndlela yoleyo, a ku nga ta va na xiphemu xa ribuwa ra lwandle lexi nga ta sala na thyaka. Hiloko, hinkwavo va sungula ku basisa.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Isabel na Melati va ehleketa swinene na ku lulamisa hikuva va tiyisisa leswaku mintlawo yi basisa ribuwa hinkwavo.</p>
<p>Hi ku hela ka siku, ribuwa ra lwandle a ri basile swinene. 'Hi swi kotile!' ku vula Melati, a langute nhulu ya thyaka leyi va yi hlengeleteke.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku va hisekela ku endla muganga wa ka vona wu tshama wu basile, hikuva va tinyungubyisa hi thyaka hinkwavo leri va ri hlengeleteke.</p>
<p>Kambe hi ku hela ka vhiki leri nga landzela, loko Melati na Isabel va ya eribuweni ra lwandle, a ku ri na thyaka ro tala. Va tlangerile emagandlatini. Va vone pulasitiki ri phaphama ematini.</p>	
<p>Va fambe hi ribuwa ra lwandle va lavana na swiphamba. Va vone mapulasitiki lama thyakisaka santi. 'Ku na mapulasitiki yo tala lama kukuriwaka hi mati ma ta eribuweni ra lwandle ra hina!' Isabel a byela sesi wa yena, 'A ndzi nga si swi lemuka.'</p>	
<p>'A hi kumi vanghana va hina hinkwavo va ta hi pfuna ku basisa ribuwa ra lwandle nakambe!' ku vula Melati.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku hi fanele ku tshama hi ri karhi hi basisa ribuwa ra lwandle,' ku pfumela Isabel.</p> <p>'Kumbexana kan'we hi n'hweti? Kambe a ndzi ehleketi leswaku swi ta va swi ringanile. Ndzi ehleketa leswaku hi fanele hi endla leswaku Indonesia yi yirisa maphepha ya pulasitiki hinkwavo – ku fana na le Rwanda. A hi nge tshameli ku basisa – hi fanele ku pfuna ku ololoxa xiphiko!' 'Ku fana na Nelson Mandela!' ku pfumela Melati. 'Salani kahle maphepha ya pulasitiki hi laha ku nga heriki!'</p>	<p>Loko ndzi hlaya hi ku tirha hi matimba ka Isabel na Melati, ndzi endla nkambisiso wa leswaku va rhandza ku ololoxa swiphiko emugangeni wa ka vona na ku endla ku cinca.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Melati na Isabel va wu pfune njhani muganga wa ka vona?	<ul style="list-style-type: none"> Va pfune muganga wa ka vona ku basisa ribuwa ra lwandle. Va pfune muganga wa ka vona ku lulamisa ku ya basisa ribuwa ra lwandle. Va pfune muganga wa ka vona hi ku lwela ku yirisa ku tirhisa maphepha ya pulasitiki.
Xana hi rihi tiko leri nga hlohlotela Isabel?	U hlohlolele hi Rwanda hikuva va yirise ku tirhisiwa ka maphepha ya pulasitiki.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana u ehleketa leswaku Melati na Isabel i vanhu va njhani?	<i>Ndzi ehleketa leswaku Melati na Isabel i vanhu va... hikuva ...</i>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - hlohloleka
 - hlengeleta
 - muganga

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mavhilwa ya bazi ya rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Rhendzeleka, rhendzeleka X2	Rhendzelekisa mavoko ka mbirhi
Mavhilwa ya bazi ma rhendzeleka, rhendzeleka	Encenyeta mavhilwa hi ku rhendzelekisa mavoko
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Pfuleka no pfaleka X2	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Nyangwa wa bazi wa pfuleka no pfaleka	Encenyeta nyangwa loko wu pfuleka no pfaleka
Hinkwako edorobeni	Encenyeta bazi ri rhendzeleka na doroba

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi nga endla **nkambisiso** wa leswaku Melati na Isabel va hlayisa muganga wa ka vona hikuva...
Ndzi ehleketa leswaku Melati na Isabel va... hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

rh	kh	v
a	l	u
i	m	b
ng	o	e

VHIKI 2

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /**rh**/ na/**kh**/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /**rh**/-/**a**/-/**v**/-/**i**/ = **rhavi**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /**rh**/ kumbe /**kh**/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /**b**/-/**u**/-/**l**/-/**a**/ = **bula**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **rh**, **kh**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **rhavi**, **rhambu**, **rhula**, **rhuma**, **rhole**, **rhengu**, **khekhe**, **khume**, **khale**, **khoma**, **khuvi**, **bula**, **lava**, **valala**, **nguva**, **mbilu**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ ENDLA MINKAMBISISO

KU RUNGULA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi leswi va nga swi tsakela eka xitori: Salani kahle maphepha ya pulasitiki!
- 2 Va ta tlhela va vulavula hi **nkambisiso** lowu va nga wu endlaka hi swimunhuhatwa Melati na Isabel.
- 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1-2 wa swivulwa ku hlamusela hi **swilo leswi va tsakisaka** na **nkambisiso**, ku fana na: **Ndzi tsakise hi leswaku** Melati na Isabel va hlohloteriwe ku basisa ribuwa ra lwandle hi leswi va swi dyondzeke exikolweni. **Ndzi endla nkambisiso** wa leswaku Melati na Isabel va pfunile swinene hikuva a va lava ku basisa ribuwa ra lwandle va endlela muganga hinkwawo – ku nga ri swa vona ntsena.
- 4 Tlakusa swifaniso swa le ka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi nga humelela.
- 5 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi va nga **swi tsakela** exitorini na **nkambisiso** lowu va nga wu endlaka hi swimunhuhatwa eka xitori *Salani kahle maphepha ya pulasitiki!*
- 6 Kombela vadyondzi va 2-3 ku **avelana** na tlilasi hi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi nga helela.
- 7 Hlamusela na ku lulamisa swihoxo swin'wana na swin'wana leswi talaka ku endliwa hi vadyondzi.
- 8 Lerisa vadyondzi **ku hundzuluka va vulavula** na ku avelana hi tinhlamuselo ta vona **vini** na munghana. (*A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ya fanele ya va mavonelo ya vadyondzi!*)

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 2**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

VHIKI 2

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Giredi 1

KOTARA 3

Vhiki

3

NKONGOMELO:

Ku tirha swin'we

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa vana lava tirhaka swin'we.
- 5 Endla mindzavisiso / rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa leswaku hikokwalaho ka yini swi ri na nkoka leswaku vanhu va tirhisana.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke swo hlaya na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 11 na 12, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 13, A hi tsaleni na Papila ra 14, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 15 na 16, A hi endleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa un'wana loyi a ku pfunaka.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni eka Buku Leyikulu: Bitiruti leyikulu
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku tirha swin'we
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana swi hlamusela yini ku tirha swin'we?
 - b Xana hi tihi tindlela leti hi pfunaka vanhu ha tona?
 - c Xana hi tihi tindlela leti vanhu va hi pfunaka ha tona?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - xipanu xo tirhisana
 - bitiruti
 - tshovela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko hi tirha swin'we, swin'we, swin'we	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi tirha swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana, pfunana, pfunana	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito leswi landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a rhavi
 - b rhula
 - c rhuma
 - d rhole
 - e rhengu
 - f khekhe
 - g khume
 - h khale
 - i khoma
 - j khuvi
- 3 Lexi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa tikhirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi loko siku ri fika emakumu, kutani u tekela enhlokweni lava va lavaka mpfuno wo engetela.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Bitiruti leyikulu.
- 3 Famba hi swifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfunu vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga tirhisana na munhu un'wana.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi tirhisane na ... ku ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta ehleketa hi nkarhi lowu va nga tirhisana na munhu un'wana.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi endla swilo swo tala na sesi wa mina. Ndzi ta tsala hi nkarhi lowu hi nga tirhisana swin'we ku xava khompyuta leyintshwa hi xavela manana wa hina.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa sesi wa wena, mi tlakurisana khompyuta.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi tirhisane na sesi wa mina ku xava khompyuta.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

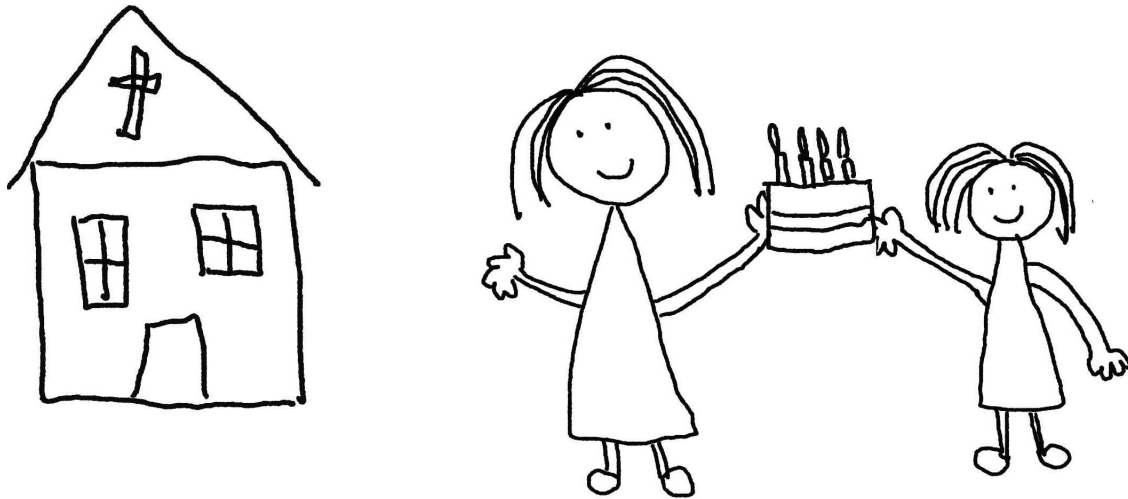
- 1 Bubutsa miehleketo hi vanhu lava hi nga tirhisana na vona na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: sesi, buti, mudyondzi kulorhi, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi tshama mi tirhisana na va mani? Xana mi endle yini swin'we?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi lava va nga tirhisana na vona, na leswi va swi endleke swin'we.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi tirhisane na ... ku ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Hlohlotela vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina wa hi Ravunharhu.

Ndzi tirhe nd mandnd ku bakela
kereke.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe mingingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: **/kw/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/kw/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **kwata, kwalaho, kwela**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **kwini, kwata, kwihhi, kwalaho, kwembe, kwela**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

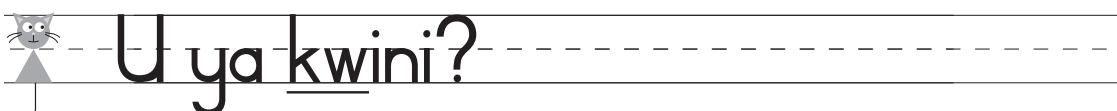
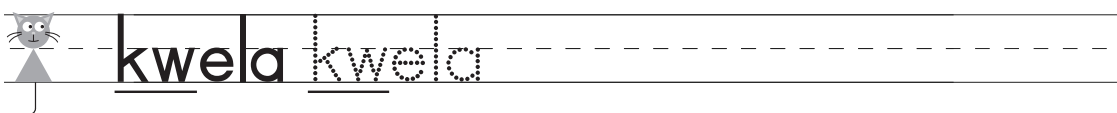
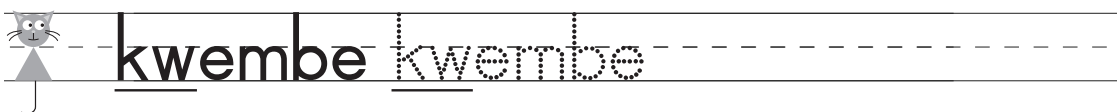
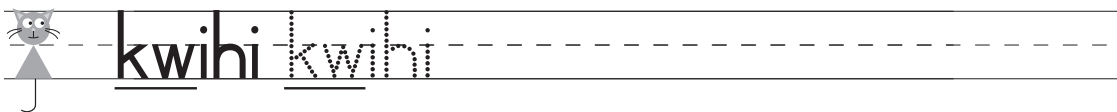
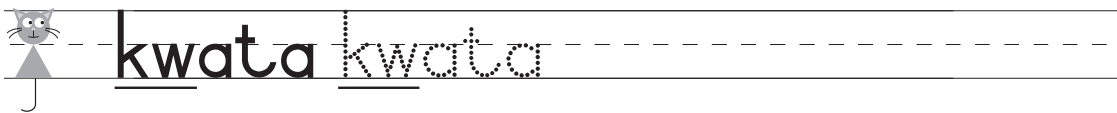
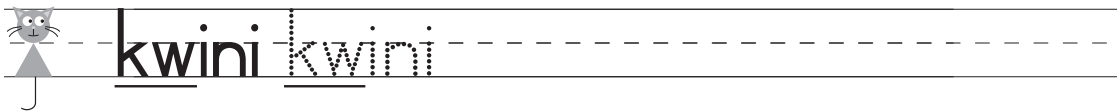
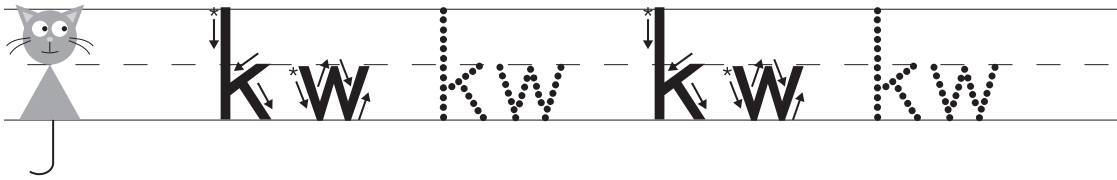
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **kw**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

QHINGA RA NTWISISO: ANAKANYA

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Bitiruti leyikulu</p> <p>N'wapurasi Baloyi a tshama epurasini ra yena ro saseka eVenda, na nsati wa yena, Mama Rhandu. N'wapurasi a tsakile, hikuva misava ya le purasini ra yena a yi nonile, naswona hi lembe rero, mpfula yi nile kahle. N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu a va tsakile hi ntshovelo.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona n'wapurasi a n'wayitela loko a languta purasi ra yena ro saseka, ra rihlaza!</p>
<p>Siku rin'wana, loko nkarhi wu fikile, N'wapurasi Baloyi u yile exirhapeni xa yena xa matsavu. 'I nkarhi,' ku vula N'wapurasi Baloyi. 'Ndzi ta tshovela matsavu ya mina.'</p> <p>N'wapurasi Baloyi u tsuvule tinyala. U cela mazambhana. U tsuvule tikherotsi. U tsuvule tibitiruti. Kambe bitiruti yin'we a yi tsuvukanga! A yi ri yikulu, bitiruti leyikulu swinene. A ku ri dyibitiruti!</p>	
<p>N'wapurasi Baloyi u tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula. Kambe bitiruti leyikulu a yi ala ku tsuvuka.</p> <p>'Ndzi lava ku pfuniwa,' ku vula n'wapurasi. U vitanile nsati wa yena, Mama Rhandu.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona N'wapurasi Baloyi a tsuvula na ku tsuvula hi matimba, lero a sungula na ku dzuka nyuku!</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula Mama Rhandu. U vitanile Nsovo, mufana wa yena.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu va tsuvula swin'we ku fikela laha mavoko ya vona ma sungulaka ku vava!</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula Nsovo. U vitanile mbyana ya vona.</p>	<p>Onge ndza wu vona ndyangu hinkwawo wu tsuvula ku fikela laha minhлана ya vona yi sungulaka ku vava!</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula mbyana. Yi vitanile ximanga.</p>	

Kitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana na ximanga va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka! 'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula ximanga. Xi vitanile kondlo.	
N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana na ximanga na kondlo va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula na lero tsuvula lero na T-S-U-U-U-V-V-U-U-L-A...	Onge ndza wu vona ndyangu hinkwawo wu ya wu thyaka. Thyaka ri namarhela nyuku wa vona loko va ri karhi va tsuvula lero na tsuvula!
Hiloko dyibitiruti dyi tsuvuka! 'Ndzi swi kotile!' ku huwelela kondlo. 'Ndzi tsuvule dyibitiruti!'	Onge ndza va vona hinkwavo va welana loko dyibitiruti dyi tsuvuka!
Vusiku byebyo, hinkwavo va tiphine hi ku dya matsavu. Loko va karhi va dya, va hlekise hi dyibitiruti na kondlo ra matimba!	Onge ndza ku twa ku tsokombela ka dyibitiruti, dyo nandziha!
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I yini lexi alaka ku tsuvuka.	I dyibitiruti ledyikulu.
I mani a pfunaka ku tsuvula bitiruti?	N'wapurasi Baloyi, Mama Rhandu, Nsovo, mbyana, ximanga, na kondlo.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Endla onge u vona swimunhuhata hinkwaswo exitorini swi ri karhi swi tsuvula lero na tsuvula. Xana u ehleketa leswaku i kondlo leri nga tsuvula bitiruti? Hikokwalaho ka yini kumbe hikokwalaho ka yini u ku a hi swona.	<ul style="list-style-type: none"> • Ndzi ehleketa leswaku i xikondlwana hikuva hinkwavo va tsuvule lero na tsuvula kambe bitiruti yi tsuvuke loko kondlo ri pfuna. • KUMBE • A ndzi tshembi leswaku i kondlo ri ri roxe hikuva hinkwavo va pfunile. A ku ri hinkwavo lava a va tsuvula swin'we leswi nga endla leswaku bitiruti yi hetelela yi tsuvukile!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

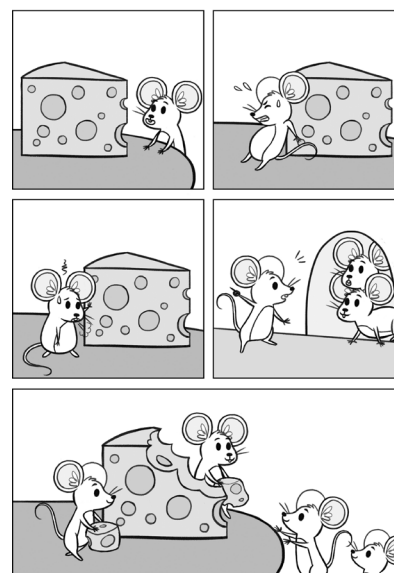
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - swakwe
 - swin'we
 - matimba
 - khomeka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko hi tirha swin'we, swin'we, swin'we	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi tirha swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana, pfunana, pfunana	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /ts/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /ts/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **tsolo, tsala, tsutsuma**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **tsala, tsevu, tsolo, tseleka, tsutsuma**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

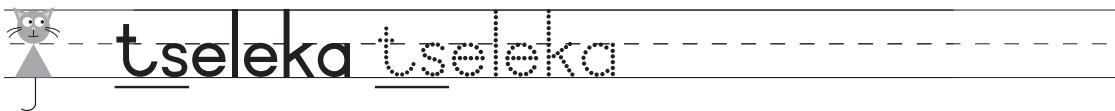
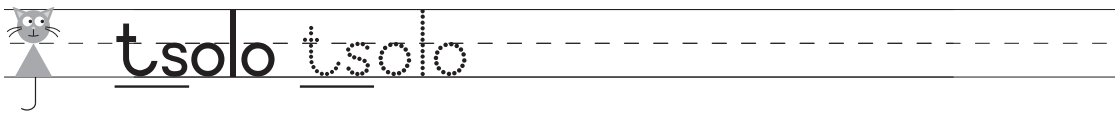
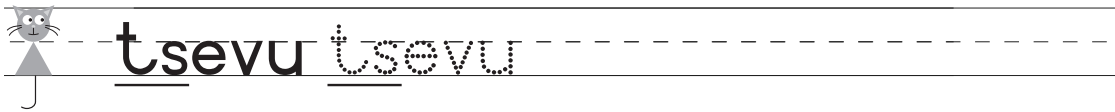
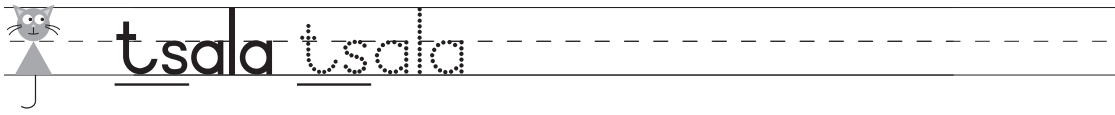
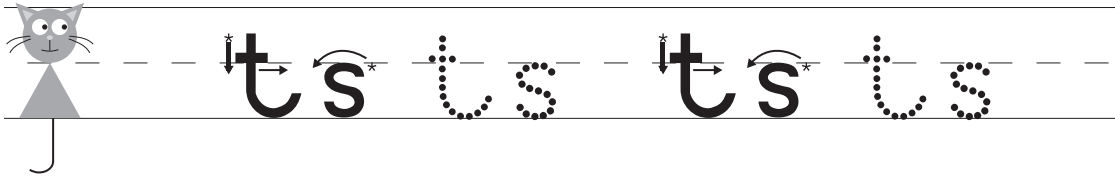

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamatsongo hi ku koka: **ts**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga tirhisana na munhu un'wana.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi tirhisane na ... ku ...

Hi tirhisane kahle/ A hi tirhisananga kahle hikuva ...

VHIKI 3

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi leswi a swi ri xi swona ku tirha na munhu un'wana. Va ta ehleketa loko va tirhisane kahle kumbe va nga tirhisananga kahle, na swona hikokwalaho ka yini.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ku tsala ka wena, ku fana na: Mina na sesi wa mina hi tirhisane kahle hikuva hi vulavurile hi hinkwaswo. A hi lwanga.
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena na sesi wa wena mi vulavula, mi languteka mi tsakile, sw. na sw.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Hi tirhisane kahle hikuva a hi vulavurile.
- 8 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito yo tirha swin'we na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : ku lwa, kanela, phikisana, vulavula, pfuna, kota, xikongomelo, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Ehleketela hi loyi u nga tirha na yena. Xana mi tirhe kahle swin'we? Hikokwalaho ka yini? kumbe Hikokalaho ka yini mi nga tirhisananga kahle?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela leswi a swi ri xi swona ku tirha na munhu un'wana.
- 6 Va fanele va ku: Hi tirhisane kahle swinene / A hi tirhisananga kahle hikuva...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

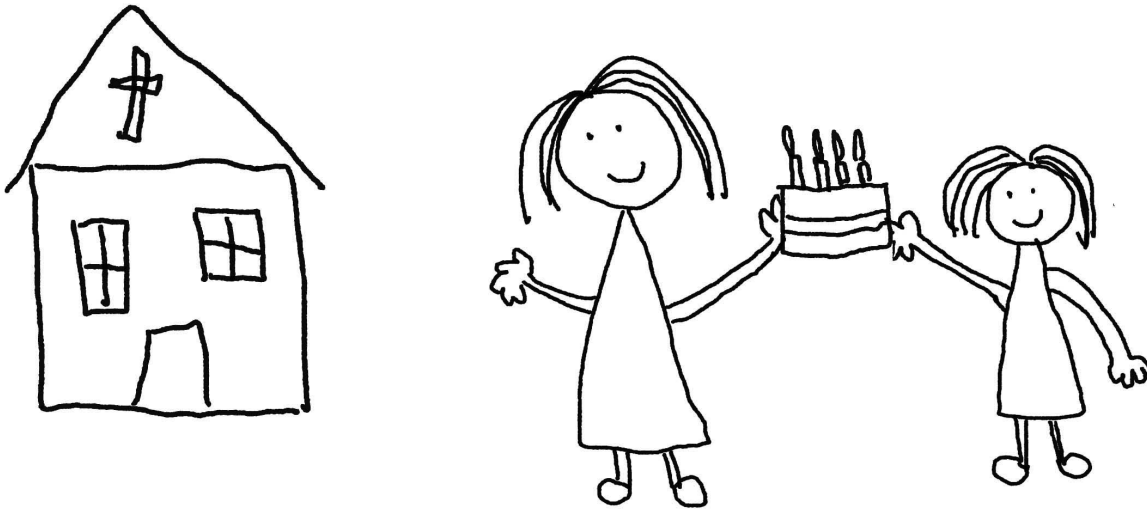
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.** Lerisa vadyondzi ku kuma ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku. Va ta **engetela** eka leswi!
- Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini na ku hetisa **tinhlengoletano letitsongo.**
- Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- Pfuna vadyondzi ku tsalaengetela lebulu.
- Hlohlotela vadyondzi.

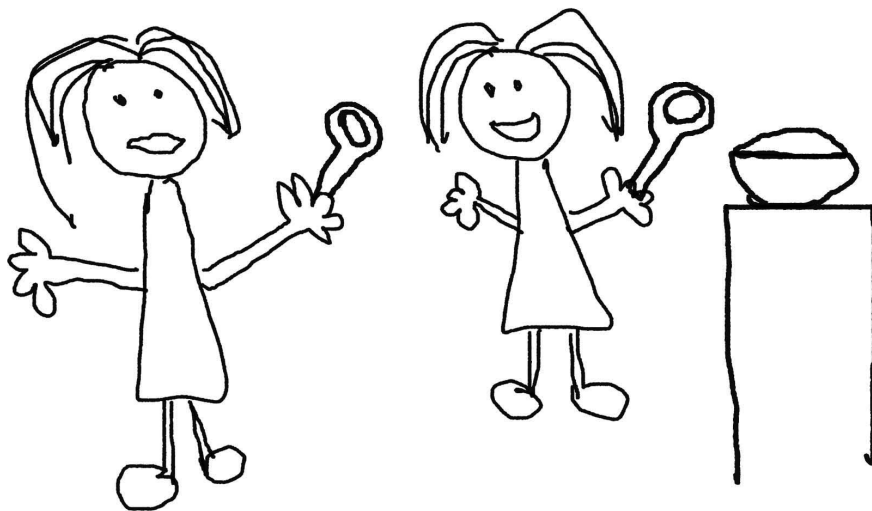
HUNDZULUKA U VULAVULA

- Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ndzi tirhe na mandna ku bakela
kereke.

Hi tirhe kahle swinwe hikuva ha
pfundna.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **kwata**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /kw/-/a/-/t/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /kw/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /t/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **kwata**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /kwa/-/ta/ = **kwata**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **tsala**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **kwembe**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /kw/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /e/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /mb/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /e/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /kw/-/e/-/mb/-/e/
- 8 Tsala rito: **kwembe**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /kwe/-/mbe/ = **kwembe**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **tsolo**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ANAKANYA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>N'wapurasi Baloyi a tshama epurasini ra yena ro saseka eVenda, na nsati wa yena, Mama Rhandu. N'wapurasi a tsakile, hikuva misava ya le purasini ra yena a yi nonile, naswona hi lembe rero, mpfula yi nile kahle. N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu a va tsakile hi ntshovelo.</p>	
<p>Siku rin'wana, loko nkarhi wu fikile, N'wapurasi Baloyi u yile exirhapani xa yena xa matsavu. 'I nkarhi,' ku vula N'wapurasi Baloyi. 'Ndzi ta tshovela matsavu ya mina.'</p> <p>N'wapurasi Baloyi u tsuvule tinyala. U cela mazambhana. U tsuvule tikherotsi. U tsuvule tibitiruti. Kambe bitiruti yin'we a yi tsuvukanga! A yi ri yikulu, bitiruti leyikulu swinene. A ku ri dyibitiruti!</p>	<p>Onge ndza n'wi vona N'wapurasi Baloyi a tsuvula matsavu endzhaku ka matsavu, siku hinkwaro. Ndzi ehleketa leswaku u thyakile no karhala hikwalaho ko tirha hi matimba!</p>
<p>N'wapurasi Baloyi u tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula. Kambe bitiruti leyikulu a yi ala ku tsuvuka.</p> <p>'Ndzi lava ku pfuniwa,' ku vula n'wapurasi. U vitanile nsati wa yena, Mama Rhandu.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona N'wapurasi Baloyi a huwelela hi ku twa ku hlangahlangana: 'Heyi!'</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula Mama Rhandu. U vitanile Nsovo, mufana wa yena.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu va karhi va ba huwa loko va tsuvula: 'Uhm!'</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula Nsovo. U vitanile mbyana ya vona.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Nsovo a dzungudza nhloko hi ku hlangahlangana! Va titwa va hlangahlanganile hikuva bitiruti a yi ninginiki emisaveni na switsongo!</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula mbyana. Yi vitanile ximanga.</p>	<p>Onge ndza yi vona mbyana yi bonga hi ku hlangahlangana loko yi ri karhi yi tsuvula.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana na ximanga va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula ximanga. Xi vitanile kondlo.</p>	<p>Onge ndza wu vona ndyangu wu vonaka wu karhele wu hlangahlanganile. Va twa ku vava va tlhela va dzuka nyuku, kambe dyibitiruti a dyi ninginiki!</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana na ximanga na kondlo va tsuvule bitiruti leyikulu.</p> <p>Va tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula na lero tsuvula lero na T-S-U-U-V-V-U-U-L-A...</p>	
<p>Hiloko dyibitiruti dyi tsuvuka!</p> <p>'Ndzi swi kotile!' ku huwelela kondlo. 'Ndzi tsuvule dyibitiruti!'</p>	<p>Onge ndza xi xona xikondlwana xi tsuvula dyibitiruti hi xoxe! I miehleketo yo hlekisa!</p>
<p>Vusiku byebyo, hinkwavo va tiphine hi ku dya matsavu. Loko va karhi va dya, va hlekise hi dyibitiruti na kondlo ra matimba!</p>	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini N'wapurasi Baloyi a tsakile?</p>	<p>Hikuva misava ya le purasini ra yena a yi nonile, na mpfula a yi nile kahle.</p>
<p>Xana u ehleketa leswaku swimunhuhata a swi titwa njhani loko swi tsuvula bitiruti?</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku a va titwa...</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini swi hlekisa ku ehleketa hi xikondlwana xi tsuvula dyibitiruti ledyikulu?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva N'wapurasi wa matimba a tsandzekile ku yi tsuvula. • Hikuva vanhu vumbirhi va matimba lavakulu va tsandzekile ku yi tsuvula. • Hikuva hambu N'wapurasi Baloyi, Mama Rhandu, Nsovo, mbyana, na ximanga hinkwavo va tsandzekile ku tsuvula! Xikondlwana xi ta va xi swi kotise ku yini xi ri xoxe? • Hikuva dyibitiruti i dyikulu swinene ku tlula xikondlwana!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - mpfula
 - misava
 - fumile

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko hi tirha swin'we, swin'we, swin'we	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi tirha swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana, pfunana, pfunana	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Xiphemu lexi ndzi xi rhandzaka i...
Ndzi vona ntirhisano wa xipanu eka xitori lexi hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

kw	ts	t
h	i	a
n	l	o
e	k	u
m	v	b

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /kw/ na/ts/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /kw/-/i/-/n/-/i/ = **kwini**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /kw/ kumbe /ts/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /h/-/a/-/l/-/a/ = **hala**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **kw, ts**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **kwini, kwata, kwihhi, kwalaho, kwembe, kwela, tsala, tsevu, tsolo, tseleka, tsutsuma, hala, bula, tolo, veka, manana, mbaha, mbilu**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ KU ENDLA

KU ENCENYETA XITORI

Ku ti lulamisa:

Hlawula mudyondzi ku va N'wapurasi Baloyi, Mama Rhandu, Nsovo, mbyana, ximanga, na kondlo.

Loko swi koteka, tana na matsavu, ku fana na: bitiruti, zambhana, mihlata, tikherotsi

XITSHURIWA	MUDYONDZISI A ENDLA / VULA	VADYONDZI VA ENDLA
N'wapurasi Baloyi a tshama epurasini ra yena ro saseka eVenda, na nsati wa yena, Mama Rhandu. N'wapurasi a tsakile, hikuva misava ya le purasini ra yena a yi nonile, naswona hi lembe rero, mpfula yi nile kahle. N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu a va tsakile hi ntshovelo.	<i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i>	<i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi swi humelelaka eka papila rolero.</i>
Siku rin'wana, loko nkarhi wu fikile, N'wapurasi Baloyi u yile exirhapeni xa yena xa matsavu. 'I nkarhi,' ku vula N'wapurasi Baloyi. 'Ndzi ta tshovela matsavu ya mina.' N'wapurasi Baloyi u tsuvule tinyala. U cela mazambhana. U tsuvule tikherotsi. U tsuvule tibitiruti. Kambe bitiruti yin'we a yi tsuvukanga! A yi ri yikulu, bitiruti leyikulu swinene. A ku ri dyibitiruti!	<i>Kombela mudyondzi loyi a nga N'wapurasi Baloyi ku ta emahlweni ka tllasi.</i>	N'wapurasi Baloyi a ku: 'I nkarhi, ndzi ta tshovela matsavu ya mina.' <i>N'wapurasi Baloyi a encenyeta ku tsuvula matsavu ya yena hinkwawo.</i>
N'wapurasi Baloyi u tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula. Kambe bitiruti leyikulu a yi ala ku tsuvuka. 'Ndzi lava ku pfuniwa,' ku vula n'wapurasi. U vitanile nsati wa yena, Mama Rhandu.	<i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i>	<i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi swi humelelaka eka papila rolero. (N'wapurasi Baloyi a nga swi koti ku tsuvula dyibitiruti.)</i> N'wapurasi Baloyi a ku: 'Ndzi lava ku pfuniwa!'
N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka! 'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula Mama Rhandu. U vitanile Nsovo, mufana wa yena..	<i>Vutisa vadyondzi: I mani a faneleke a landzela ku ta?</i> <i>Vitana Mama Rhandu ku ta emahlweni ka tllasi.</i>	<i>Vadyondzi va hlamula: Mama Rhandu</i> <i>Mama Rhandu a tsuvurisana na N'wapurasi Baloyi.</i> Mama Rhandu a ku: 'Hi lava ku pfuniwa.'

XITSHURIWA	MUDYONDZISI A ENDLA / VULA	VADYONDZI VA ENDLA
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula Nsovo. U vitanile mbyana ya vona.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: I mani a faneleke a landzela ku ta?</i></p> <p><i>Vitana Nsovo ku ta emahlweni ka tlilasi.</i></p>	<p><i>Vadyondzi va hlamula: Nsovo</i></p> <p><i>Nsovo a tsuvurisana na Mama Rhandu.</i></p> <p>Nsovo a ku: 'Hi lava ku pfuniwa.'</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula mbyana. Yi vitanile ximanga.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: I mani a faneleke a landzela ku ta?</i></p> <p><i>Vitana mbyana ku ta emahlweni ka tlilasi.</i></p>	<p><i>Vadyondzi va hlamula: Mbyana</i></p> <p><i>Mbyana yi tsuvurisana na Nsovo.</i></p> <p>Mbyana yi ku: 'Hi lava ku pfuniwa.'</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana na ximanga va tsuvule bitiruti leyikulu. Va tsuvule na ku tsuvula lero na tsuvula. Kambe bitiruti a yi ala ku tsuvuka!</p> <p>'Hi lava ku pfuniwa,' ku vula ximanga. Xi vitanile kondlo.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: I mani a faneleke a landzela ku ta?</i></p> <p><i>Vitana ximanga ku ta emahlweni ka tlilasi.</i></p>	<p><i>Vadyondzi va hlamula: Ximanga</i></p> <p><i>Ximanga xi tsuvurisana na mbyana.</i></p> <p>Ximanga xi ku: 'Hi lava ku pfuniwa.'</p>
<p>N'wapurasi Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mbyana na ximanga na kondlo va tsuvule bitiruti leyikulu.</p> <p>Va tsuvule na ku tsuvula na lero tsuvula na lero tsuvula lero na T-S-U-U-V-V-U-U-L-A...</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: I mani a faneleke a landzela ku ta?</i></p> <p><i>Vitana kondlo ku ta emahlweni ka tlilasi.</i></p>	<p><i>Vadyondzi va hlamula: Kondlo</i></p> <p><i>Kondlo ri tsuvurisana na ximanga. Swi tsuvule na lero tsuvula!</i></p>
<p>Hiloko dyibitiruti dyi tsuvuka!</p> <p>'Ndzi swi kotile!' ku huwelela kondlo. 'Ndzi tsuvule dyibitiruti!'</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi swi humelelaka eka papila rolero. (Dyibitiruti dyi hetelele dyi tsuvuka!)</i></p> <p>Kondlo ri ku: 'Ndzi swi kotile! Ndzi tsuvule bitiruti leyikulu!'</p>
<p>Vusiku byebyo, hinkwavo va tiphine hi ku dya matsavu. Loko va karhi va dya, va hlekise hi dyibitiruti na kondlo ra matimba!</p>	<p>--</p>	<p>--</p>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 3**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Giredi 1

KOTARA 3

Vhiki

4

NKONGOMELO:

Ku tirha swin'we

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Tatisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa vanhu lava va pfunanaka.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa hi tindlela to hambana hambana leti hi nga pfunaka vanhu ha tona.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 17, A hi yelaniseni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 18, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 19 na 20, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa un'wana loyi u tsakelaka ku n'wi pfuna.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

MPFUXETO WA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa vasesi va tsemakanya nambu swin'we eka Buku Leyikulu: Ntshoketo wa vasesi vambirhi
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku tirha swin'we
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi wihi nkarhi lowu vanhu va lavaka ku tirha swin'we?
 - b Hikokwalaho ka yini hi tirha swin'we?
 - c Xana u tsakela yini hi ku tirha swin'we?
 - d Xana hi wihi ntlhontlho hi ku tirha swin'we?

VHIKI 4

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - xitori
 - nkwetlembetano
 - ololoxa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko hi tirha swin'we, swin'we, swin'we	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi tirha swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana, pfunana, pfunana	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>

Ntivontsalo

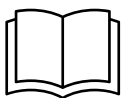
15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a kwini
 - b kwata
 - c kwihi
 - d kwembe
 - e kwela
 - f tsala
 - g tsevu
 - h tsolo
 - i tseleka
 - j tsutsuma
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Ntsheketo wa vasesi vambirhi
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Hinkwerhu hi na (titalenta)vuswikoti byo hambana hambana lebyi byi nga hi pfunaka ku tirha swin'we. Tsala hi vuswikoti lebyi u nga na byona, na hi lebyi byi nga na makwenu wa wena kumbe munghana.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na lebulu. Lexi xi ta va xiphemu xa buku ya tlilasi eka khona ro hlayela.

RIMBA RA MATSALELO: Vuswikoti bya mina i ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi swin'wana leswi va swi kotaka swinene – vuswikoti lebyi va nga na byona!
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi na vuswikoti byo tsala. Ndzi ehleketa leswaku ndzi kota swinene ku tsala.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u tsala.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Vuswikoti bya mina i ku tsala.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi vuswikoti byo hambana hambana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: mintlangu, ku tsala, ku hlaya, matimba, ku pfuna swinene, muyingiseri wa kahle, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihhi xilo lexi u nga kahle swinene eka xona?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi vuswikoti bya vona.
- 6 Va fanele va ku: Vuswikoti bya mina i ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

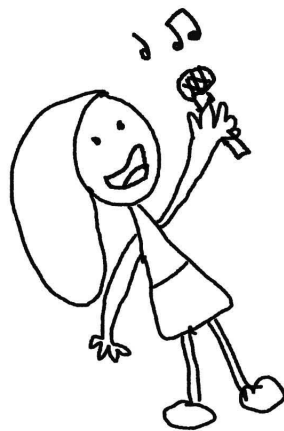
- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.

- 4 Pfuna vadyondzi ku engetela xivulwa.
- 5 Hlohlotela vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.

Ndzi na talenta ya ku ximbelela.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /ny/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyeleda kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /ny/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **nyiko, nyenya, nyama**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **nyonga, nyiko, nyika, nyenya, nyupela, nyama**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

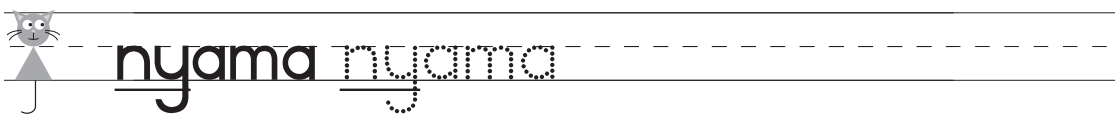
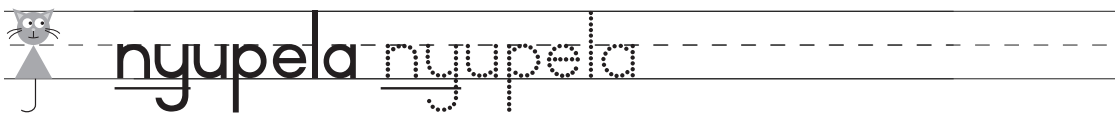
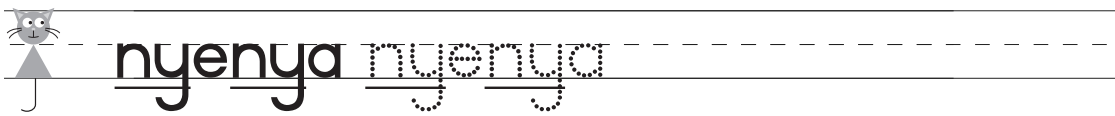
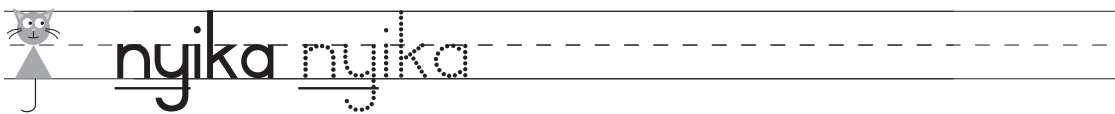
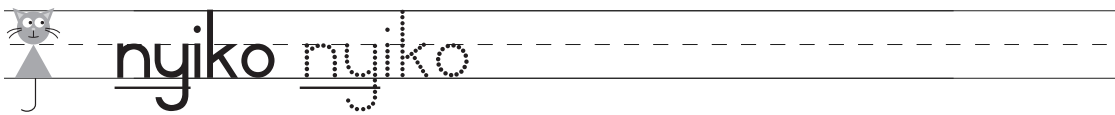
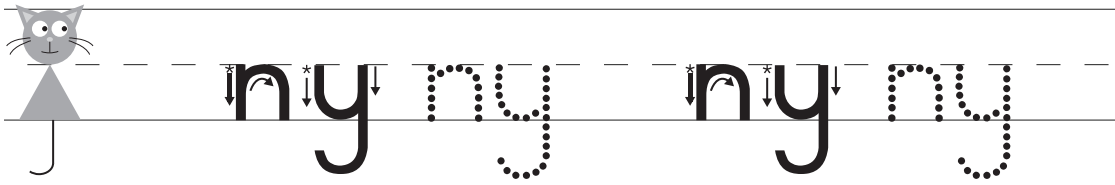
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **ny**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA / ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Ntsheketo wa vasesi vambirhi</u></p> <p><i>Lexi i xitori xo huma eka ntsheketo wa Panchatantra lexi nga cinciwa ku fambelana na nkongomelo lowu, ku tirha swin'we.</i></p>	
<p>Khale ka khaleni, etikweni ra le kule ra le India, a ku tshama vasesi vambirhi. Hi ntolovelo, Kamala na Jameela a va ri vanghana lavakulu. Kambe siku rin'wana, va ti kume va holova hi ndlela yo kala yi nga tolovelekanga.</p> <p>'Ku va na matimba swi tlula swinene ku va na xihatla!' ku vula Kamala a tiyisile.</p> <p>'Swa antswa ndzi hatlisa ku ri na ku va lonkulu na ku va na matimba.' Ku phikisa Jameela.</p> <p>Va phikisane nkarhinyana, va ya va karhi va kwatelana.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku va ta wu lulamisa njhani mphikisano lowu?</p>
<p>Nkateko wa kona wa Kamala na Jameela, mukhegula wo tlhariha Ghosha a tshama emugangeni wa ka vona. Loko vanhu va le mugangeni wa ka va Ghosha va ri na mhaka leyi va nga koteki ku yi ololoxa, a va ya eka yena. A va n'wi xixima swinene hikuva a tshama a ri na vonelo ro ololoxa swiphiqo eka ku kwetlembetana. Kamala na Jameela va ye endlwini ya Ghosha, a va phikisana loko va ri karhi va ya kona.</p> <p>'Ku va na matimba swa antswa!' Ku vula Kamala a tiyisile.</p> <p>'Ku hatlisa swa antswa!' ku vula Jameela.</p>	<p>Ndza tivutisa loko Ghosha a ta swi kota ku pfuna vamakwavo lavambirhi ku lulamisa xiphiqo lexi?</p>
<p>Ghosha u twe Kamala na Jameela va phikisana. A va yimele ehandle loko va hetelele va fikile ekaya ra yena.</p> <p>Vamakwavo lavambirhi va korhamile ku khumba milenge ya yena ku komba ku xixima.</p> <p>'I yini lexi xi ti kombaka xi ri xiphiqo?' ku vutisa Ghosha.</p> <p>'Ghoshaji, xana swa antswa ku hatlisa kumbe ku va na matimba ke?' ku vutisa Kamala.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Fambani mi ya tshama ekaya ka n'wina mi ndzi rindza kona. Mi nga ha vulavuli ku ya emahlweni hi mhaka leyi,' ku hlamula Ghosha.</p>	
<p>Ghosha u tshame exirhapeni xa yena a ehleketela hi vuenti hi leswi a faneleke ku swi endla.</p>	<p>Ndza tivutisa loko swi antswa ku hatlisa kumbe ku va na matimba? Ndza tivutisa leswaku Ghosha u ta xi hlamula njhani xivutiso lexi xo tika!</p>
<p>Emakumu, Ghosha u vile na vonelo. U n'wayitele xin'wayitelo xa yena lexintsongo, xo komba vutivi loko a karhi a ya ekaya ka va Kamala na Jameela.</p>	
<p>'Ndzi teke xiboho xa leswaku ndzi ta hlamula xivutiso xa n'wina, ntsena loko mi ta teka ntlhontlho swin'we,' ku hlamusela Ghosha. ' Hala tlhelo ka nambu, eku enteni ka nhova ku na nsinya wo leha lowu nga na tikhokhonati. Mi fanele mi ndzi tela na mihandzu yo huma eka nsinya wolowo. Kutani, ndzi ta hlamula xivutiso xa n'wina.'</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini a lava Kamala na Jameela va n'wi nyika tikhokhonati loko a nga si va hlamula xivutiso?</p>
<p>Hiloko, Kamala na Jameela va teka riendzo ra vona. Loko va fika eribuweni ra nambu, Jameela u sungule ku pela nambu. U hatle a lemuka leswaku nambu lowu wu entile naswona magandlati ya na matimba a nga koti ku tsemakanya. Kamala u vone sesi wa yena a tikeriwa. 'Khandziya emakatleni ya mina,' a n'wi byela. Hiloko hi vumbirhi bya vona va tsemakanya nambu.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku loko u tsemakanya nambu, u fanele ku va na matimba ku fana na Kamala. Ndza tivutisa loko Ghosha a ta vula leswaku leswi antswaka i ku va na matimba?</p>
<p>Loko va fika ensinyeni, Kamala u ringetile ku tsekatekisa nsinya. U wu susumetile na ku wu koka. Kambe nsinya a wu ri wukulu swinene naswona a ku na lexi nga humelela. Hiloko hi xihatla Jameela a khandziya nsinya a ya ehenhla, u khaye tikhokhonati, kutani a ti hoxela ehansi. Kamala na Jameela va hlengelete tikhokhonati va sungula riendzo ro tlhelela ekaya.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku loko u fanele ku khandziya nsinya wo leha, swi lava xihatla ku fana na Jameela. Ndza tivutisa loko Ghosha a ta ku swa antswa ku hatlisa?</p>
<p>Loko vamakwavo lava va fika eka Ghosha, va n'wi nyike tikhokhonati.</p> <p>'Eka n'wina vumbirhi, i mani a ndzi nyikaka mihandzu leyi?' ku vutisa Ghosha.</p> <p>Kamala na Jameela va langutanile.</p> <p>'Hi mina!' ku vula Jameela, 'Ndzi khandziye nsinya ndzi khaya mihandzu!'</p> <p>'Hi mina!' 'A ndzi tlakule Jameela ku tsemakanya nambu. Mihandzu a yi nga ta va kona loko a ndzi nga ri kona!'</p>	<p>U ehleketela leswaku i mani loyi a nga va na vutihlamuleri byo tala ku hetisa nghingiriko lowu? A ndzi na ntiyiso!</p>

<p>Xitshuriwa</p> <p>Kamala na Jameela va langutanile. Va sungule ku hleka.</p> <p>'Ma swi vona sweswi – a ku na loyi a antswaka ku tlula un'wana! Ku hava na un'we eka n'wina loyi a ta va a swi kotile ku heta nghingiriko lowu a ri yexe. Kambe tani hi xipanu, mi kote swo ka swi nga koteki! Hikuva hinkwenu mi tirhise vuswikoti bya n'wina hi nkarhi wa kahle.'</p> <p>Ghosha u n'wayitele xin'wayitelo xa yena lexintsongo, xo komba vutivi loko vasesi va karhi va famba, va khomane hi mavoko.</p>	<p>Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)</p> <p>Oho! Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Ghosha u tlharhile swinene. U va nyike nghingiriko lowu leswaku va ta vona leswaku vuswikoti bya vona va ri vambirhi i bya nkoka ku ringana!</p>
<p>Swivutiso swo landzelerisa</p> <p>Xana vuswikoti bya Kamala hi byihi?</p>	<p>Tinhlamulo leti languteriweke</p> <p>Kamala i sesi loyi a nga na matimba.</p>
<p>Xana vuswikoti bya Jameela hi byihi?</p>	<p>Jameela i sesi wa xihatla, wo hatlisa swinene.</p>
<p>Xivutiso xa hikokwalaho ka yini</p> <p>Hikokwalaho ka yini Kamala na Jameela va ye ekaya ra Ghosha?</p>	<p>Tinhlamulo leti languteriweke</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a va nga swi koti ku teka xiboho xa leswaku swi antswa ku va na matimba kumbe ku hatlisa. • Hikuva a va lava ku pfuniwa hi ku kuma xintshunxo xa ku phikisana ka vona. • Hikuva Ghosha u tlharhile swinene naswona a nga pfuna ku ololoxa xiphiqo xin'wana na xin'wana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

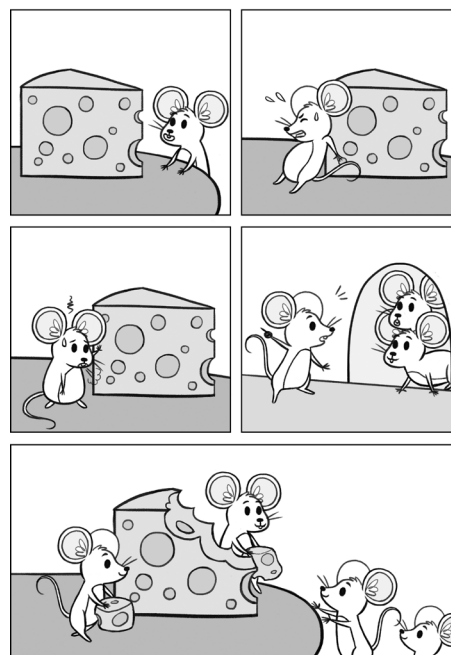
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xihatla
 - gandlati
 - karhateka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko hi tirha swin'we, swin'we, swin'we	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi tirha swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana, pfunana, pfunana	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va tiendlele switori swa vona hi swifaniso.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, nakambe xi fanele xi fambelana na swifaniso!
- 6 Kombela tllasi ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawwa yo hambana ku avelana switori swa ntlawa wa vona.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /dy/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /dy/?
- 5 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **dyana, dyoha, dyuhala**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **dyambu, dyana, dyelo, dyoha, dyisa, dyuhala**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

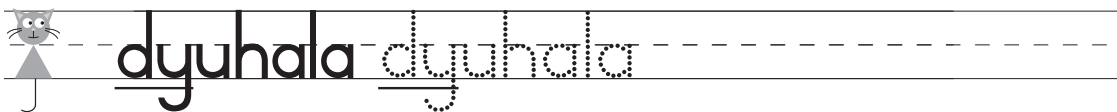
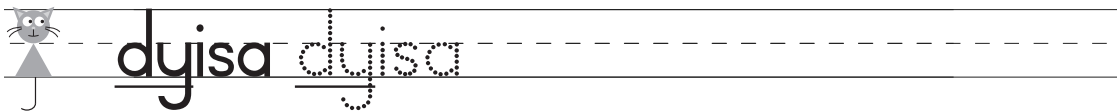
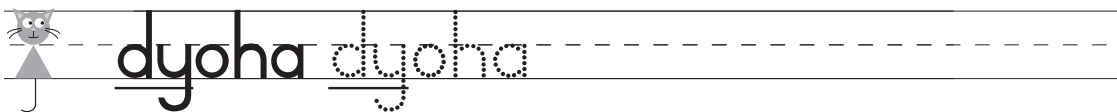
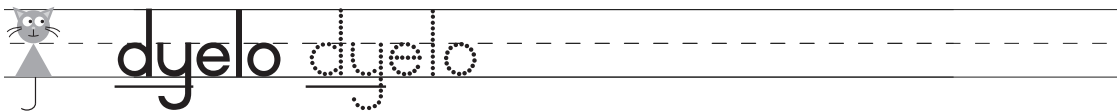
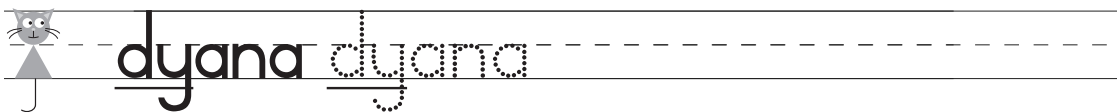
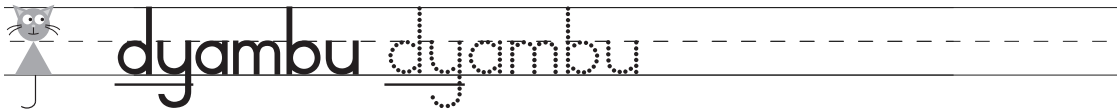
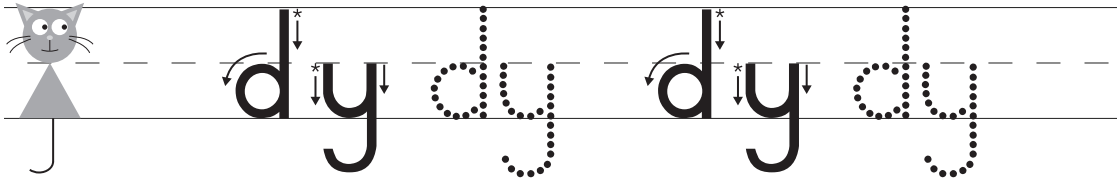
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamatsongo hi ku koka: **dy**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/
swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Nkunguhato na Mpfapfarhuto

NHLOKOMHAKA: Hinkwerhu hi na (titalenta) vuswikoti byo hambana hambana lebyi byi nga hi pfunaka ku tirha swin'we. Tsala hi vuswikoti lebyi u nga na byona, na hi lebyi byi nga na makwenu wa wena kumbe munghana.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na lebulu. Lexi xi ta va xiphemu xa buku ya tlilasi eka khona ro hlayela.

RIMBA RA MATSALELO:

Vuswikoti bya mina i...

Hinkwerhu hi na vuswikoti byo hambana hambana. Vuswikoti bya munghana/ sesi/ buti wa mina i ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi vuswikoti bya munghana kumbe makwavo.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Sesi wa mina i kahle swinene eka ku tsutsuma. U tsutsuma masiku hinkwawo na swona u tlhela a tsutsuma na mimpfhuka.
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa sesi wa wena a tsutsuma.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Hinkwerhu hi na vuswikoti byo hambana hambana. Vuswikoti bya sesi wa mina i ku tsutsuma.
- 8 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi vuswikoti byo hambana hambana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: ku tsutsuma, ku lulamisa, hlayisa xirhapa, ku hlambela, ku penda, ku dirowa, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana munghana kumbe makwenu wa wena i kahle eka yini?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Vitana vadyondzi va 2-3 va ku byela hi vuswikoti bya munghana kumbe makwavo.

- 6 Va fanele va ku: Vuswikoti bya munghana/ sesi/ buti wa mina i...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

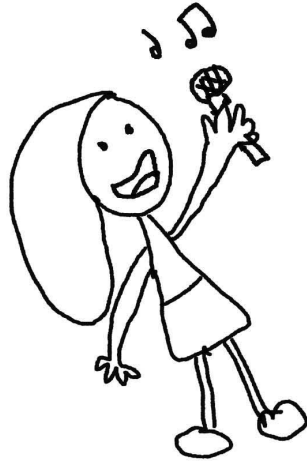
KU TSALA

- 1 **Nyika vadyondzi tibuku.** Lerisa vadyondzi ku kuma ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku. Va ta **engetela** eka leswi!
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Kkutaza vadyondzi.

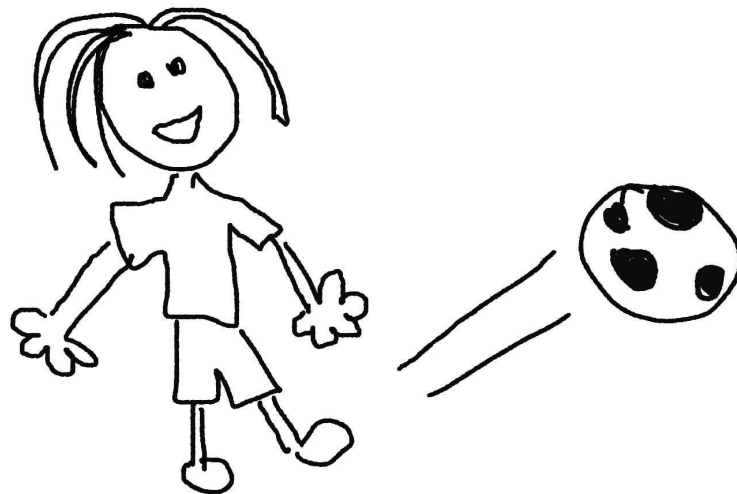
HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hlanganisa mintirho ya vadyondzi hinkwavo ya vhiki leri wu endla buku. Yi Veki eka khona ro hlayela leswaku vadyondzi va ta hlaya hi nkarhi wo hlaya va ri vox.

Ndzi na talenta ya ku yimbelela.

Hinkwerhu hi na talenta to
hambandhamband. Sesi va ni
talenta yo tlanga bolo ra
milenge.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku hambanisa na ku twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **nyama**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /ny/-/a/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /ny/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /m/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **nyama**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /nya/-/ma/ = **nyama**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **dyelo**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **nyenya**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /ny/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /e/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /ny/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /ny/-/e/-/ny/-/a/
- 8 Tsala rito: **nyenya**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /nye/-/nya/ = **nyenya**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **dyoha**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Ntsheketo wa vasesi vambirhi</u></p> <p><i>Lexi i xitori xo huma eka ntsheketo wa Panchatantra lexi nga cincywa ku fambelana na nkongomelo lowu, ku tirha swin'we.</i></p>	<p><i>Xitori lexi i ntsheketo. Ntsheketo i xitori xo hlawuleka lexi fanelaka ku ndzi dyondzisa dyondzo yo karhi. Nkongomelo wa hina wa vhiki leri i Ku tirha Swin'we. Ndzi endla nkambisiso wa leswaku ntsheketo lowu wu ta ndzi dyondzisa swin'wana swa nkoka hi ku tirha swin'we.</i></p>
<p>Khale ka khaleni, etikweni ra le kule ra le India, a ku tshama vasesi vambirhi. Hi ntolovelo, Kamala na Jameela a va ri vanghana lavakulu. Kambe siku rin'wana, va ti kume va holova hi ndlela yo kala yi nga tolovelekanga.</p> <p>'Ku va na matimba swi tlula swinene ku va na xihatla!' ku vula Kamala a tiyisile.</p> <p>'Swa antswa ndzi hatlisa ku ri na ku va lonkulu na ku va na matimba.' Ku phikisa Jameela.</p> <p>Va phikisane nkarhinyana, va ya va karhi va kwatelana.</p>	
<p>Nkateko wa kona wa Kamala na Jameela, mukhegula wo tlhariha Ghosha a tshama emugangeni wa ka vona. Loko vanhu va le mugangeni wa ka va Ghosha va ri na mhaka leyi va nga koteki ku yi ololoxa, a va ya eka yena. A va n'wi xixima swinene hikuva a tshama a ri na vonelo ro ololoxa swiphiso eka ku kwetlembetana. Kamala na Jameela va ye endlwini ya Ghosha, a va phikisana loko va ri karhi va ya kona.</p> <p>'Ku va na matimba swa antswa!' Ku vula Kamala a tiyisile.</p> <p>'Ku hatlisa swa antswa!' ku vula Jameela.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Ghosha u tlarihile, hikuva u kota ku ololoxa xiphiso xin'wana na xin'wana!</p>
<p>Ghosha u twe Kamala na Jameela va phikisana. A va yimele ehandle loko va hetelele va fikile ekaya ra yena.</p> <p>Vamakwavo lavambirhi va korhamile ku khumba milenge ya yena ku komba ku xixima.</p> <p>'I yini lexi xi ti kombaka xi ri xiphiso?' ku vutisa Ghosha.</p> <p>'Ghoshaji, xana swa antswa ku hatlisa kumbe ku va na matimba ke?' ku vutisa Kamala.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
‘Fambani mi ya tshama ekaya ka n’wina mi ndzi rindza kona. Mi nga ha vulavuli ku ya emahlweni hi mhaka leyi,’ ku hlamula Ghosha.	
Ghosha u tshame exirhapeni xa yena a ehleketa hi vuenti hi leswi a faneleke ku swi endla.	Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Ghosha u tlharihile hikuva u ehleketa hi vuenti hi swilo!
Emakumu, Ghosha u vile na vonelo. U n’wayitele xin’wayitelo xa yena lexintsongo, xo komba vutivi loko a karhi a ya ekaya ka va Kamala na Jameela.	
‘Ndzi teke xiboho xa leswaku ndzi ta hlamula xivutiso xa n’wina, ntsena loko mi ta teka ntlhontho swin’we,’ ku hlamusela Ghosha. ‘ Hala tlhelo ka nambu, eku enteni ka nhova ku na nsinya wo leha lowu nga na tikhokhonati. Mi fanele mi ndzi tela na mihandzu yo huma eka nsinya wolowo. Kutani, ndzi ta hlamula xivutiso xa n’wina.’	Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Ghosha u hlawule nghingiriko lowu hikuva u lava vamakwavo lava va tirha swin’we. U fanele a swi tiva leswaku nghingiriko lowu wu ta lava vuswikoti bya vona ha vumbirhi.
Hiloko, Kamala na Jameela va teka riendzo ra vona. Loko va fika eribuweni ra nambu, Jameela u sungule ku pela nambu. U hatle a lemuka leswaku nambu lowu wu entile naswona magandlati ya na matimba a nga koti ku tsemakanya. Kamala u vone sesi wa yena a tikeriwa. ‘Khandziya emakatleni ya mina,’ a n’wi byela. Hiloko hi vumbirhi bya vona va tsemakanya nambu.	Ghosha u tlharihile swinene. Ndzi ehleketa leswaku a swi tiva leswaku swi ta lava matimba ya Kamala ku tsemakanya nambu.
Loko va fika ensinyeni, Kamala u ringetile ku tsekatekisa nsinya. U wu susumetile na ku wu koka. Kambe nsinya a wu ri wukulu swinene naswona a ku na lexi nga humelela. Hiloko hi xihatla Jameela a khandziya nsinya a ya ehenhla, u khaye tikhokhonati, kutani a ti hoxela ehansi. Kamala na Jameela va hlengelete tikhokhonati va sungula riendzo ro tlhelela ekaya.	Ghosha u tlharihile swinene. Ndza tshemba leswaku a swi tiva leswaku swi ta lava ku hatlisa ka Jameela ku khandziya nsinya.
Loko vamakwavo lava va fika eka Ghosha, va n’wi nyike tikhokhonati. ‘Eka n’wina vumbirhi, i mani a ndzi nyikaka mihandzu leyi?’ ku vutisa Ghosha. Kamala na Jameela va langutanile. ‘Hi mina!’ ku vula Jameela, ‘Ndzi khandziye nsinya ndzi khaya mihandzu!’ ‘Hi mina!’ A ndzi tlakule Jameela ku tsemakanya nambu. Mihandzu a yi nga ta va kona loko a ndzi nga ri kona!’	Ndzi ehleketa leswaku Ghosha u nyike vamakwavo lava nghingiriko leswaku va ta tirha swin’we. A lava va swi vona leswaku vuswikoti bya vona ha vumbirhi bya laveka ku kuma tikhokhonati.

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Kamala na Jameela va langutanile. Va sungule ku hleka.</p> <p>'Ma swi vona sweswi – a ku na loyi a antswaka ku tlula un'wana! Ku hava na un'we eka n'wina loyi a ta va a swi kotile ku heta nghingiriko lowu a ri yexe. Kambe tani hi xipanu, mi kote swo ka swi nga koteki! Hikuva hinkwenu mi tirhise vuswikoti bya n'wina hi nkarhi wa kahle.'</p> <p>Ghosha u n'wayitele xin'wayitelo xa yena lexintsongo, xo komba vutivi loko vasesi va karhi va famba, va khomane hi mavoko.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku nghingiriko wa Ghosha wu pfune vamakwavo lava ku vona leswaku a swi antswi ku va na matimba kumbe ku hatlisa – vuswikoti byo hambana bya laveka hi mikarhi yo hambana.</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana Kamala u pfune njhani ku kuma tikhokhonati?</p>	<p>U tlakule Jameela ku tsemakanya nambu. A va ta va va nga fikanga eka nsinya wa tikhokhonati handle ka Kamala.</p>
<p>Xana Jameela u pfune njhani ku kuma tikhokhonati?</p>	<p>U khandziye nsinya a khaya tikhokhonati a ti hoxela ehansi. A va ta va va nga ti kumanga tikhokhonati handle ka Jameela.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini Ghosha a kombele Kamala na Jameela ku kuma tikhokhonati?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a swi tiva leswaku vamakwavo lava va ta lava matimba ya Kamala ku tsemakanya nambu. • Hikuva a swi tiva leswaku vamakwavo lava va ta lava xihatla xa Jameela ku khandziya nsinya hi ku hatlisa a khaya tikhokhonati. • Hikuva a swi tiva leswaku nghingiriko lowu wu ta lava vuswikoti bya vona va ri vumbirhi. • Hikuva a lava vamakwavo lava va vona leswaku a swi antswi ku va na matimba kumbe ku hatlisa – vuswikoti bya vona bya laveka hi mikarhi yo hambana. • Hikuva a lava ku nyika vamakwavo lava nghingiriko lowu nga ta endla leswaku va tirha swin'we.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tihela ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - swakwe
 - xipanu
 - vuswikoti

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko hi tirha swin'we, swin'we, swin'we	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi tirha swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana, pfunana, pfunana	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>
Loko hi pfunana swin'we, swi nga antswa.	<i>Hakana na munhu la nga kusuhi na wena kutani mi dewurisa mavoko.</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi nga endla **nkambisiso** wa leswaku Gosha u tlarihile hikuva...
Ndzi vona ntirhisano wa xipanu eka xitori lexi loko...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambana hambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

ny	dy	i
o	k	a
e	m	ng
l	p	mb
u	h	s

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: **/ny/ na/dy/**
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: **/ny/-o/-ng/-a/ = nyonga**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa **/ny/ kumbe /dy/**
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: **/h/-a/-l/-a/ = hala**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **ny, dy**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **nyonga, nyiko, nyika, nyenya, nyupela, nyama, dyambu, dyelo, dyoha, dyisa, dyuhala, hala, koma, siku, pima, mbanga, mbangu, hlamba, khale**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ ENDLA MINKAMBISISO

KU RUNGULA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi leswi va swi tsakelaka eka xitori: Ntsheketo wa vasesi vambirhi!
- 2 Va ta tlhela va vulavula hi **nkambisiso** lowu va nga wu endlaka hi Gosha.
- 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1-2 wa swivulwa ku hlamusela hi **swin'wana leswi va tsakelaka** na **ku endla nkambisiso**, ku fana na: **Ndzi tsakise hi loko** Kamala na Jameela va phikizana na ku phikizana na ku teka xiboho xo ya eka Gosha hikuva a tlharihile. **Ndzi endla nkambisiso** wa leswaku Gosha i tlharihe swinene eka ku pfuna vanhu.
- 4 Tlakusa swifaniso swa le ka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi nga humelela.
- 5 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi **va nga swi tsakela** eka xitori na **nkambisiso** lowu va nga wu endlaka hi Gosha eka xitori xa *Ntsheketo wa vasesi vambirhi!*
- 6 Kombela vadyondzi va 2-3 ku **avelana** na tlilasi hi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi nga helela.
- 7 Hlamusela na ku lulamisa swihoxo swin'wana na swin'wana leswi talaka ku endliwa hi vadyondzi.
- 8 Lerisa vadyondzi **ku hundzuluka va vulavula** na ku avelana hi tinhlamuselo ta vona **vini** na munghana. (**A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ya fanele ya va mavonelo ya vadyondzi!**)

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 4**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 1

KOTARA 3

Whiki

5

NKONGOMELO:

Hinkwaswo

hi swiambalo

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: tana na swiambalo swi nga ri swingani swo hambana hambana.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: endla ndzavisiso hi matimu ya swiambalo.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 21 na 22, A hi vulavuleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 23 na 24, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 25, A hi hungaseni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa xiambalo lexi u xi rhandzaka.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xo sungula xa xitori eka Buku Leyikulu: Xikipa lexintshwa xa Bohlale
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Hinkwaswo hi swiambalo
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi leswi nga ambariwaka?
 - b Xana hi wahi mahlawuri (marito lama hlamuselaka) lama hi nga ma tirhisaka ku hlamusela swiambalo?
 - c Xana hi swihi swiambalo leswi hi swi ambalaka siku rin'wana na rin'wana?
 - d Xana hi ambala swiambalo swa njhani eka minkhuvo yo hlawuleka?

VHIKI 5

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - xivoni
 - xindzhuti
 - hava nchumu

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale hembe buruku na tintanghu.	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale yunifomo ya xikolo.	<i>Kombisa yunifomo</i>
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale xikipa, buruku ro koma na masandazi	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale swiambalo swa ku huha	<i>Kombisa swiambalo swo huhwa hi swona</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a nyonga
 - b nyiko
 - c nyika
 - d nyenya
 - e nyama
 - f dyana
 - g dyelo
 - h dyoha
 - i dyisa
 - j dyuhala
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku lulamisa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: **Xikipa lexintshwa xa Bohlale**
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga kuma xiambalo xintshwa.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi kume ...

KU KOMBISA:

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta ehleketa hi nkarhi lowu va nga kuma xiambalo xintshwa.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Nkarhi wun'wana ndzi kume jesi rintshwa. A ri nga ri rintshwa ku huma emavhengeleni – eku sunguleni a ri ri ra sesi wa mina lonkulu. Kambe a ri ri rintshwa eka mina! A ndzi ri rhandza swinene jesi ra mina.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u ambale jesi ra wena lerintshwa.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi kume jesi leri a ri ri ra sesi wa mina!
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

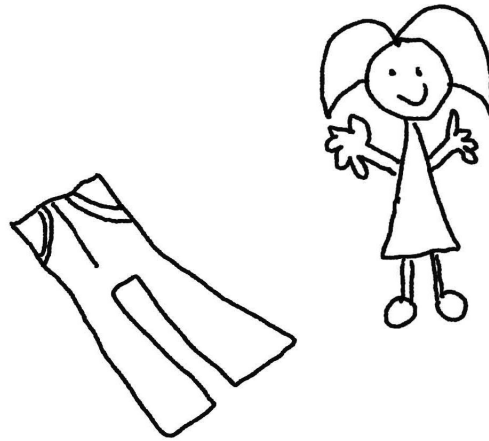
- 1 Bubutsa miehleketo hi swin'wana swa swiambalo na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: xikipa, masokisi, tintangu ta xikolo, baji, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u kume xiambalo xa njhani lexintshwa?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi xiambalo xintshwa.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi kume ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tllasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 **Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.**

Ndzi xdveriwe buruku rintshwa ra
bokati.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawo ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: **/lw/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyeleda kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/lw/?**
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **lwangu, lwana, lwisa**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **lwela, lwangu, lwisa, lwana, lwetana, lwa**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

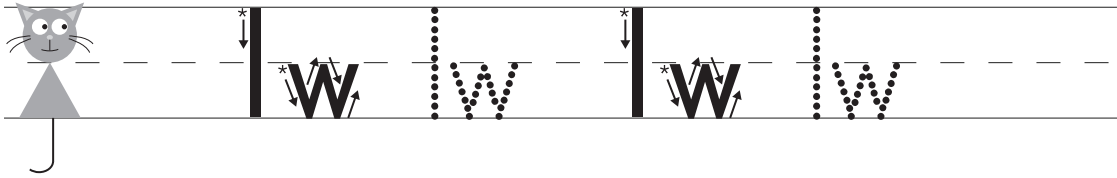
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **lw**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

 lwela lwela

 lwangu lwangu

 lwisa lwisa

 lwana lwana

 lwetana lwetana

 lwa lwa

 Mi lwela yini?

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Xikipa lexintshwa xa Bohlale</u></p> <p>A ku ri Mugqivela. Bohlale a ya emavhengeleni na kokwana wa yena wa xisati. 'A hi fambi!' Kokwana a n'wi vitana. Bohlale u tsutsumele exitangeni. Bohlale na kokwana wa yena va hundze tinguluve ti ri le ku dyeni.</p> <p>Va hundze vanhwanyana va tlanga ntambhu. Va hundze wansati a aneka swiambalo swa yena.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale na kokwana wa yena va fambe mpfhuka wo leha!</p>
<p>Emakumu, va fike eka gondzo lerikulu. Thekisi ra vona a ri ri kusuhi no fika!</p>	
<p>Bohlale a langute ehandle hi fasitere ndlela hinkwayo. U vone movha wa khale, wo onhaka. U vone tinyimpfu. Hiloko, a vona mimfungo yo tala ya mihlovohlovo. A va ri edorobeni! Thekisi ri yimile. 'A hi fambi!' ku vula Kokwana.</p>	<p>Oho! Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale na kokwana wa yena va tshama ekule na doroba. Ndzi nga kumbetela leswaku a va tshami va ya edorobeni ha ka nyingi!</p>
<p>Xosungula, va ye ebangi. Kutani, va yile eposweni. Emakumu, va ye evhengeleni ra swiambalo.</p> <p>'Ndzi ta ku xavela xin'wana lexintshwa. Famba u ya hlawula, Bohlale,' ku vula kokwana.</p>	<p>Languta xifaniso hi vukheta! Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale u borhekile ebangi. A vonaka a borhekile eposweni. Kambe u vonaka a tsakile loko a nghena evhengeleni ra swiambalo!</p>
<p>'Ndzi rhandza lexi,' ku vula Bohlale, a kombetela xikipa xa rihlaza lexi nga na xifaniso xa dayinasoso emahlweni.</p> <p>'I xa vafana,' ku vula kokwana.</p> <p>'Kambe ndzi rhandza tidayinasoso,' Bohlale a vula.</p> <p>'U languta eka swiambalo swa vafana!' ku vula kokwana.</p> <p>'Oho! Ndzi rhandza lexi!' ku vula Bohlale, a langute xikipa lexi nga na xifaniso xa lori emahlweni.</p> <p>Kokwana u hlakahle nhloko. 'Hikokwalaho ka yini?' ku vutisa Bohlale. Kokwana u suke a famba,</p>	
<p>'Xi njhani lexi?' ku vutisa kokwana.</p> <p>'Kambe kokwana, a ndzi wu rhandzi muhlovo wa pinki,' ku vula Bohlale.</p> <p>'Vanhwanyana hinkwavo va rhandza muhlovo wa pinki!' ku vula kokwana.</p>	<p>Bohlale na kokwana wa yena va rhandza swikipa swo hambana! Ndzi nga kumbetela leswaku a nga tsakisiwi hi xikipa lexi kokwana wa yena a hlawulaka ku xi xava!</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Hi swona, ndzi nhwanyana kambe a ndzi wu rhandzi,' ku ehleketa Bohlale.</p> <p>'Swi lulamile. Hi ta kuma xikipa xo basa, xo ka xi nga fanisiwanga nchumu,' ku vula kokwana.</p>	
<p>Loko Bohlale a fika ekaya u veka phepha leri nga swiambalo etafuleni exitangeni kutani a ya ekamareni ra yena. U tshame emubedweni wa yena a ehleketa hi swikipa hinkwaswo evhengeleni ra swiambalo. Manana wa Bohlale u tile ekamareni ra yena. A khome xikipa xo basa lexintshwa. 'Hi lexi u nga hlawula xona lexi?' a vutisa.</p> <p>Bohlale u byele manana wa yena hi leswi nga humelela evhengeleni.</p>	<p>Bohlale u siye phepha ra yena etafuleni. Leswi swi ndzi endla ndzi kumbetela leswaku Bohlale a nga tsakanga hi xikipa lexi a nga xi kuma evhengeleni!</p>
<p>'Ndzi na vonelo,' ku vula mana wa yena a karhi a huma ekamareni. U vuye na switsalo swa khokhi. 'U nga tirhisa leswi ku dirowa xifaniso xa wena eka xikipa xa wena lexintshwa!' a vula. Bohlale u ehlekete hi swikipa hinkwaswo leswi a nga swi tsakela evhengeleni kutani a sungula ku dirowa.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale u ta dirowa leswi a nga swi vona eka swikipa leswi a swi ri emavhengeleni!</p>
<p>Endzhakunyana, tatana wa Bohlale u n'wi vitanile ku ta dya swakudya swo lalela. Bohlale u ambale xikipa xa yena lexintshwa. U langute exivonini. Bohlale u tsakele leswi a nga swi vona! U tsutsume a ya exitangeni.</p>	<p>Languta ku n'wayitela ka Bohlale! Ndzi nga kumbetela leswaku u tsakela xikipa xa yena lexintshwa sweswi!</p>
<p>Loko Palesa a vona xikipa xa Bohlale, u kombetele xifaniso. 'Ndzi lava xikipa xo fana na xa Bohlale!' a vula. Bohlale u langute manana wa yena kutani hi vumbirhi bya vona va n'wayitela.</p>	<p>Ndzi tsundzuka kokwana loko a ku timovha na tidayinasoso i swa vafana ntsena. Kambe languta! Palesa wa swi tsakela na yena. Ndzi nga kumbetela leswaku a hi vanhwanyana hinkwavo va tsakelaka swilo swo fana!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Bohlale a lava swikipa swa njhani?	A lava xikipa lexi nga na dayinasoso kumbe movha.
Xana kokwana u n'wi xavele xikipa xa njhani?	Kokwana u n'wi xavele xikipa xo basa xo pfumala xifaniso.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
I yini lexi endlaka u kumbetela leswaku Bohlale a nga tsakanga hi xikipa xa yena lexintshwa?	<ul style="list-style-type: none"> • A languteka a nga tsakanga evhengeleni. • U siya bege ya yena etafuleni exitangeni. • U tshame emubedweni wa yena, a languteka a nga tsakanga. • U byele manana wa yena hinkwaswo leswi nga humelela evhengeleni. • U dirowile exikipeni xa yena lexintshwa ku endla xi languteka xi sasekile, hikuva a nga tsakeli xikipa lexi kokwana a nga n'wi hlawulela xona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - vonelo
 - pfumela
 - ala
 - hlawula

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale hembe buruku na tintanghu.	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale yunifomo ya xikolo.	<i>Kombisa yunifomo</i>
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale xikipa, buruku ro koma na masandazi	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale swiambalo swa ku huhu	<i>Kombisa swiambalo swo huhwa hi swona</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /dl/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /dl/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **dloma, dlikida, dladla**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **dladla, dlokodla, dludla, dlikida, dlonyola, dloma**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

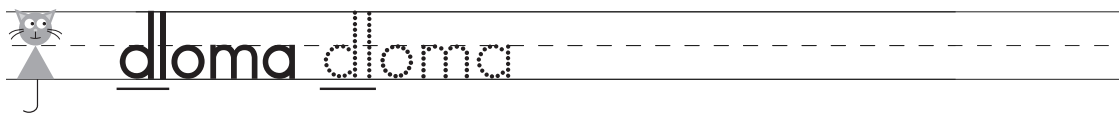
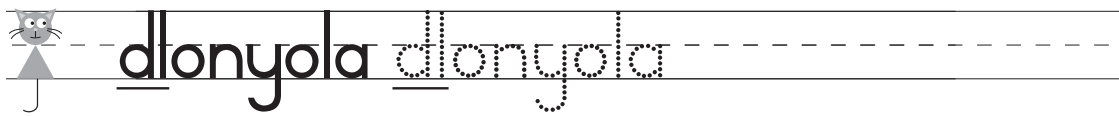
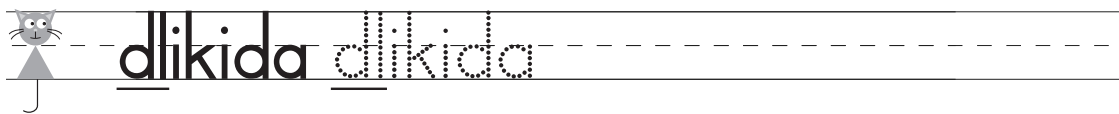
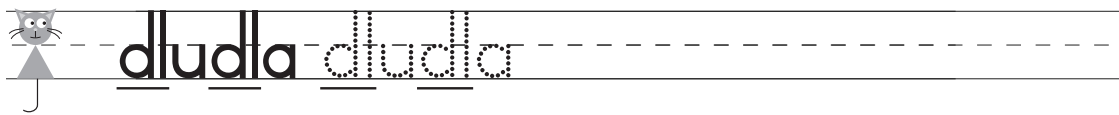
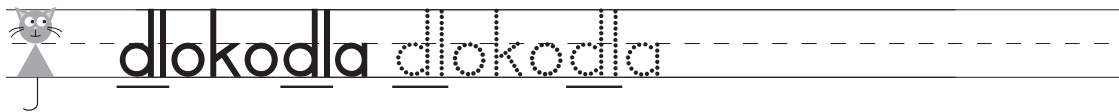
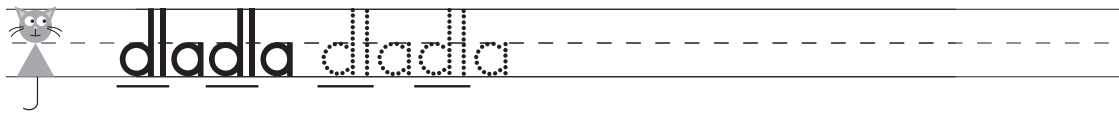
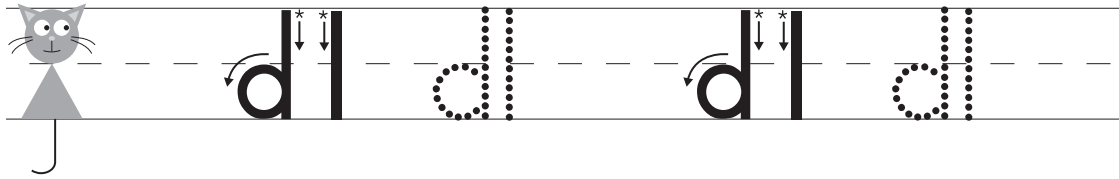

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamatsongo hi ku koka: **dl**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni .
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/ swivulwa swin'wana u swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga kuma xiambalo xintshwa.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi kume...

Ndzi titwe ... hikuva ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi leswi va nga ti twisa swona loko va kuma xiambalo xintshwa.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi titwe ndzi tsakile hikuva a ndzi ri navela jesi leri loko sesi wa mina a ri ambarile, naswona sweswi a ri ri ra mina!
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku engetela vuxokoxoko eka xifaniso xa wena, ku fana na: Sesi wa wena, ntwiwo mbilu wa xikandza wena, muhlovo wa jesi, sw. na sw.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi twe ndzi tsakile hikuva a ndzi rhandza jesi leri!
- 8 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito ya ntwiwo mbilu na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: tsaka, kwata, nga ri kahle, sasekile, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u titwe njhani hi xiambalo xa wena xintshwa? Hikokwalaho ka yini?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela leswi va nga titwisa swona.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi titwe... hikuva...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

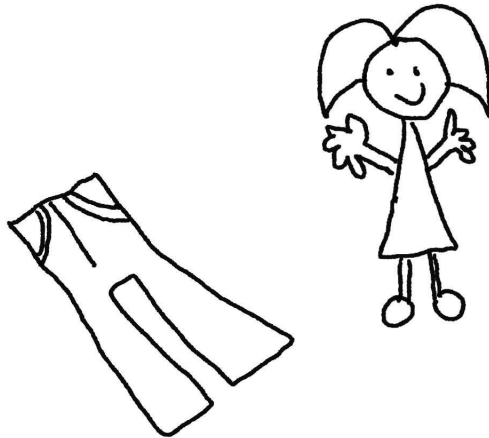
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ndzi xdveriwe buruku rintshwa rd
bokati.

Ndzi tsakisiwa hi ku saseka ka
maburuku.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **lwana**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /lw/-/a/-/n/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /lw/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /n/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **lwana**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /lwa/-/na/ = **lwana**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **dludla**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **lwela**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /lw/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /e/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /l/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /lw/-/e/-/l/-/a/
- 8 Tsala rito: **lwela**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /lwe/-/la/ = **lwela**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **dloma**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Xikipa lexintshwa xa Bohlale</u></p> <p>A ku ri Mugqivela. Bohlale a ya emavhengeleni na kokwana wa yena wa xisati. 'A hi fambi!' Kokwana a n'wi vitana. Bohlale u tsutsumele exitangeni. Bohlale na kokwana wa yena va hundze tinguluve ti ri le ku dyeni.</p> <p>Va hundze vanhwanyana va tlanga ntambhu. Va hundze wansati a aneka swiambalo swa yena.</p>	<p>Bohlale u tsutsumele exitangeni. Ndzi nga kumbetela leswaku u tsakele ku ya emavhengeleni.</p>
<p>Emakumu, va fike eka gondzo lerikulu. Thekisi ra vona a ri ri kusuhi no fika!</p>	
<p>Bohlale a langute ehandle hi fasitere ndlela hinkwayo. U vone movha wa khale, wo onhaka. U vone tinyimpfu. Hiloko, a vona mimfungho yo tala ya mihlovohlovo. A va ri edorobeni! Thekisi ri yimile. 'A hi fambi!' ku vula Kokwana.</p>	
<p>Xosungula, va ye ebangi. Kutani, va yile eposweni. Emakumu, va ye evhengeleni ra swiambalo.</p> <p>'Ndzi ta ku xavela xin'wana lexintshwa. Famba u ya hlawula, Bohlale,' ku vula kokwana.</p>	<p>Bohlale u nyanyula hi ku ya evhengeleni ra swiambalo ntsena. Ndzi nga kumbetela leswaku u fambe na kokwana edorobeni leswaku a ta ya evhengeleni ra swiambalo ntsena.</p>
<p>'Ndzi rhandza lexi,' ku vula Bohlale, a kombetela xikipa xa rihlaza lexi nga na xifaniso xa dayinasoso emahlweni.</p> <p>'I xa vafana,' ku vula kokwana.</p> <p>'Kambe ndzi rhandza tidayinasoso,' Bohlale a vula.</p> <p>'U languta eka swiambalo swa vafana!' ku vula kokwana.</p> <p>'Oho! Ndzi rhandza lexi!' ku vula Bohlale, a langute xikipa lexi nga na xifaniso xa lori emahlweni.</p> <p>Kokwana u hlakahle nhloko. 'Hikokwalaho ka yini?' ku vutisa Bohlale. Kokwana u suke a famba,</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale na kokwana wa yena a va ri na mavonelo yo hambana hi leswi vanhwanyana va faneleke ku ambala swona.</p>
<p>'Xi njhani lexi?' ku vutisa kokwana.</p> <p>'Kambe kokwana, a ndzi wu rhandzi muhlovo wa pinki,' ku vula Bohlale.</p> <p>'Vanhwanyana hinkwavo va rhandza muhlovo wa pinki!' ku vula kokwana.</p> <p>'Hi swona, ndzi nhwanyana kambe a ndzi wu rhandzi,' ku ehleketa Bohlale.</p>	<p>Languta xifaniso! Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale u titwa a pflunganile. Bohlale u fanele a titwa a hlangahlanganile hikuva kokwana u n'wi byele leswaku a nga hlawula, kambe a nga pfumelelani na swikipa hinkwaswo leswi Bohlale a swi rhandzaka!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
‘Swi lulamile. Hi ta kuma xikipa xo basa, xo ka xi nga fanisiwanga nchumu,’ ku vula kokwana.	
Loko Bohlale a fika ekaya u veka phepha leri nga swiambalo etafuleni exitangeni kutani a ya ekamareni ra yena. U tshame emubedweni wa yena a ehleketela hi swikipa hinkwaswo evhengeleni ra swiambalo. Manana wa Bohlale u tile ekamareni ra yena. A khome xikipa xo basa lexintshwa. ‘Hi lexi u nga hlawula xona lexi?’ a vutisa. Bohlale u byele manana wa yena hi leswi nga humelela evhengeleni.	Bohlale u fanele a hlangahlanganile hi leswaku kokwana a nga n’wi pfumelelanga a hlawula xikipa lexi a xi tsakelaka. Bohlale wa vanhu a nga swi lavi na ku humesa xikipa xa yena ephepheni!
‘Ndzi na vonelo,’ ku vula mana wa yena a karhi a huma ekamareni. U vuye na switsalo swa khokhi. ‘U nga tirhisa leswi ku dirowa xifaniso xa wena eka xikipa xa wena lexintshwa!’ a vula. Bohlale u ehleketela hi swikipa hinkwaswo leswi a nga swi tsakela evhengeleni kutani a sungula ku dirowa.	Manana wa Bohlale u n’wi pfuna ku endla xikipa lexi a xi tsakelaka. Ndzi nga kumbetela leswaku manana wa Bohlale u pfumelela Bohlale ku ambala swin’wana na swin’wana leswi a swi tsakelaka.
Endzhakunyana, tatana wa Bohlale u n’wi vitanile ku ta dya swakudya swo lalela. Bohlale u ambale xikipa xa yena lexintshwa. U langute exivonini. Bohlale u tsakele leswi a nga swi vona! U tsutsume a ya exitangeni.	
Loko Palesa a vona xikipa xa Bohlale, u kombetele xifaniso. ‘Ndzi lava xikipa xo fana na xa Bohlale!’ a vula. Bohlale u langute manana wa yena kutani hivumbirhi bya vona va n’wayitela.	Bohlale u n’wayitela manana wa yena. Ndzi nga kumbetela leswaku manana wa Bohlale u n’wi pfunile leswaku a titwa ku antswa.
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I yini leswi Bohlale na kokwana wa yena a va nga pfumelelani ha swona?	<ul style="list-style-type: none"> • A va nga pfumelelani hi xikipa lexi Bohlale a fanele ku xi xava. • A va nga pfumelelani hi leswi vafana na vanhwanyana va swi tsakelaka.
Xana Manana wa Bohlale u endla yini ku n’wi pfuna leswaku a titwa ku antswa?	<ul style="list-style-type: none"> • Wa yingisela loko Bohlale a twa a nga tsakanga. • U n’wi nyika switsalo swa khokhi. • U n’wi byela leswaku a nga dirowa xin’wana na xin’wana lexi a xi lavaka.
Xivutiso xa hikokwalaho	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Bohlale a titwa a pfilunganile?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva kokwana u te ‘e-e’ eka swikipa hinkwaswo leswi a swi hlawula. • Hikuva kokwana u n’wi byele leswaku swilo leswi a swi tsakelaka i swa vafana ntsena. • Hikuva kokwana u n’wi byele leswaku u fanele ku rhandza muhlovo wa pinki. • Hikuva kokwana a nga pfumelelanga Bohlale ku hlawula leswi a swi rhandzaka.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1** Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5.
- 2** Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3** Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4** Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5** Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6** Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7** Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8** Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9** Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xivumbeko
 - hlawula
 - vonelo ra tlhelo rin'we

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale hembe buruku na tintanghu.	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale yunifomo ya xikolo.	<i>Kombisa yunifomo</i>
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale xikipa, buruku ro koma na masandazi	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale swiambalo swa ku huha	<i>Kombisa swiambalo swo huhwa hi swona</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka swinene i...
Loko a ndzi ri Bohlale, ndzi ehleketa leswaku a ndzi ta titwa...hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

lw	dl	l
a	e	s
i	n	t
o	k	u
m	g	y

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /lw/ na/dl/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /lw/-/e/-/l/-/a/ = **lwela**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /lw/ kumbe /dl/
- 6 Kombisa vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /k/-/o/-/m/-/a/ = **koma**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **lw, dl**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **lwela, lwangu, lwisa, lwana, lwetana, lwa, dladla, dlokodla, dludla, dlonyola, dloma, koma, gama, yena, siku, ngoti, nyika**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ ENDLA MINKUMBETELO

MPFAPFARHUTA XITORI

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro kala ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **endla nkumbetelo na ku dirowa** leswi swi nga humelalaka loko xitori a xo ya emahlweni.
- 3 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka xiswona swin'wana** leswi swi nga le ka xitshuriwa, ku fana na: Ndzi ehleketa leswaku leswi nga landzelaka, Palesa a ta kuma xikipa xo va hava nchumu emavhengeleni.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Palesa a hlawula xikipa xo basa xo va hava nchumu evhengeleni.
- 5 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta endla nkumbetelo hi leswi swi nga ta landzela swi humelela.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Tlhela u hlaya xitshuriwa nakambe.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa mavonelo ya vona ya leswi nga ta humelela.
- 8 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana leswi va swi diroweke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 1

KOTARA 3

Whiki

6

NKONGOMELO:

Hinkwaswo

hi swiambalo

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa swiambalo swo hambana hambana.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: ndzavisiso hi swiambalo swo hambana hambana emisaveni hinkwayo.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to Tirhela ta DBE ti funghiwele, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, swipele leswi ringanisiweke swo hlaya na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 26, A hi hlayeni na papila ra 27
Ntirho wa Marito

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 28 na 29, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 30, Ntirho wa Marito

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa un'wana loyi a ti twaka a ri kahle loko a ambarile.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

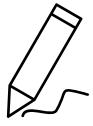
PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Fadzi a ringeta buruku lerintshwa eka xitori xa Buku
Leyikulu: Buruku ra kahle
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi yisa emahlweni nkongomelo wa hina: Hinkwaswo hi swiambalo
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi ematlhelweni ya mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swi lava rihi swiambalo leswintshwa?
 - b Hikokwalaho ka yini hi ambala swiambalo?
 - c Xana hi tih tinxaka to hambana hambana ta swiambalo emisaveni hinkwayo?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - tshamisekile
 - nga tshamisekanga
 - sayizi
 - ringana

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale hembe buruku na tintanghu.	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale yunifomo ya xikolo.	<i>Kombisa yunifomo</i>
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale xikipa, buruku ro koma na masandazi	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale swiambalo swa ku huha	<i>Kombisa swiambalo swo huhwa hi swona</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a lwela
 - b lwangu
 - c lwisa
 - d lwana
 - e lwetana
 - f dladla
 - g dludla
 - h dlikida
 - i dlonyola
 - j dloma
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: **Buruku ra kahle**
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ntsalo:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Endla onge hi wena Fadzi. Tsalela tatana wa wena khadi ro khensa!

NTIRHO: Tsala khadi ro khensa.

RIMBA RA MATSALELO:

Eka Tatana,

Ndza khensa eka ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta endla onge hi vona Fadzi wa le ka xitori xa Buku Leyikulu. Va ta tsala khadi ro khensa.
- 2 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta endla makhadi ya vona vini. Teka phepha ro va hava nchumu kutani u va komba ku ri petsa hi le xikarhi ku endla khadi.
- 3 Hlamusela leswaku emahlweni ka khadi, vadyondzi va ta dirowa xifaniso xo saseka na ku tsala marito: **Ndza khensa**
- 4 **Dirowa mabokisi mambirhi exitsalelweni ku va komba emahlweni na le ndzeni ka khadi.**
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku dirowa emahlweni ka khadi.
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 7 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ku tsala ka wena, ku fana na: Loko a ndzi ri Fadzi, a ndzi ta lava ku khensa tatana wa mina ku va a ndzi lehisele mbilu loko ndzi ringetele maburuku hinkwawo.
- 8 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Eka Tatana, Ndza khensa ku u va u ndzi lehisele mbilu emavhengeleni.
- 9 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swilo swo hambana hambana leswi Fadzi a ta swi khensa na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: ku lehisa mbilu, vunene, olova, twisisa, pfuna swinene, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Loko a wu ri Fadzi, xana u ehleketa leswaku a wu ta khensa eka yini?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi 2-3 va ku byela leswi va ehleketaka leswaku Fadzi u twa a khensa eka swona.

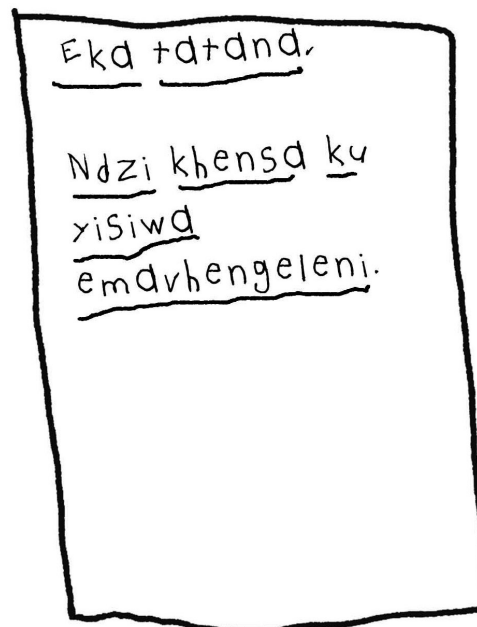
- 6 Va fanele va ku: Ndza khensa eka...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi maphepha yo va hava nchumu.
- 2 Lerisa vadyondzi ku petsa maphepha hi le xikarhi ku fana na khadi.
- 3 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 4 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 5 Pfunu vadyondzi ku engetela lebulu.
- 6 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 **Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.**

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /nt/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /nt/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **ntiko, ntila, ntima**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **ntima, ntiyiso, ntambu, ntiko, ntirho, ntila**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

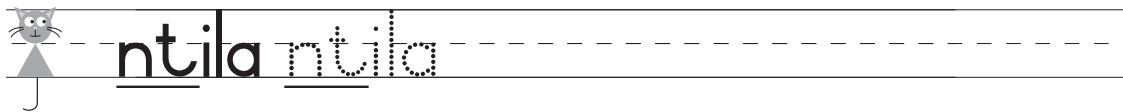
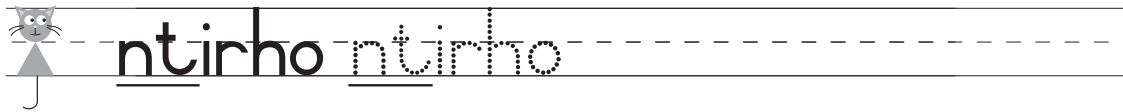
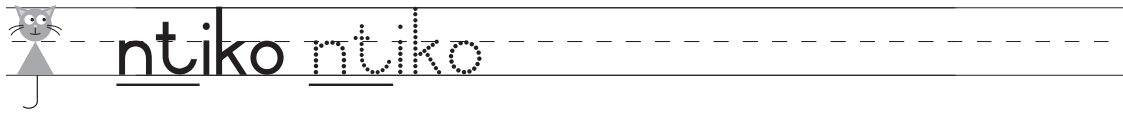
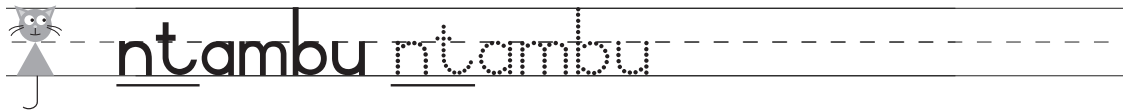
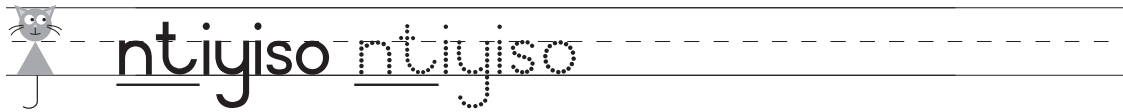
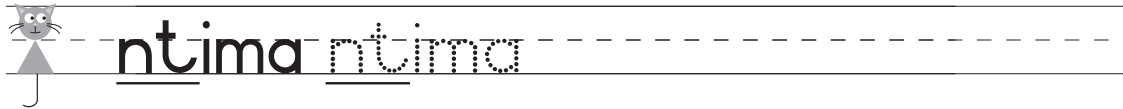
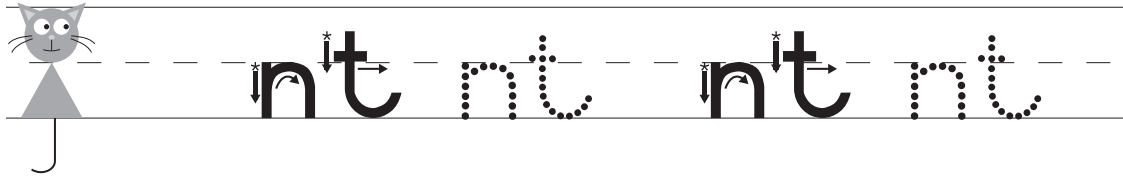
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **nt**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketa Xihenhla)
<p>Buruku ra kahle</p> <p>Fadzi a venga swiambalo leswintshwa. A rhandza swiambalo swo olova, swo n'wi khoma kahle leswi nga ambariwa na ku hlantswiwa masiku yo hlayanyana. Kambe mhaka a ku ri leswaku, buruku ra yena a ri nga ha n'wi ringani. U ti manyeterile hi rona tin'hweti. Ku fikela, loko siku rin'wana ku tsemeka kunupu.</p>	<p>Yoo! Ndza tivutisa loko Fadzi a ta cukumeta buruku ra yena ra khale, ra kahle?</p>
<p>Fadzi u ringetile ku pfala laha ku nga boxeka, kambe loko manana wa yena a swi lemuka, u sungule ku hleka. 'Hi sweswo! I nkarhi wo kuma buruku rintshwa!' a vula.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Fadzi a ringete ku pfala kunupu leyi a yi lava ku tlupuka? Swi fanele swi va hi leswaku a nga lavi buruku rintshwa!</p>
<p>Endzhaku ka masikunyana, loko Fadzi na tatana wa yena va yile emavhengeleni swin'we, a tsanile ndlela hinkwayo. 'A ndzi lavi buruku lerintshwa!' a ehleketa.</p>	
<p>Tatana wa Fadzi u n'wi pfunile ku hlengeleta switayele swo hambana swa maburuku ya sayizi ya yena. U wa tekile a ya ekamareni ro ringanisela ka rona.</p> <p>'Ndzi ta va ndzi ri ehandle. U ndzi tivisa loko u kuma buruku leri u ri tsakelaka,' a vula.</p>	<p>Ndza tivutisa loko Fadzi a ta kuma buruku leri a ri tsakelaka ku fana na lera khale?</p>
<p>Xo sungula, Fadzi u ringete buruku ra kahle ra ntima. 'Kumbexana a ri bihanga ngopfu?' a ehleketa a karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, lapi ra kona a ri nga ri kahlekahle. A ri twala ri khwaxa no nwayisa enhlongeni ya yena.</p> <p>'A ndzi lavi buruku lerintshwa!' a ehleketa.</p>	<p>Fadzi a nge ri kumi buruku leri hikuva a ri nga twali ri ri kahle! Ndza tivutisa leswaku u ta kuma buruku ra njhani?</p>
<p>Xo landzela, Fadzi u ringete buruku rin'wana ra xitayele ra bokati ra wasi wa ntimanyana.</p> <p>'Kumbexana ndzi ta languteka ndzi ri kahle eka buruku leri?' a ehleketa a karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, lapi ra kona a ri twala ri tiyile. A titwa onge a nga koti na ku famba. Loko a ringeta ku tlutluma, buruku a ri n'wi tsema nyonga.</p> <p>'A ndzi lavi buruku lerintshwa!' a ehleketa.</p>	<p>Buruku leri ra bokati ra wasi a ri nga n'wi khomi kahle, Fadzi a nge ri xavi buruku leri. Ndza tivutisa loko a ta kuma buruku leri a ri rhandzaka?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketa Xihenhla)
<p>Endzhaku ka sweswo, Fadzi u ringete buruku ro hatima ro tshwuka.</p> <p>‘Kumbexana leri ri ta va kahle?’ a ehleketa a karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, a ri twala ri rikulu. A ri twala ri tika. Naswona a twa a vilela leswaku ri ta wa loko a tsutsuma a tlanga a ri ambarile.</p> <p>‘A ndzi lavi buruku lerintshwa!’ a ehleketa.</p>	
<p>‘Swi famba njhani kwahalani?’ Ku vutisa tatana wa Fadzi a ri ehandle ka kamara ro ringanisela ka rona.</p> <p>‘A ndzi ri kumi buruku leri ndzi ri tsakelaka,’ a vula, a karhi a ambala buruku ra yena ra khale, leri n’wi ringanaka kahle.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Fadzi u ta kuma buruku ra njhani? A nge ambali buruku ra yena ra khale, leri n’wi ringanaka kahle hi laha ku nga heriki!</p>
<p>Loko Fadzi a kuma tatana wa yena, a yimile ekusuhi na swikete swo pfuleka, swa swiluva. Mahlo ya Fadzi ya pfuleka swinene. ‘Leswi ke?’ a vutisa. ‘Ndzi nga ringeta swikete?’</p> <p>‘U swi rhandza ku tlula maburuku?’ a vutisa.</p> <p>Fadzi a pfumela hi nhloko.</p>	<p>Oho! Ndza tivutisa loko a ta kota ku kuma xikete lexi a xi tsakelaka?</p>
<p>Loko Fadzi a ringeta xikete xo sungula, u swi tivile leswaku a xi ri kahle. Lapi ra kona a ri olova. A ri twala bya silika enhlongeni ya yena. Xikete lexi a xi nga twali xi tiyile. Loko a tshama ehansi, a xi tsanyuka kahle tindhawu hinkwato. A xi twala xi ri kahle, ku fana na buruku ra yena ra khale, buruku ra kahle.</p> <p>Fadzi a nga ri kumanga buruku ra kahle, kambe u kume xikete xa kahle.</p>	<p>Fadzi a nga kumanga buruku lerintshwa kambe ematshan’wini u kume xikete lexintshwa.</p>

Xivutiso xo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Fadzi u ringete maburuku ya njhani?	U ringete buruku ra ntima, ra wasi wa ntimanyana, na buruku ro hatima ro tshwuka.
Xana Fadzi u kume yini evhengeleni?	U kume xikete lexintshwa, xa kahle.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Fadzi a nga kumanga buruku lerintshwa?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva ematshan'wini u kume xikete. • Hikuva a ku nga ri na buruku leri a ri ri kahle, kambe xikete a xi twala xi ri kahle. • Hikuva buruku ra ntima leri a nga ri ringeta a ri twala ri khwaxa na ku nwayisa nhlonge ya yena. • Hikuva bokati ra wasi wa ntimanyana leri a nga ri ringeta a ri n'wi manya. • Hikuva buruku ro tshwuka leri a nga ri ringeta a ri twala ri ri rikulu no tika. • Hikuva xikete a xi n'wi khoma kahle loko a xi ambarile!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 6.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - rikulu
 - debya
 - manya

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale hembe buruku na tintanghu.	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale yunifomo ya xikolo.	<i>Kombisa yunifomo</i>
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale xikipa, buruku ro koma na masandazi	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale swiambalo swa ku huha	<i>Kombisa swiambalo swo huhwa hi swona</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va endle switori swa vona hi swifaniso.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawwa ku avelana switori swa ntlawa wa vona.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana hi switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: **/th/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/th/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **thepe, thumba, thini**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **thini, thepe, thikithi, thokazi, thumba, thawula**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

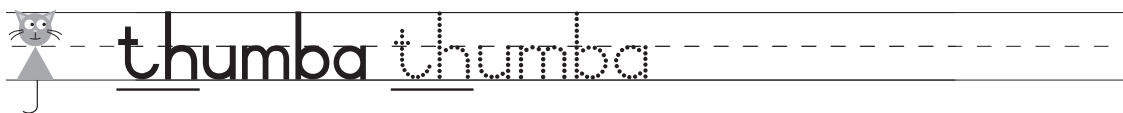
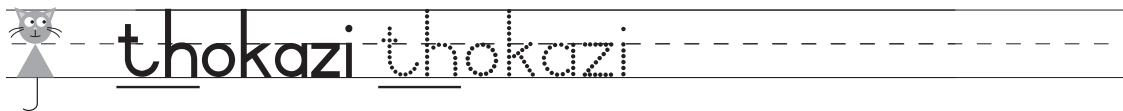
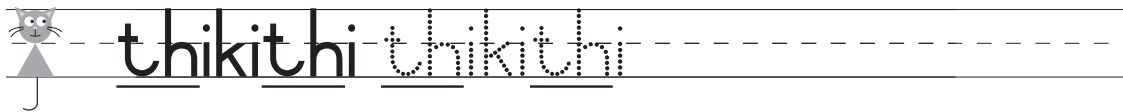
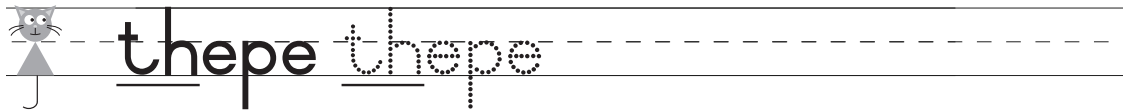
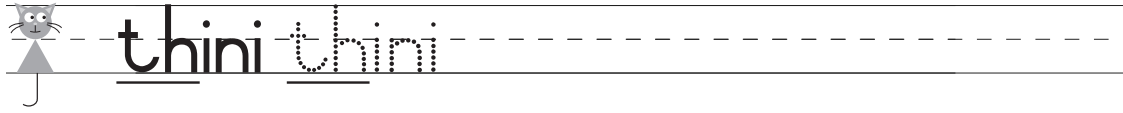
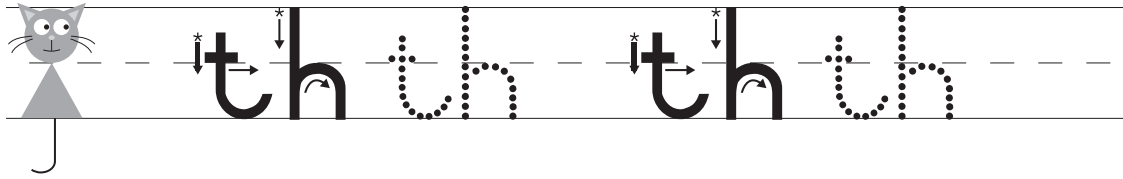

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamatsongo hi ku koka: **th**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Endla onge hi wena Fadzi. Tsalela tatana wa wena khadi ro khensa!

NTIRHO: Tsala khadi ro khensa.

RIMBA RA MATSALELO:

Eka Tatana,

Ndza khensa eka ...

Ndzi twa ...

Hi rirhandzu, Fadzi

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa endzeni ka khadi leri va ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo.
- 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 4 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ku tsala ka wena, ku fana na: Loko a ndzi ri Fadzi, a ndzi ta titwa ndzi tsakile swinene hi ku va tatana wa mina u ndzi kumele xikete lexi a ndzi xi lava ematshan'wini ya buruku.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi titwa ndzi tsakile swinene ku va u ndzi xavele xikete xintshwa.
- 6 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito man'wana mayelana na marito ya ntwiwo mbilu na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : tsaka, khensa swinene, ku va kahle, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Loko a wu ri Fadzi, xana a wu ta titwa njhani?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela hi leswaku a va ta titwa njhani loko a va ri Fadzi.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi titwa ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

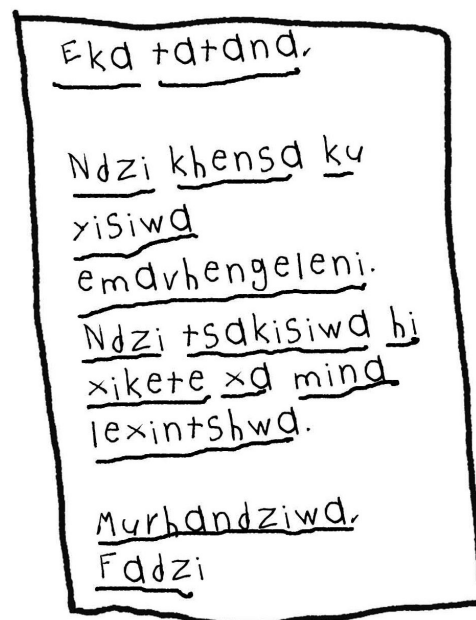
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi makhadi. Lerisa vadyondzi ku pfula endzeni ka makhadi ya vona. Va ta **engetela** eka leswi!
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku engetela xivulwa.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Fambelanisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **ntima**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /nt/-/i/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /nt/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /i/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /m/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **ntima**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /nti/-/ma/ = **ntima**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **thini**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **ntila**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /nt/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /i/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /l/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /nt/-/i/-/l/-/a/
- 8 Tsala rito: **ntila**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /nti/-/la/ = **ntila**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **thumba**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: YELANISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Buruku ra kahle</u></p> <p>Fadzi a venga swiambalo leswintshwa. A rhandza swiambalo swo olova, swo n'wi khoma kahle leswi nga ambariwa na ku hlantswiwa masiku yo hlayanyana. Kambe mhaka a ku ri leswaku, buruku ra yena a ri nga ha n'wi ringani. U ti manyeterile hi rona tin'hweti. Ku fikela, loko siku rin'wana ku tsemeka kunupu.</p>	<p>Ndzi nga yelanisa! Leswi swi ndzi tsundzuxa tipijama leti ndzi nga tshama ndzi va na tona. A ndzi tiambala vusiku byin'wana na byin'wana – ku fikela loko ti boxeka ti va na mbhovo lowukulu!</p>
<p>Fadzi u ringetile ku pfala laha ku nga boxeka, kambe loko manana wa yena a swi lemuka, u sungule ku hleka. 'Hi sweswo! I nkarhi wo kuma buruku rintshwa!' a vula.</p>	<p>Hambiloko buruku ra mina ra pijama ri handzukile, a ndzi lava ku ri hlayisa hikuva a ri ri kahle! Ndzi ehleketa leswaku Fadzi u lava ku hlayisa buruku ra yena ra kahle ku fana na mina, hikuva u ringete ku tumbeta kunupu leyi nga tlupuka!</p>
<p>Endzhaku ka masikunyana, loko Fadzi na tatana wa yena va yile emavhengeleni swin'we, a tsanile ndlela hinkwayo. 'A ndzi lavi buruku lerintshwa!' a ehleketa.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Fadzi u titwa a hlangahlanganile hikuva a nge he ambali buruku ra yena ra khale, ku fana na leswi a ndzi ti twisa swona!</p>
<p>Tatana wa Fadzi u n'wi pfunile ku hlengeleta switayeke swo hambana swa maburuku ya sayizi ya yena. U wa tekile a ya ekamareni ro ringanisela ka rona.</p> <p>'Ndzi ta va ndzi ri ehandle. U ndzi tivisa loko u kuma buruku leri u ri tsakelaka,' a vula.</p>	
<p>Xo sungula, Fadzi u ringete buruku ra kahle ra ntima. 'Kumbexana a ri bihanga ngopfu?' a ehleketa a karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, lapi ra kona a ri nga ri kahlekahle. A ri twala ri khwaxa no nwayisa enhlongeni ya yena.</p> <p>'A ndzi lavi buruku lerintshwa!' a ehleketa.</p>	<p>Ndzi nga yelanisa na Fadzi. A ndzi swi rhandzi ku ringeta swiambalo leswintshwa leswi nga khomeki nhlonge ya mina kahle.</p>
<p>Xo landzela, Fadzi u ringete buruku rin'wana ra xitayeke ra bokati ra wasi wa ntimanyana.</p> <p>'Kumbexana ndzi ta languteka ndzi ri kahle eka buruku leri?' a ehleketa a karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, lapi ra kona a ri twala ri tiyile. A titwa onge a nga koti na ku famba. Loko a ringeta ku tlutluma, buruku a ri n'wi tsema nyonga.</p> <p>'A ndzi lavi buruku lerintshwa!' a ehleketa.</p>	<p>Ndza swi tiva leswaku swi nga tika ku kuma buruku ra bokati ra kahle leri nga n'wi ringanaka. Swi fanele swi nga n'wi khomi kahle Fadzi. A ri na buruku leri a ri rhandzaka, kambe sweswi maburuku hinkwawo lama a ma ringetaka a ma n'wi khomi kahle.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Endzhaku ka sweswo, Fadzi u ringete buruku ro hatima ro tshwuka.</p> <p>‘Kumbexana leri ri ta va kahle?’ a ehleketela a karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, a ri twala ri rikulu. A ri twala ri tika. Naswona a twa a vilela leswaku ri ta wa loko a tsutsuma a tlanga a ri ambarile.</p> <p>‘A ndzi lavi buruku lerintshwa!’ a ehleketela.</p>	<p>Loko a ndzi ri Fadzi, a ndzi ta hlangahlangana hikuva hinkwawo maburuku lama ndzi nga ma ringeta a ma ndzi khomi kahle. Ndza swi tiva leswaku ndzi ta ri tsundzuka buruku ra mina ra khale. Ndza beja leswaku Fadzi u titwa a hlangahlanganile!</p>
<p>‘Swi famba njhani kwahalani?’ Ku vutisa tatana wa Fadzi a ri ehandle ka kamara ro ringanisela ka rona.</p> <p>‘A ndzi ri kumi buruku leri ndzi ri tsakelaka,’ a vula, a karhi a ambala buruku ra yena ra khale, leri n’wi ringanaka kahle.</p>	<p>Loko a ku ri mina, a ndzi ta titwa ndzi tsakile ku va na munhu loyi a ndzi hlaysaka.</p>
<p>Loko Fadzi a kuma tatana wa yena, a yimile ekusuhi na swikete swo pfuleka, swa swiluva. Mahlo ya Fadzi ya pfuleka swinene. ‘Leswi ke?’ a vutisa. ‘Ndzi nga ringeta swikete?’</p> <p>‘U swi rhandza ku tlula maburuku?’ a vutisa.</p> <p>Fadzi a pfumela hi nhloko.</p>	
<p>Loko Fadzi a ringeta xikete xo sungula, u swi tivile leswaku a xi ri kahle. Lapi ra kona a ri olova. A ri twala bya silika enhlongeni ya yena. Xikete lexi a xi nga twali xi tiyile. Loko a tshama ehansi, a xi tsanyuka kahle tindhawu hinkwato. A xi twala xi ri kahle, ku fana na buruku ra yena ra khale, buruku ra kahle.</p> <p>Fadzi a nga ri kumanga buruku ra kahle, kambe u kume xikete xa kahle.</p>	<p>Oho! Fadzi a nga hetelelanga a ri kumile buruku, kambe u kume xikete. Loko a ndzi ri Fadzi, a ndzi ta titwa ndzi tshunxekile loko ndzi kume xin’wana xa kahle xo xi ambala!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Fadzi u ringete maburuku ya njhani?	U ringete buruku ra ntima, ra wasi wa ntimanyana, na buruku ro hatima ro tshwuka.
Xana Fadzi u kume yini evhengeleni?	U kume xikete lexintshwa, xa kahle.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Fadzi a nga kumanga buruku lerintshwa?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva ematshan'wini u kume xikete. • Hikuva a ku nga ri na buruku leri a ri ri kahle, kambe xikete a xi twala xi ri kahle. • Hikuva buruku ra ntima leri a nga ri ringeta a ri twala ri khwaxa na ku nwayisa nhlonge ya yena. • Hikuva bokati ra wasi wa ntimanyana leri a nga ri ringeta a ri n'wi manya. • Hikuva buruku ro tshwuka leri a nga ri ringeta a ri twala ri ri rikulu no tika. • Hikuva xikete a xi n'wi khoma kahle loko a xi ambarile!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Mingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - navela
 - khwaxa
 - olova
 - tiyela
 - xa silika

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale hembe buruku na tintanghu.	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale yunifomo ya xikolo.	<i>Kombisa yunifomo</i>
U ambale yini namuntlha?	
Ndzi ambale xikipa, buruku ro koma na masandazi	<i>Kombisa swiambalo hi xin'we xin'we</i>
Ndzi ambale swiambalo swa ku huha	<i>Kombisa swiambalo swo huhwa hi swona</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori leri...
Ndzi nga ti yelanisa na Fadzi loko ...
Ndzi ehleketa leswaku xitori lexi xi yelana na nkongomelo *Swiambalo* hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambana hambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

nt	th	m
b	u	a
i	k	l
o	n	p
e	z	w

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /**nt**/ na/**th**/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /**nt**/-/**i**/-/**m**/-/**a**/ = **ntima**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /**nt**/ kumbe /**th**/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /**p**/-/**a**/-/**n**/-/**i**/ = **pani**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **nt**, **th**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **ntima**, **ntambu**, **ntiko**, **ntila**, **thini**, **thepe**, **thikithi**, **thokazi**, **thumba**, **thawula**, **pani**, **kula**, **wena**, **zipa**, **mbilu**, **kwini**, **lwela**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ YELANISA

KU RUNGULA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi leswi va swi tsakelaka hi xitori:
Buruku ra kahle!
- 2 Va ta tlhela va vulavula hi ku yelanisa loku va nga ku endlaka na *Buruku ra kahle*.
- 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1-2 wa swivulwa ku hlamusela hi **swin'wana leswi va swi tsakelaka** na **ku yelanisa**, ku fana na: **Ndzi tsakise hi loko** Fadzi a hetelele a kume xikete xa kahle. Ndzi nga **yelanisa** na xitori lexi, hikuva na mina a ndzi swi tsakeli ku ambala swiambalo leswi swi nga ndzi khomiki kahle!
- 4 Tlakusa swifaniso swa le ka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi nga humelela.
- 5 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi va **swi tsakelaka** na ku **yelanisa** na xitori
Buruku ra kahle.
- 6 Kombela vadyondzi va 2-3 ku **avelana** na tlilasi hi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi nga helela.
- 7 Hlamusela na ku lulamisa swihoxo swin'wana na swin'wana leswi talaka ku endliwa hi vadyondzi.
- 8 Lerisa vadyondzi **ku hundzuluka va vulavula** na ku avelana hi tinhlamuselo ta vona **vini** na munghana. (**A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ya fanele ya va mavonelo ya vadyondzi!**)

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general learning (books, papers, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 3

Whiki

7

NKONGOMELO:

Ku hlaya

swa tsakisa!

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa vana lava hlayaka tibuku to hambana hambana, sw. na sw.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: ndzavisiso wa leswi swi nga endliwaka ku endla ku hlaya swi tsakisa.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 35, A hi hungaseni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 36, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 37, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa wena u karhi u hlaya buku.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni ya Buku Leyikulu: Buku leyintshwa ya Bohlale
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku hlaya swa tsakisa!
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi hlaya yini?
 - b Xana ku hlaya mani?
 - c Xana hi swi kuma kwihl swo hlaya?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - borheka
 - makumu ya riendzo
 - pakana

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku hlaya swa tsakisa	<i>Encenyeta ku hlaya</i>
Ku hlaya swi tsakisa un'wana na un'wana x 2	<i>Encenyetani ku hlaya hinkwenu</i>
Ndzi kota ku vona	<i>Kombisa leswi u swi hlayaka</i>
Ndzi kota ku hlamusela	<i>Kombisa ku hlamusela leswi u swi hlayeke</i>
Wa swi kota ku hlaya hinkwaswo hi wexe	<i>Kombisa ku hlaya buku hinkwayo</i>

Ntivontsalo

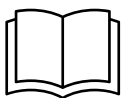
15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a **ntima**
 - b **ntiyiso**
 - c **ntambu**
 - d **ntiko**
 - e **ntila**
 - f **thini**
 - g **thepe**
 - h **thokazi**
 - i **thumba**
 - j **thawula**
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Buku leyintshwa ya Bohlale
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Endla onge hi wena Bohlale. Tsalela hahani wa wena khadi ro khensa!

NTIRHO: Tsala khadi ro khensa.

RIMBA RA MATSALELO:

Eka hahani,

Ndza khensa eka...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta endla onge hi vona Bohlale eka xitori xa le ka Buku Leyikulu. Va ta tsala khadi ro khensa.
- 2 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta endla makhadi ya vona vini. Teka phepha ro kala ri nga tsaleriwanga kutani u va komba ku ri petsa hi le xikarhi.
- 3 Hlamusela leswaku emahlweni ka khadi, vadyondzi va ta dirowa xifaniso xo saseka kutani va tsala marito: **Ndza khensa**
- 4 **Dirowa mabokisi mambirhi exitsalelweni ku kombisa emahlweni na le ndzeni ka khadi.**
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku dirowa emahlweni ka khadi.
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 7 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ku tsala ka wena, ku fana na: Loko a ndzi ri Bohlale, a ndzi ta lava ku khensa hahani wa mina ku va a ndzi tisele nyiko yo saseka.
- 8 Hlamusela leswaku u ta tsala marito wahi. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Eka Hahani, Ndza khensa ku va u ndzi tisele nyiko yo ehleketiwa kahle.
- 9 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swivangelo swa Bohlale ku va a khensa na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: Hahani a ri na vunene, Hahani u tise nyiko yo saseka, buku yintshwa, nyiko yo ehleketiwa kahle, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Loko a wu ri Bohlale, xana u wu ta lava ku khensa eka yini?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi leswi va ehleketaka leswaku Bohlale a ta khensa swona.

- 6 Va fanele va ku: Ndzi khensa ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi phepha ro kala ri nga tsaleriwanga nchumu.
- 2 Lerisa vadyondzi ku petsa phepha hi le xikarhi ku fana na khadi.
- 3 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 4 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 5 Pfuna vadyondzi ku engetela xivulwa.
- 6 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 **Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.**

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: **/mf/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/mf/?**
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **mfutsu, mfularhela, mfenhe**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **mfenhe, mfutsu, mfuwo, mfularhela, mfiho**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

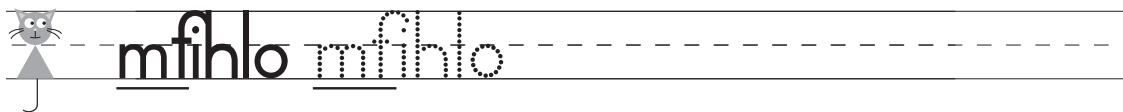
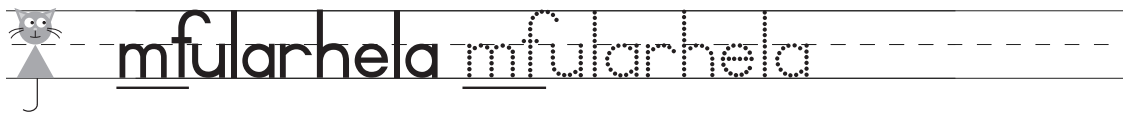
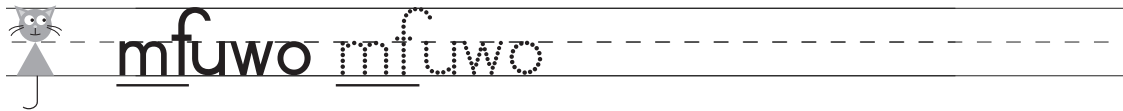
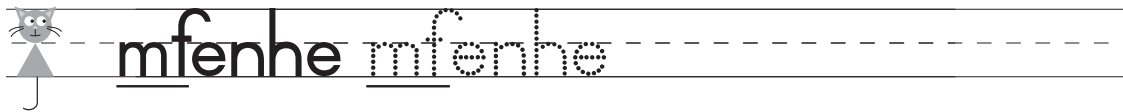
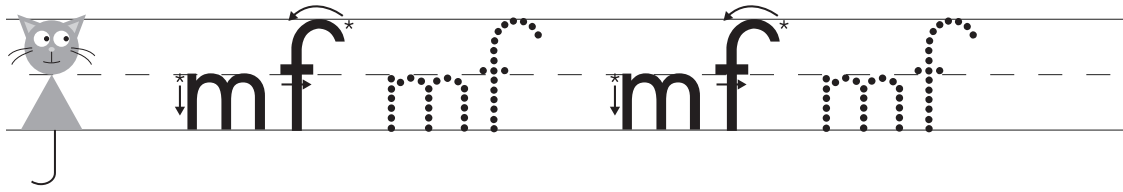
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **mf**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Buku leyintshwa ya Bohlale</u></p> <p>Hahani wa Bohlale u tile ku ta va endzela endzhaku ka nkarhi wa yena wo wisa. Loko hahani wa Bohlale a famba, u n'wi nyike phasela ra buraweni.</p> <p>'A ndzi lava ku rivala!' a vula, 'Ndzi ku tele na swin'wana.'</p> <p>U nyike Bohlale phasela ra buraweni leri nga na rhiboni ya rihlaza.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku ku na yini endzeni ka phasela?</p>
<p>Bohlale u veke phasela emubedweni wa yena. A ehleketa hi tikhirayoni leti a nga ti vona evhengeleni na manana wa yena. U ehlekete hi phazili ya muzala wa yena Lebo.</p> <p>Emakumu, u pfule phasela. Endzeni a ku ri na xibukwana.</p>	<p>Bohlale a nga ehlekete hi buku. Ndza tivutisa leswaku u ta titwa njhani hi ku kuma buku leyintshwa?</p>
<p>'Leswi a swi hlekisi!' ku ehleketa Bohlale. U tsutsume ehandle ku ya tlanga.</p> <p>U hlorigise phaphatana leri a ri haha empfhukeni. U langute xihahampfuka lexi a xi haha naswona a tivutisa leswaku xi ya kwihi. U lavalave maribye eribuweni ra nambu.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Bohlale a nga tsakelanga buku ya yena leyintshwa? A nga va a ehleketa leswaku buku a yi tsakisi ku fana na tikhirayoni kumbe phazili!</p>
<p>Hiloko a twa thonsi ra mpfula exikarhi ka mahlo ya yena. Bohlale u langute ehenhla. Xibakabaka a xi ri xa ntima na mpunga.</p> <p>U tsutsume endzeni ka yindlu. Mpfula yi sungule ku na hi matimba.</p>	
<p>Bohlale u ye ekamareni ra yena. U hluvule swiambalo swa yena swo tsakama a ambala tirekisuti yo kufumela, yo oma. U tshame emubedweni wa yena a langute mpfula leyi a yi na. U yingisele loko ri duma.</p>	<p>Bohlale a nge he swi koti ku tlangela ehandle hikuva ku na mpfula. Ndza tivutisa leswaku u ta endla yini sweswi?</p>
<p>Hiloko, a vona buku emubedweni wa yena. A ku ri na xifaniso xa Misava eka khavhara ya buku. U hlaye vito, "Hinkwaswo leswi nga Rhenzela Misava".</p> <p>Bohlale u pfule papila ro sungula. A ku ri na xifaniso xa dyiphramididi na tikamela. 'Ndzi lava ku ya kona!' a ehleketa. 'Egipta.' A hlaya.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Bohlale a teke xiboho xo languta buku sweswi? Swi nga va swi endliwa hi leswi a pfumalaka swo swi endla!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Bohlale u pfula papila leri landzelaka. U hlaye marito, 'New York'. U langute swifaniso. A ku ri na mavoni na mimovha hinkwako. A nga si tshama a vona miako yo leha hi ndlela leyi.</p> <p>Eka papila leri landzelaka, u vone Ntshava ya Kilimanjaro, ntshava yo leha swinene eAfrika.</p>	
<p>Bohlale u hlaye ku fikela loko a khomiwa hi vurhongo, buku a ya ha ri emavokweni ya yena.</p> <p>Vusiku byebyo, Bohlale u lorhe hi ku haha a ri endzeni ka xihahampfhuka lexikulu.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini a etlela buku yi ri emavokweni ya yena? Swi nga ha endliwa hi leswaku u hlaye ku fikela loko a khomiwa hi vurhongo!</p>
<p>Loko Bohlale a pfuka, buku a yi nga ha ri kona emavokweni ya yena. 'Yi kwihi buku ya mina?' a ehleketa. U langute ehansi ka swo funengeta mubedo. Buku a yi nga ri kona. U langute eka tafula leri nga ekusuhi na mubedo wa yena. 'Yo,' a vula. 'A ndzi ehleketa leswaku ndzi ku lahlile!'</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Bohlale a chavile loko a ehleketa leswaku u lahle buku ya yena? Ndzi ehleketa leswaku swi endla hikuva u rhandza buku ya yena!</p>
<p>Bohlale u basise tintangu ta yena na ku paka bege ya yena ya xikolo. U hoxe buku ya yena leyintshwa endzeni ka bege. Kambe u cince miehleketo. 'Ndzi lava ku khoma buku ya mina leswaku ndzi ta yi vona,' ku ehleketa Bohlale.</p> <p>Ndlela hinkwayo yo ya exikolweni, Bohlale a karhi a pfulapfula mapapila, a ringeta ku teka xiboho xa leswaku u ta sungula hi rihi ku komba vanghana va yena.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hi rihi papila leri Bohlale a nga ta sungula a ri komba vanghana va yena?</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I mani loyi a nga nyika Bohlale buku leyintshwa?	Hahani wa yena u n'wi nyike buku leyintshwa.
Bohlale u vone tindhawu tih ebukwini ya yena leyintshwa?	U vona Egipta, u vona New York, na Ntshava ya Kilimanjaro.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana ku titwa ka Bohlale hi buku ya yena leyintshwa ku cince njhani?	<ul style="list-style-type: none"> • Ekusunguleni, a nga yi tsakeli buku ya yena. • Loko a hlaya buku, u yi rhandzile! U twa a tsakile hi buku ya yena loko a yi languta. • Loko xitori xi hela, u rhandza buku leyi swinene u lava ku yi khoma hi mavoko loko a ya exikolweni.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 7.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

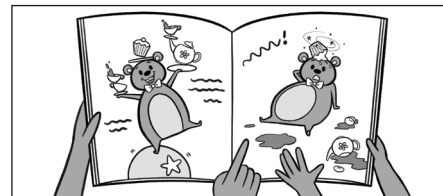
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - norho
 - anakanya
 - mianakanyo

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku hlaya swa tsakisa	<i>Encenyeta ku hlaya</i>
Ku hlaya swi tsakisa un'wana na un'wana x 2	<i>Encenyetani ku hlaya hinkwenu</i>
Ndzi kota ku vona	<i>Kombisa leswi u swi hlayaka</i>
Ndzi kota ku hlamusela	<i>Kombisa ku hlamusela leswi u swi hlayeke</i>
Wa swi kota ku hlaya hinkwaswo hi wexe	<i>Kombisa ku hlaya buku hinkwayo</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: **/mh/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/mh/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **mheho, mherha, mhelembe**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **mhalamhala, mheho, mhawuri, mherha, mhangani, mhelembe**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

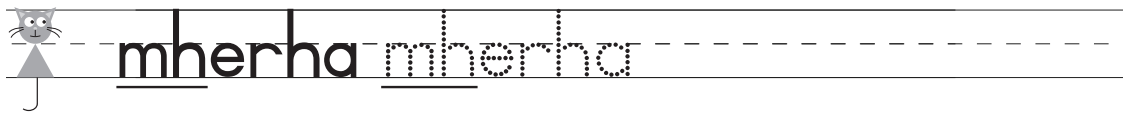
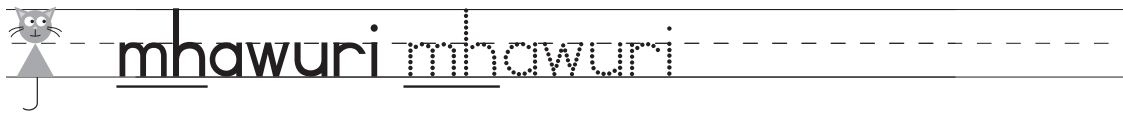
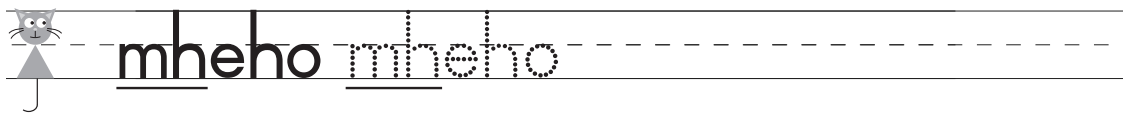
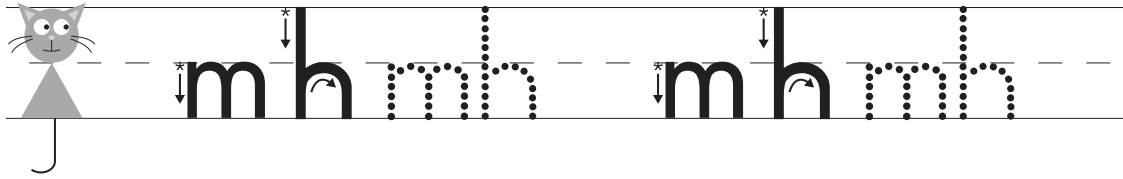

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamatsongo hi ku koka: **mh**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Endla onge hi wena Bohlale. Tsalela hahani wa wena khadi ro khensa!

NTIRHO: Tsala khadi ro khensa.

RIMBA RA MATSALELO:

Eka Hahani,

Ndza khensa eka...

Ndzi rhandza ...

Hi rirhandzu, Bohlale

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa endzeni ka khadi ku suka eka ntsalo wa hi Musumbhunuku.
- 2 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo. Hlamusela leswaku vadyondzi va ta ehleketa hi swin'wana leswi Bohlale a swi rhandzaka hi buku ya yena.
- 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 4 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ntsalo wa wena, ku fana na: Loko a ndzi ri Bohlale, a ndzi ta lava hahani wa mina a swi tiva leswaku ndzi yi rhandza ku fika kwihi buku ya mina leyintshwa. Ndzi nga tsala hi laha ndzi rhandzaka ha kona ku dyondza hi tindhawu tintshwa!
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi rhandza tindhawu hinkwato letintshwa ebukwini ya mina!
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito yo hlamusela buku yintshwa ya Bohlale na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lawa exitsalelweni, ku fana na: riendzo, Egipta, tsakisa, tindhawu tintshwa, makumu ya maendzo, sasekile, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Loko a wu ri Bohlale, a wu ta rhandza yini hi buku ya wena leyintshwa?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela swin'wana leswi Bohlale a nga swi rhandzaka hi buku ya yena leyintshwa.

- 6 Va fanele va ku: Ndzi rhandza ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 **Nyika vadyondzi makhadi ya vona.** Lerisa vadyondzi ku pfula endzeni ka makhadi ya vona. Va ta **engetela** eka leswi!
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini na ku hetisa **tinhlengoletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfunu vadyondzi ku engetela xivulwa.
- 5 Khutaza vadyondzi.

Hundzuluka u Vulavula:

- 6 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 7 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana hi swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfunu vadyondzi ku va na mbhurusano mayelana na nkongomelo.*

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **mfuwo**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**mf**/-/**u**/-/**w**/-/**o**/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /**mf**/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /**u**/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /**w**/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /**o**/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **mfuwo**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /**mfu**/-/**wo**/ = **mfuwo**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **mheho**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **mfihlo**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /**mf**/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /**i**/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /**hl**/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /**o**/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**mf**/-/**i**/-/**hl**/-/**o**/
- 8 Tsala rito: **mfihlo**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /**mf**/-/**hlo**/ = **mfihlo**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **mherha**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Buku leyintshwa ya Bohlale</u></p> <p>Hahani wa Bohlale u tile ku ta va endzela endzhaku ka nkarhi wa yena wo wisa. Loko hahani wa Bohlale a famba, u n'wi nyike phasela ra buraweni.</p> <p>'A ndzi lava ku rivala!' a vula, 'Ndzi ku tele na swin'wana.'</p> <p>U nyike Bohlale phasela ra buraweni leri nga na rhiboni ya rihlaza.</p>	
<p>Bohlale u veke phasela emubedweni wa yena. A ehleketa hi tikhirayoni leti a nga ti vona evhengeleni na manana wa yena. U ehlekete hi phazili ya muzala wa yena Lebo.</p> <p>Emakumu, u pfule phasela. Endzeni a ku ri na xibukwana.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale a navela ku kuma nyiko yin'wana!</p>
<p>'Leswi a swi hlekisi!' ku ehleketa Bohlale. U tsutsumele ehandle ku ya tlanga.</p> <p>U hlorigorise phaphatana leri a ri haha empfhukeni. U langute xihahampfhuka lexi a xi haha naswona a tivutisa leswaku xi ya kwihi. U lavalave maribye eribuweni ra nambu.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale a nga yi tsakeli buku ya yena ekusunguleni. A nga yi languti no yi languta! U tiyela ehandle ku ya tlanga.</p>
<p>Hiloko a twa thonsi ra mpfula exikarhi ka mahlo ya yena. Bohlale u langute ehenhla. Xibakabaka a xi ri xa ntima na mpunga.</p> <p>U tsutsumele endzeni ka yindlu. Mpfula yi sungule ku na hi matimba.</p>	
<p>Bohlale u ye ekamareni ra yena. U hluvule swiambalo swa yena swo tsakama a ambala tirekisuti yo kufumela, yo oma. U tshame emubedweni wa yena a langute mpfula leyi a yi na. U yingisele loko ri duma.</p>	<p>Languta xikandza xa Bohlale xo tsana. Ndzi nga kumbetela leswaku a nga tsakanga loko a fanele ku tshama endzeni ka yindlu!</p>
<p>Hiloko, a vona buku emubedweni wa yena. A ku ri na xifaniso xa Misava eka khavhara ya buku. U hlaye vito, "Hinkwaswo leswi nga Rhenzela Misava".</p> <p>Bohlale u pfule papila ro sungula. A ku ri na xifaniso xa dyiphiramidi na tikamela. 'Ndzi lava ku ya kona!' a ehleketa. 'Egipta.' A hlaya.</p>	<p>Bohlale u ye emahlweni a pfula mapapila ya buku! U vona tindhawu tintshwa to tala! Ndzi nga kumbetela leswaku wa yi tsakela buku leyi.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Bohlale u pfule papila leri landzelaka. U hlaye marito, 'New York'. U langute swifaniso. A ku ri na mavoni na mimovha hinkwako. A nga si tshama a vona miako yo leha hi ndlela leyi.</p> <p>Eka papila leri landzelaka, u vone Ntshava ya Kilimanjaro, ntshava yo leha swinene eAfrika.</p>	
<p>Bohlale u hlaye ku fikela loko a khomiwa hi vurhongo, buku a ya ha ri emavokweni ya yena.</p> <p>Vusiku byebyo, Bohlale u lorhe hi ku haha a ri endzeni ka xihahampfhuka lexikulu.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale u nyanyuriwa hi buku ya yena leyintshwa! Ndzi endla nkumbetelo lowu hikuva u lorha hi xihahampfhuka lexi nga ebukwini! A nga heti ku ehleketa hi leswi a nga swi vona hinkwaswo endzeni ka buku!</p>
<p>Loko Bohlale a pfuka, buku a yi nga ha ri kona emavokweni ya yena. 'Yi kwihhi buku ya mina?' a ehleketa. U langute ehansi ka swo funengeta mubedo. Buku a yi nga ri kona. U langute eka tafula leri nga ekusuhi na mubedo wa yena. 'Yo,' a vula. 'A ndzi ehleketa leswaku ndzi ku lahlile!'</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale u rhandza buku ya yena sweswi, hikuva wa chuha loko a nga yi kumi!</p>
<p>Bohlale u basise tintangu ta yena na ku paka bege ya yena ya xikolo. U hoxe buku ya yena leyintshwa endzeni ka bege. Kambe u cince miehleketo. 'Ndzi lava ku khoma buku ya mina leswaku ndzi ta yi vona,' ku ehleketa Bohlale.</p> <p>Ndlela hinkwayo yo ya exikolweni, Bohlale a karhi a pfulapfula mapapila, a ringeta ku teka xiboho xa leswaku u ta sungula hi rihi ku komba vanghana va yena.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Bohlale a khoma buku ya yena hi mavoko? Ku nga va hi leswi a yi rhandzaka swinene, u lava ku tshama a karhi a yi languta!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Bohlale u lorhe hi yini?	U lorhe hi xihahampfhuka – ku fana na lexi nga ebukwini!
Xana u ehleketa leswaku Bohlale u titwe njhani loko a ehleketa leswaku u lahle buku ya yena.	Ndzi ehleketa leswaku Bohlale u titwe...
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
U nga kumbetela njhani leswaku Bohlale u rhandza buku ya yena leyintshwa ekuheteleleni?	<ul style="list-style-type: none"> • Bohlale u tshamela ku pfula mapapila! • Bohlale u etlela a khome buku emavokweni ya yena. • Bohlale u lorha hi buku. A nga hetu ku ehleketa hi leswi a nga swi vona ebukwini ya yena leyintshwa! • Bohlale wa chuha loko a ehleketa leswaku u lahle buku ya yena! • Bohlale u khoma buku ya yena a ya exikolweni. A nga lavi ku yi hoxa ebegeni ya yena. • Bohlale u khoma buku ya yena leswaku a ta komba vanghana va yena hi ku olova tindhawu hinkwato to tsakisa leti nga endzeni ka buku! • Bohlale u ehleketa hi buku ya yena ndlela hinkwayo yo ya exikolweni.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Vula mpfumawulo
 - wungula
 - pfula (ku fana na ku pfula maphepha)

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku hlaya swa tsakisa	<i>Encenyeta ku hlaya</i>
Ku hlaya swi tsakisa un'wana na un'wana x 2	<i>Encenyetani ku hlaya hinkwenu</i>
Ndzi kota ku vona	<i>Kombisa leswi u swi hlayaka</i>
Ndzi kota ku hlamusela	<i>Kombisa ku hlamusela leswi u swi hlayeke</i>
Wa swi kota ku hlaya hinkwaswo hi wexe	<i>Kombisa ku hlaya buku hinkwayo</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Xiphemu lexi ndzi xi rhandzaka i ...
Ndzi nga tsakela/ a ndzi nge tsakeli ku amukela buku tanihi nyiko hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambana hambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

mf	mh	u
ts	h	l
e	n	w
o	i	h
r	a	mb

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: **/mf/na/mh/**
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: **/mf/-/u/-/w/-/o/ = mfuwo**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa **/mf/** kumbe **/mh/**
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: **/w/-/e/-/n/-/a/ = wena**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **mf, mh**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **mfenhe, mfutsu, mfuwo, mfularhela, mfihlo, mhalamhala, mheho, mhawuri, mherha, mhelembe, wena, rila, hala, mbilu, hlamba, tsala**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA /ENDLA MINKUMBETELO

MPFAPFARHUTA XITORI

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro kala ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **endla nkumbetelo na ku dirowa** leswi swi nga humelalaka loko xitori a xo ya emahlweni.
- 3 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka xiswona swin'wana** leswi swi nga le ka xitshuriwa, ku fana na: Ndzi ehleketa leswaku leswi nga landzelaka, Bohlale a nga komba vanghana va yena Mount Kilimanjaro ebukwini ya yena.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Bohlale a yimisele buku ya yena ehenhla, a pfula papila leri ri nga na Mount Kilimanjaro.
- 5 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta endla nkumbetelo hi leswi swi nga ta landzela swi humelela.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Tlhela u hlaya xitshuriwa nakambe.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa mavonelo ya vona ya leswi nga ta humelela.
- 8 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana leswi va swi diroweke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 1

KOTARA 3

Whiki

8

NKONGOMELO:

Ku hlaya

swa tsakisa!

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Tatisa minchumu ya ekhumbini ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: tana na tibuku to hlayanyana ku suka eka khona yo hlayela.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: ndzavisiso hi vuswikoti lebyi byi lavekaka ku va vahlayi va kahle.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to Tirhela ta DBE ti funghiwele, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 38 na 39, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 40, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 41, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa swin'wana leswi u tsakelaka ku hlaya hi swona.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Mogau emetini, a karhi a hlaya hi ku huma ka xikolo eka xitori xa Buku Leyikulu: Mogau a dyondza ku hlaya
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku hlaya swa tsakisa!
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi ethelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Hikokwalaho ka yini hi hlaya?
 - b Xana u ti twa njhani hi ku hlaya?
 - c Xana hi dyondza njhani ku hlaya?
 - d Xana hi byihi vuswikoti lebyi byi lavekaka ku va hi va vahlayi va kahle?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - nyuma
 - rivalela
 - papalata

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku hlaya swa tsakisa	<i>Encenyeta ku hlaya</i>
Ku hlaya swi tsakisa un'wana na un'wana x 2	<i>Encenyetani ku hlaya hinkwenu</i>
Ndzi kota ku vona	<i>Kombisa leswi u swi hlayaka</i>
Ndzi kota ku hlamusela	<i>Kombisa ku hlamusela leswi u swi hlayeke</i>
Wa swi kota ku hlaya hinkwaswo hi wexe	<i>Kombisa ku hlaya buku hinkwayo</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a mfenhe
 - b mfutsu
 - c mfuwo
 - d mfihlo
 - e mfularhela
 - f mheho
 - g mhawuri
 - h mherha
 - i mhangani
 - j mhelembe
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Mogau a dyondza ku hlaya.
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga titwa u nyuma kumbe u khoma hi tingana, ku fana na Mogau.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na lebulu. Leswi swi ta va xiphemu xa buku ya tllasi eka khona ro hlayela.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi twe ndzi nyuma/ khoma hi tingana loko ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi nkarhi lowu va nga ti twa va nyuma kumbe va khomiwe hi tingana.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ku tsala ka wena, ku fana na: Ndzi tshame ndzi twa ndzi khomiwe hi tingana loko ndzi ve na thyaka hale ndzhaku hikuva a ndzi tshame ehansi, na swona vanhu hinkwavo a va ndzi hleka loko ndzi famba. A ndzi nga swi tivi leswaku buruku ra mina a ri thyakile.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u famba u ri na thyaka eburukwini ra wena.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi twe ndzi khomiwa hi tingana loko ndzi vile na thyaka hale ndzhaku. Ndzi twe ndzi nyuma hikuva vanhu hinkwavo a va ndzi hleka kambe mina a ndzi nga swi tivi leswaku hikokwalaho ka yini.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

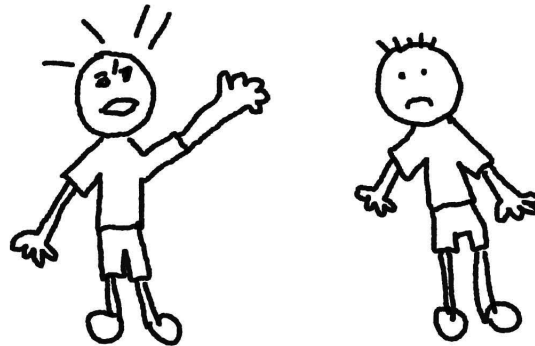
- 1 Bubutsa miehleketo hi marito yo yelana na ku nyuma kumbe ku khomiwa hi tingana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: hlekiwa, kombetela, thyaka, xo hamboloka, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi rihi evuton'wini bya wena u nga tshama u twa u nyumile kumbe u khomiwe hi tingana?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi ntokoto wa ku titwa va nyumile kumbe va khomiwe hi tingana.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi titwe ndzi nyumile/ khomiwe hi tingana loko...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, fambafamba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfuna vadyondzi ku engetela xivulwa.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.

Ndzi khomiwe hi tingdnd loko
ndzi ngd kombisangd xichdvo
eka vanghand vd mind.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /by/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /by/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **byanyi, byela, byisa**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **byala, byanyi, byatso, byela, byongo, byisa**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

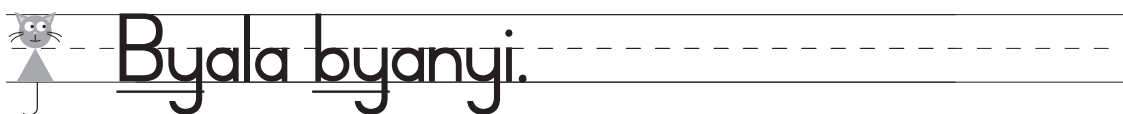
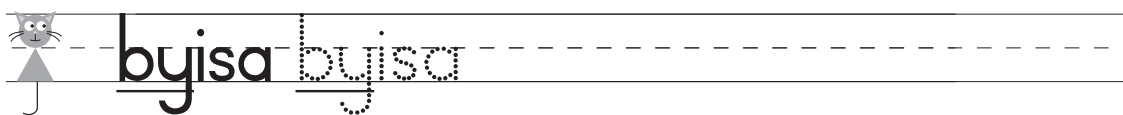
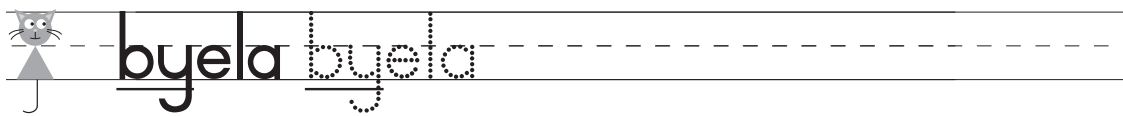
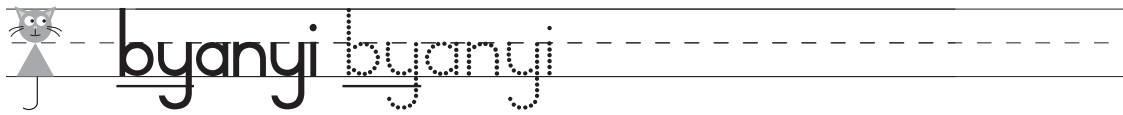
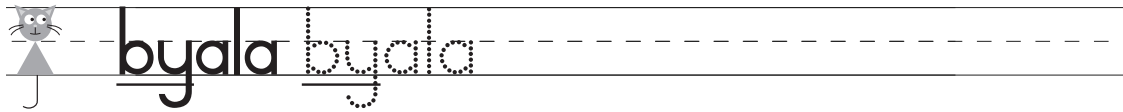
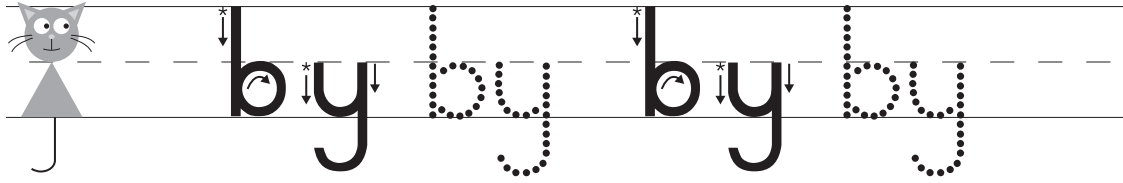
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **by**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Mogau a dyonza ku hlaya</u></p> <p>Loko Mogau a sungula xikolo, a xi rhandza swinene. A rhandza mudyondzisi wa yena, Tatana Lehoko. A rhandza vanghana va yena Khomotjo na Bokang. A rhandza ku yingisela switori.</p> <p>Endzhakunyana, Mogau a nga ha xi rhandzi ngopfu xikolo. A ha rhandza Tatana Lehoko. A ha rhandza vanghana va yena Khomotjo na Bokang. A ha rhandza ku yingisela switori. Kambe Mogau a twa a chava siku hinkwaro exikolweni hikuva a nga swi koti ku hlaya. Eku sunguleni, vana vo tala a va nga yi tivi mimpfumawulo ya maletere naswona a ku ri na vatsongonyana lava a va kota ku hlaya mavito ya vona. Kambe sweswi, Mogau a twa onge hi yena ntsena loyi a nga swi kotiki. Loko ndzo ka ndzi ka koti ku hlaya ke? Mogau a vilela. Loko ko va na lexi nga hoxeka hi mina ke? Loko ndzo, loko ndzo, loko ndzo ...?</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Mogau a twa a chava siku hinkwaro? U titwa a chava leswaku vadyondzisi va yena na vadyondzi lavan'wana va ta swi tiva leswaku a nga swi koti ku hlaya.</p>
<p>Siku rin'wana, Tatana Lehoko u vitane Mogau ku ta hlaya mimpfumawulo. Hi ntolovelo, Mogau a rhandza ku vitaniwa, kambe ku nga ri eka nkarhi lowu. A nga yi tivi mimpfumawulo. Mogau u endle onge u lava ku ya exihambukelweni, kutani a hatlisa a tsutsuma a famba.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Mogau a tsutsume a huma etlilasini? Ndzi ehleketa leswaku hikokwalaho ka leswi a nga lavi lavan'wana va swi vona leswaku a nga swi koti ku hlaya mimpfumawulo!</p>
<p>Vhiki leri nga landzela, Tatana Lehoko u vitane Mogau ku ta emahlweni ku ta hlaya rito ra ntolovelo ra siku. Hi ntolovelo, Mogau a rhandza ku ya emahlweni ka tlilasi, kambe ku nga ri namuntlha. A nga ri tivi rito ra ntolovelo. Mogau u endle onge khwiri ra yena ra vava, hiloko a veka nhloko ya yena ehenhla ka desiki, a ringeta ku languteka onge wa vabya.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Mogau a endla onge wa vabya? A nga lavi lavan'wana va swi vona leswaku a nga swi koti ku hlaya rito ra siku!</p>
<p>Endzhaku ka vhiki, Tatana Lehoko u kombele Mogau ku ta a ta vulavula na yena hi nkarhi wo wisa. Mogau u dye swakudya swa yena swa na nhlikanhi hi ku nonoka. Miehleketo ya yena a yi tsutsuma swinene. Loko Tatana Lehoko o ndzi holovela ke? Loko o ndzi byela leswaku ndzi xiphukuphuku ke? Loko ndzo, Loko ndzo, loko ndzo ...?</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Tatana Lehoko a lava ku vulavula na Mogau?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Mogau u hetelele a ya tshama ehansi edesikini ra Tatana Lehoko nhloko ya yena yi langute ehansi.</p> <p>‘Swilo yini?’ Tatana Lehoko a n’wi vutisa a tsakile.</p> <p>Mogau a languta ehenhla, a hlamarile. Tatana Lehoko a languteka a nga hlundzukanga – a ri ku n’wayiteleni.</p> <p>‘Ndzi lemuke leswaku u nga va u ri na ku tikeriwa hi mimpfumawulo na ku hlaya marito ya ntolovelu. Swi lulamile – hinkwerhu hi dyondza hi tindlela to hambana,’ Ku vula Tatana Lehoko hi moya wa le hansi.</p> <p>‘Kambe...hi mina ntsena! Loko ku ri hi ku a ndzi nge swi dyondzi ku hlaya ke!’ ku hlamula Mogau.</p> <p>‘E-e, e-e a hi wena ntsena!’ Va kona vadyondzi van’wana lava titwaka ku fana na wena. Hi ta va na ntlawa wo hlawuleka swin’we. Hi ndlela yoleyo, ndzi nga ku pfuna ku dyondza mimpfumawulo na marito ya ntolovelu.’</p>	<p>Oho! Tatana Lehoko u lemuke leswaku Mogau a nga swi koti ku hlaya, kambe a nga hlundzukanga. Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Mogau a chavile?</p>
<p>Hi siku leri landzelaka, loko xikolo xi humile, Mogau u tshame exitulwini xa yena loko lavan’wana va muka. U langute emathelo. Kelebogile na Mojakisani a va ha tshamile na vona. U n’wayiterile loko a va vona.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Mogau u titwe njhani loko a vona leswaku ku na vadyondzi van’wana lava lavaka ku pfuniwa na vona? U fanele a titwe a ntshuxekile.</p>
<p>Tatana Lehoko u va vitanile ku ta tshama emetini le mahlweni. U va kombile mimpfumawulo yinharhu: /m/ /p/ na /a/. Va titolovete ku hlaya mimpfumawulo leyi ko hlayanyana. Kutani, u veke mimpfumawulo ehansi emetini. ‘Mogau, u nga tirhisa mimpfumawulo leyi ku aka rito ‘ma?’ a vutisa.</p>	<p>Ndza tivutisa loko Mogau a ta swi kota ku endla?</p>
<p>Mogau a yi tiva mimpfumawulo leyi. Xo sungula u teke ‘m’ a hlaya mpfumawulo /m/. Hiloko, a teka khadi ra ‘a’ kutani a hlaya mpfumawulo /a/. U veke ‘a’ ekusuhi na ‘m’. Hi loko a twarisa rito: /m/ /a/ - ma.</p> <p>‘U muhlayi!’ Tatana Lehoko a vula hi ku tsaka.</p>	
<p>Emakumu ka dyondzo, Kelebogang, Mojakisani na Mogau va tsutsumele erivaleni ra mintlangu swin’we. Va tlange ku fikela loko Nhloko ya xikolo a huma ehofisini ya yena a va byela ku muka ekaya ku nga si va na xinyama.</p>	
<p>Loko a karhi a ya ekaya, Mogau a tsake ngopfu. Loko ndzo va muhlayi wo antswa etlilasini ke? Loko ndzo endla vanghana lavantshwa ke? Loko ndzo ... loko ndzo, loko ndzo ...?</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Mogau a tsake ngopfu? Ku nga va timhaka ta leswaku xikolo a xi bihanga ngopfu, sweswi se a nga muhlayi!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Tatana Lehoko u hlangane rini na Mogau na vadyondzi lavan'wana lava a va lava ku pfuniwa ko engetela?	U hlangane na vona loko xikolo xi humile.
I vamani vadyondzi lavan'wana lava a va lava ku pfuniwa hi ku hlaya?	Kelebogang na Mojakisani na vona a va lava ku pfuniwa hi ku hlaya.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Mogau a nga ha xi rhandzi xikolo?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga koti ku hlaya. • Hikuva a twa a chava siku hinkwaro exikolweni hikuva a nga koti ku hlaya ku fana na vadyondzi lavan'wana. • Hikuva a vilela leswaku a nge pfuki a dyondzile ku hlaya. • Hikuva a vilela leswaku swin'wana swi nga va swi hoxekile hi yena. • Hikuva a ehleketa leswaku Tatana Lehoko u ta n'wi holovela loko a ta tiva leswaku a nga swi koti ku hlaya. • Hikuva a ehleketa leswaku hi yena mudyondzi a ri yexe loyi a tsandzeka ku hlaya.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 8**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

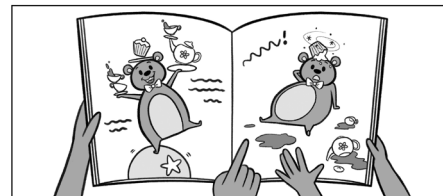
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - mimpfumawulo
 - twananisa
 - vumba

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku hlaya swa tsakisa	<i>Encenyeta ku hlaya</i>
Ku hlaya swi tsakisa unwana na unwana x 2	<i>Encenyetani ku hlaya hinkwenu</i>
Ndzi kota ku vona	<i>Kombisa leswi u swi hlayaka</i>
Ndzi kota ku hlamusela	<i>Kombisa hi ku hlamusela leswi u swi hlayeke</i>
Wa swi kota ku hlaya hinkwaswo hi wexe	<i>Kombisa hi ku hlaya buku hinkwayo</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawe ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: **/nk/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/nk/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **nkukulu, nkoka, nkava**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **nkombe, nkukulu, nkokotso, nkoka, nkanyi, nkava**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

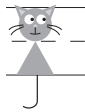
Ntivontsalo:

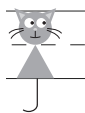
15 wa timinete

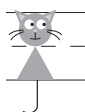
Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

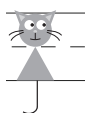
- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamatsongo hi ku koka: **nk**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

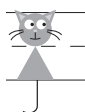
 nk nk nk nk

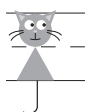
 nkombe nkombe

 nkkulu nkkulu

 nkokotso nkokotso

 nkoka nkoka

 nkanyi nkanyi

 nkava nkava

 Basisa nkombe.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Nkunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga titwa u nyuma kumbe u khoma hi tingana, ku fana na Mogau.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa. Dirowa xifaniso u engetela na lebulu. Leswi swi ta va xiphemu xa buku ya tlilasi eka khona ro hlayela.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi titwe ndzi nyuma/ khoma hi tingana loko ...

Ndzi ti twe ndzi antswa loko...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ku tsala ka vona ka hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi leswi swi nga va endla va titwa kahle.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi ti twe ndzi antswa loko munghana wa mina a ndzi byerile leswaku ndzi na thyaka eburukwini ra mina, kutani a ndzi pfuna ku ti basisa!
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku engetela vuxokoxoko eka xidirowiwa xa wena, ku fana na: Munghana wa wena a vulavula na wena.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi titwe ndzi antswa loko munghana wa mina a ndzi pfunile ku ti basisa.
- 8 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi tindlela tin'wana leti ti nga hi endlaka hi ti twa hi antswa endzhaku ka ku khomiwa hi tingana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : munghana, vulavula, rila, manana, mudyondzisi, basa, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana i yini leswi swi nga ku pfuna u ti twa kahle endzhaku ka ku khomiwa hi tingana kumbe ku nyuma ?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela hi leswi swi nga va endla va ti twa kahle.

- 6 Va fanele va ku: Ndzi ti twe ndzi antswa loko...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

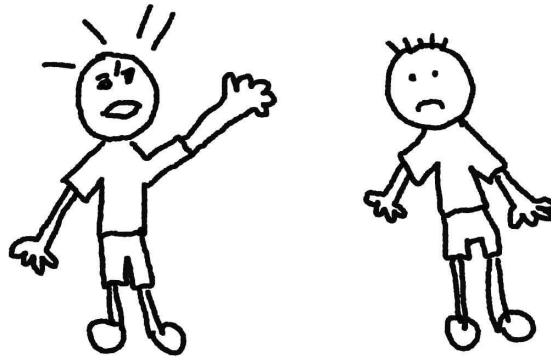
KU TSALA

- 1 **Nyika vadyondzi tibuku.** Lerisa vadyondzi ku kuma ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku. Va ta **engetela** xivulwa eka leswi!
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfunu vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

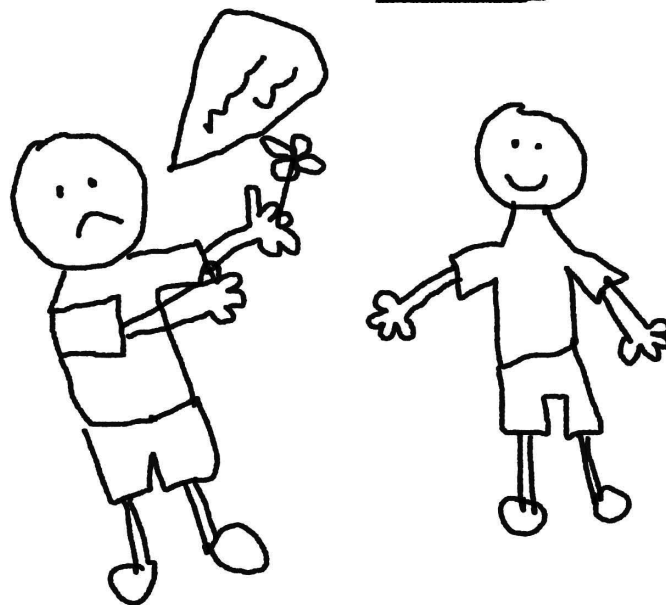
HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hlanganisa ntirho wa vadyondzi hinkwavo wa vhiki leri wu va buku. Veka eka khona ro hlayela leswaku vadyondzi va hlaya hi nkarhi wo hlaya va ri voxe.

Ndzi khomiwe hi tingand loko
ndzi ngd kombisangd xichavo
ekd vangband va mind.

Ndzi twd swi dntswd loko ndzi
tisorile ekd yend.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **byala**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /by/-/a/-/l/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /by/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /l/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **byala**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /bya/-/la/ = **byala**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **nkoka**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **byisa**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /by/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /i/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /s/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /by/-/i/-/s/-/a/
- 8 Tsala rito: **byisa**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /byi/-/sa/ = **byisa**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **nkava**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ANAKANYA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Mogau a dyonza ku hlaya</u></p> <p>Loko Mogau a sungula xikolo, a xi rhandza swinene. A rhandza mudyondzisi wa yena, Tatana Lehoko. A rhandza vanghana va yena Khomotjo na Bokang. A rhandza ku yingisela switori.</p> <p>Endzhakunyana, Mogau a nga ha xi rhandzi ngopfu xikolo. A ha rhandza Tatana Lehoko. A ha rhandza vanghana va yena Khomotjo na Bokang. A ha rhandza ku yingisela switori. Kambe Mogau a twa a chava siku hinkwaro exikolweni hikuva a nga swi koti ku hlaya. Eku sunguleni, vana vo tala a va nga yi tivi mimpfumawulo ya maletere naswona a ku ri na vatsongonyana lava a va kota ku hlaya mavito ya vona. Kambe sweswi, Mogau a twa onge hi yena ntsena loyi a nga swi kotiki. Loko ndzo ka ndzi ka koti ku hlaya ke? Mogau a vilela. Loko ko va na lexi nga hoxeka hi mina ke? Loko ndzo, loko ndzo, loko ndzo ...?</p>	
<p>Siku rin'wana, Tatana Lehoko u vitane Mogau ku ta hlaya mimpfumawulo. Hi ntolovelo, Mogau a rhandza ku vitaniwa, kambe ku nga ri eka nkarhi lowu. A nga yi tivi mimpfumawulo. Mogau u endle onge u lava ku ya exihambukelweni, kutani a hatlisa a tsutsuma a famba.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Mogau a vonaka a khomiwe hi tingana loko a vitaniwa, hikuva a nga swi koti ku hlaya mimpfumawulo.</p>
<p>Vhiki leri nga landzela, Tatana Lehoko u vitane Mogau ku ta emahlweni ku ta hlaya rito ra ntolovelo ra siku. Hi ntolovelo, Mogau a rhandza ku ya emahlweni ka tlilasi, kambe ku nga ri namuntlha. A nga ri tivi rito ra ntolovelo. Mogau u endle onge khwiri ra yena ra vava, hiloko a veka nhloko ya yena ehenhla ka desiki, a ringeta ku languteka onge wa vabya.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Mogau a languteka a hlamarile loko a vitaniwa nakambe. A nga swi lavi leswaku lavan'wana va swi tiva leswaku a nga swi koti ku hlaya!</p>
<p>Endzhaku ka vhiki, Tatana Lehoko u kombele Mogau ku ta a ta vulavula na yena hi nkarhi wo wisa. Mogau u dye swakudya swa yena swa na nhlikanhi hi ku nonoka. Miehleketo ya yena a yi tsutsuma swinene. Loko Tatana Lehoko o ndzi holovela ke? Loko o ndzi byela leswaku ndzi xiphukuphuku ke? Loko ndzo, Loko ndzo, loko ndzo ...?</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Mogau a dya hi ku nonoka, hikuva u twa a chava leswaku Tatana Lehoko wa swi tiva!</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Mogau u hetelele a ya tshama ehansi edesikini ra Tatana Lehoko nhloko ya yena yi langute ehansi.</p> <p>'Swilo yini?' Tatana Lehoko a n'wi vutisa a tsakile.</p> <p>Mogau a languta ehenhla, a hlamarile. Tatana Lehoko a languteka a nga hlundzukanga – a ri ku n'wayiteleni.</p> <p>'Ndzi lemuke leswaku u nga va u ri na ku tikeriwa hi mimpfumawulo na ku hlaya marito ya ntolovelo. Swi lulamile – hinkwerhu hi dyondza hi tindlela to hambana,' Ku vula Tatana Lehoko hi moya wa le hansi.</p> <p>'Kambe...hi mina ntsena! Loko ku ri hi ku a ndzi nge swi dyondzi ku hlaya ke!' ku hlamula Mogau.</p> <p>'E-e, e-e a hi wena ntsena!' Va kona vadyondzi van'wana lava titwaka ku fana na wena. Hi ta va na ntlawa wo hlawuleka swin'we. Hi ndlela yoleyo, ndzi nga ku pfuna ku dyondza mimpfumawulo na marito ya ntolovelo.'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Mogau a languteka a hlamarile loko Tatana Lehoko a vulavula na yena hi ndlela ya kahle. A ehleketa leswaku Tatana Lehoko u ta va a hlundzukile loko a nga swi koti ku hlaya, kambe a nga hlundzukanga!</p>
<p>Hi siku leri landzelaka, loko xikolo xi humile, Mogau u tshame exitulwini xa yena loko lavan'wana va muka. U langute ematlhelo. Kelebogile na Mojakisani a va ha tshamile na vona. U n'wayiterile loko a va vona.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Mogau a titwa a ntshuxekile loko a vona leswaku a hi yena ntsena loyi a lavaka ku pfuniwa.</p>
<p>Tatana Lehoko u va vitanile ku ta tshama emetini le mahlweni. U va kombile mimpfumawulo yinharhu: /m/ /p/ na /a/. Va titolovete ku hlaya mimpfumawulo leyi ko hlayanyana. Kutani, u veke mimpfumawulo ehansi emetini. 'Mogau, u nga tirhisa mimpfumawulo leyi ku aka rito 'ma?' a vutisa.</p>	<p>Onge ndza yi vona mbilu ya Mogau yi ba hi ku hatlisa loko ku ri nkarhi wa yena wo aka rito, hikuva ndza swi tiva leswaku ku hlaya swi n'wi endla a chava.</p>
<p>Mogau a yi tiva mimpfumawulo leyi. Xo sungula u teke 'm' a hlaya mpfumawulo /m/. Hiloko, a teka khadi ra 'a' kutani a hlaya mpfumawulo /a/. U veke 'a' ekusuhi na 'm'. Hi loko a twarisa rito: /m/ /a/ - ma.</p> <p>'U muhlayi!' Tatana Lehoko a vula hi ku tsaka.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Mogau a languteka a hlamarile loko Tatana Lehoko a vula leswaku i muhlayi!</p>
<p>Emakumu ka dyondzo, Kelebogang, Mojakisani na Mogau va tsutsumele erivaleni ra mintlangu swin'we. Va tlange ku fikela loko Nhloko ya xikolo a huma ehofisini ya yena a va byela ku muka ekaya ku nga si va na xinyama.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
Loko a karhi a ya ekaya, Mogau a tsake ngopfu. Loko ndzo va muhlayi wo antswa etlilasini ke? Loko ndzo endla vanghana lavantshwa ke? Loko ndzo ... loko ndzo, loko ndzo ...?	Onge ndza ku vona ku n'wayitela ka Mogau loko a karhi a ya ekaya. Ndzi ehleketela leswaku u ta sungula ku rhandza xikolo nakambe, sweswi hikuva a nge he titwi a chava leswaku Tatana Lehoko u ta kuma leswaku a nga swi koti ku hlaya.
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Mogau a ehleketela leswaku Tatana Lehoko u ta titwa njhani loko a kuma leswaku Mogau a nga swi koti ku hlaya?	A ehleketela leswaku Tatana Lehoko u ta hlundzuka.
Xana u ehleketela leswaku Mogau u ta titwa njhani hi xikolo sweswi?	<i>Ndzi ehleketela leswaku u ta titwa...hikuva...</i>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini u ehleketela leswaku Tatana Lehoko a lava ku hlangana na Mogau loko xikolo xi humile?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a lava ku nyika Mogau mpfuno wo engetela. • Hikuva a swi vona leswaku Mogau u khomiwa hi tingana. A nga swi lavi leswaku vadyondzi lavan'wana va swi lemuka leswaku Mogau (na Kelebogang na Mojakisani) a va tikeriwa hi ku hlaya. • A lava ku nyika vadyondzi lava tikeriwaka nkarhi wa yena hinkwawo. • A lava Mogau, Kelebogang na Mojakisani va vona leswaku i vahlayi!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - n'wayitela
 - ti nyungubyisa
 - tshunxeka
 - tshunxekile

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ku hlaya swa tsakisa	<i>Encenyeta ku hlaya</i>
Ku hlaya swi tsakisa un'wana na un'wana x 2	<i>Encenyetani ku hlaya hinkwenu</i>
Ndzi kota ku vona	<i>Kombisa leswi u swi hlayaka</i>
Ndzi kota ku hlamusela	<i>Kombisa ku hlamusela leswi u swi hlayeke</i>
Wa swi kota ku hlaya hinkwaswo hi wexe	<i>Kombisa ku hlaya buku hinkwayo</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi ehleketa leswaku Mogau u titwe ... hikuva ...
Loko a ndzi ri Mogau ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambana hambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

by	nk	l
ny	a	i
e	o	ng
t	s	mb
u	k	v

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: **/by/ na/nk/**
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: **/by/-/a/-/l/-/a/ = byela**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa **/by/ kumbe /nk/**
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: **/k/-/u/-/l/-/a/ = kula**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **by, nk**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **byala, byanyi, byatso, byela, byongo, byisa, nkombe, nkukulu, nkokotso, nkoka, nkanyi, nkava, kula, vito, ngoti, mbilu, tsala, nyiko**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: ANAKANYA

PFAMPFARHUTA XITSHURIWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta vona ta switoloveto kumbe phephe ro ka ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 **Kombisa** leswi u **anakanyisaka swona** kutani u **pfampfarhuta** swin'wana leswi humaka eka xitshuriwa, ku fana na: Onge ndza n'wi vona Mogau a languteka a khomiwe hi tingana lero a kala a tsutsumela exihambukelweni!
- 3 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Mogau a languteka a khomiwe hi tingana ehandle ka tlilasi ya yena.
- 4 Leswi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta anakanya hi swin'wana swo huma eka xitshuriwa.
- 5 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va tshunxeka. Va hlayele xitshuriwa nakambe kan'we.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa nchumu wun'we lowu va wu anakanyeke ku suka eka xitshuriwa.
- 7 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana/bula hi swidirowiwa swa vona na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 8**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo** .
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Giredi 1

KOTARA 3

Vhiki

9

NKONGOMELO:

**Ku hlayisa miri ya hina ku
tshama yi hanyile yi hlayisekile**

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta .
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: Endla phositara ya swilo leswi nga hlayiseka na leswi nga hlayisekangiki.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa tindlela leti hi nga hlayisaka miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 42, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 43, A hi hungaseni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 44, hlayeni na Papila ra 45 A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa swin'wana leswi u swi endlaka ku hlayisa miri wa wena wu hanye kahle wu hlayisekile.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni eka xitori xa Buku Leyikulu: Lesego u titwa a nga hlayisekanga
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi swilo leswi swi nga swinene eka miri ya hina?
 - b Xana hi swihi swilo leswi swi nga riki swinene emirini ya hina?
 - c Xana hi swihi swilo leswi hi nga swi endlaka ku tshama hi hlayisekile?
 - d Xana hi swihi swilo leswi swi nga hlayisekangiki?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - hlayisekanga
 - hanya kahle
 - hanyanga kahle
 - tshemba

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mintolovelovelo ya kahle yo tshama hi basile	
Bulacha meno kambirhi hi siku	<i>Encenyeta ku hlamba meno</i>
Hlamba mavoko hi xisibi loko u huma exiyindlwani.	<i>Encenyeta ku hlamba hi xisibi</i>
Tirhisa thawula ro basa ku ti sula loko u heta ku hlamba	<i>Kombisa ku ti sula hi thawula</i>
Pfuxeta u tsundzuka ku ti hlayisa	

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo leyi landzelaka:
 - a byala
 - b byanyi
 - c byela
 - d byongo
 - e byisa
 - f nkombe
 - g nkukulu
 - h nkoka
 - i nkanyi
 - j nkava
- 3 Kutani , u va byela ku teka tipenisele ta minhlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona vini.
- 4 Tsala swi vonaka mimpfumawulo na marito exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heteleleni ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava lavaku ku pfuniwa loku engeteriweke

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Tshama u hlayisekile Lesego.
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi un'wana loyi u n'wi tshembaka.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi tshemba ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta ehleketa hi munhu loyi va n'wi tshembaka.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi ku tsala ka wena, ku fana na: Ndzi tshemba buti wa mina. Ndzi nga n'wi byela swin'wana na swin'wana. Minkarhi hinkwayo ndzi titwa ndzi antswa loko ndzi vulavula na yena hi xiphiqo lexi ndzi nga na xona.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena na buti wa wena mi vulavula.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi tshemba buti wa mina.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

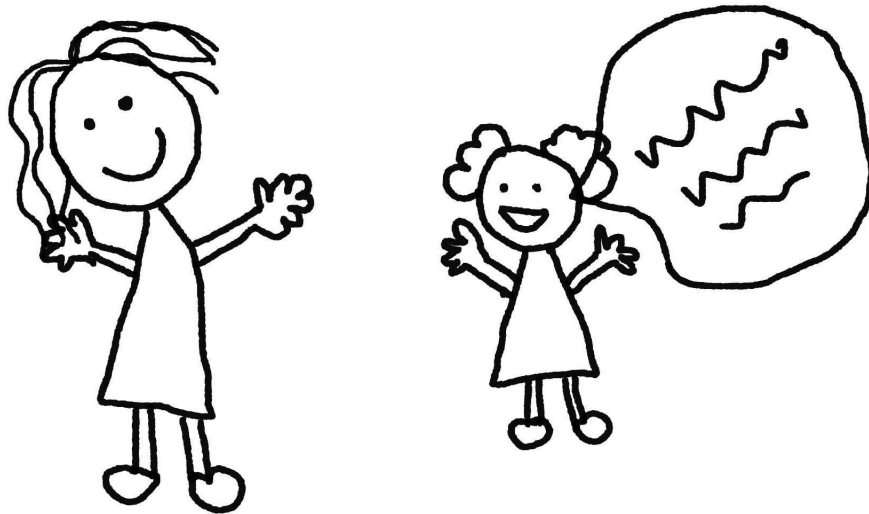
- 1 Bubutsa miehleketo hi vanhu lava hi nga va tshembaka na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: sesi, buti, mudyondzisi, hahani, malume, kokwana, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u tshemba mani?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi un'wana loyi va n'wi tshembaka.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi tshemba ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tllasini u hetisa **tinhlengoletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.

Ndzi tshemba sesi wa mind.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /tl/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyeleda kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /tl/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **tlunya, tlurisa, tlutlama**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **tlula, tlunya, tlumbana, tlurisa, tlatlambela, tlutlama**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

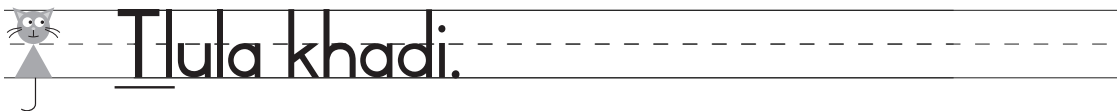
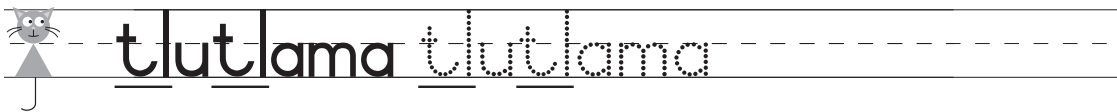
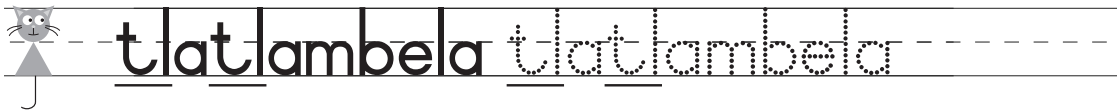
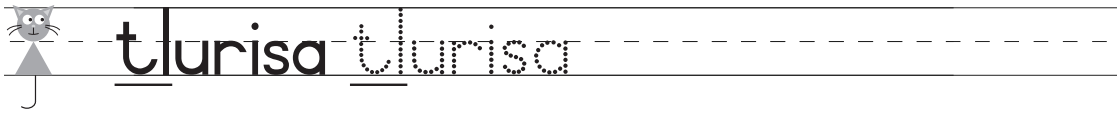
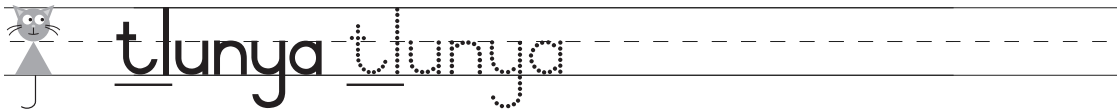
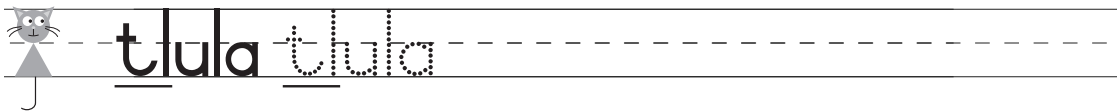
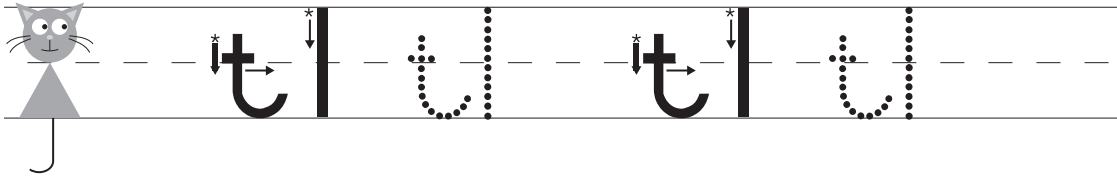
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **tl**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA

Kitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Lesego u titwa a nga hlayisekanga</u></p> <p>Lesego u tshame a chuhile emubedweni wa yena. Manana wa yena u n'wi byele leswaku Malume wa yena Tumelo u ta ta eka swakudya swa nanhlikanhi hi Sonto. Lesego a nga swi rhandzi loko Malume Tumelo a ta. A nga rhandzi ndlela leyi a n'wi vukarha ha yona. A nga rhandzi ndlela leyi a n'wi tswontswa ha yona enon'wini.</p>	
<p>Mapule, sesi wa Lesego, u ngenile ekamereni. 'Swi lo yini Lesego?' a vutisa.</p> <p>'A hi nchumu,' Lesego a hamba.</p> <p>Mapule u tshame ekusuhi na yena. 'Ndza swi vona leswaku swin'wana a swi tshamisekanga!' a vula. 'Ndzi byeli!'</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Lesego a chava ku byela sesi wa yena? U fanele a ehleketa leswaku ku titwa ka yena ku nga va ku ri ka ntiyiso kumbe ko hoxeka!</p>
<p>'A ndzi swi tsakeli loko Malume Tumelo a ta. Ndzi titwa... A ndzi swi tivi,' ku vula Lesego. 'Kambe u nga byeli munhu!' 'A ndzi lavi leswaku manana a ndzi kwatela!'</p> <p>'Ndza swi tiva leswaku u titwa njhani. A ndzi swi rhandzi loko a ndzi tswontswa enon'wini.' Ku vula Mapule. 'Ndzi ehleketa leswaku hi fanele hi byela manana. I mhaka leyikulu loko van'wana va endla hi titwa hi nga hlayisekanga!'</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Lesego a chava ku byela manana wa yena? Oho! Swi fanele swi endliwa hikuva a chava leswaku manana wa yena u ta ku ku titwa ka yena ku hoxekile!</p>
<p>'E-e! U ta hi kwatela ku vula swo ka swi nga ri kahle hi buti wa yena. A ndzi lavi ku n'wi kwatisa!' ku rila Lesego.</p> <p>'Ndza swi tiva leswaku swa chavisa – kumbe swi nga va swi ri swa nkoka! Kumbe a nga endla leswaku hi titwa ku antswa. Naloko swo tsandza, hi ta va hi n'wi byela hi ri vambirhi,' ku vula Mapule, a khome voko ra Lesego.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Mapule a nga chavi? U fanele a twa onge ku titwa ka vona i ka ntiyiso.</p>
<p>Mapule na Lesego va kume manana wa vona a ri eku swekeni ka swakudya swa nhlikanhi. 'Manana, hi lava ku vulavula na wena,' ku vula Mapule hi xivindzi.</p> <p>Kutani, hiloko Mapule a byela manana wa yena leswaku Malume Tumelo u endla va nga titwi va hlayisekile.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Manana u hefemulele ehenhla. Lesego a ehleketa leswaku u tilulamisela ku holova.</p> <p>'Ndzi tsakile hikuva mi ndzi byerile. A mi fanelanga ku swi endla xihundla loko un'wana a endla mi nga titwi mi hlayisekile. Lawa i matitwelo ya nkoka lawa mi nga fanelangiki ku ma honisa. Ndzi ta vulavula na yena.'</p> <p>'Swin'wana, Mapule, a ndzi swi lavi wena kumbe Lesego mi va n'wexe na yena,' ku vula manana. 'Mi tshama swin'we loko mi ri na Malume Tumelo.'</p>	
<p>Lesego na Mapule va ye ehandle ku ya tlanga. Hiloko Lesego a vona manana wa yena hi fasitere ra le xitangeni a karhi a vulavula hi riqingho. Lesego a vilela hi leswi manana wa yena a nga ta swi vula eka Malume Tumelo. A swi tiva leswaku a nga fanelanga ku yingisela, kambe a nga ha swi koti ku ti lawula. U tsutsumile a ya tshama ehansi ka fasitere ra le xitangeni.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Lesego a vilela? U fanele a ha titwa onge matitwelo ya yena hi Malume Tumelo ma hoxekile.</p>
<p>'Tumelo,' ku vula manana hi rito ro tiyisisa, 'vanhwanyana a va titwi kahle loko vavanuna van'wana va va vukarha na ku va tswontswa handle ka tatana wa vona. Ndzi kombela u xixima matitwelo ya vona – va xeweti hi ku banana hi voko.'</p>	
<p>Loko Malume Tumelo a hetelele a nghena hi nyangwa, a nga ringetanga ku vukarha kumbe ku tswontswa vanhwanyana. U vule ntsena, 'Sonto leyinene, Mapule na Lesego,' kutani a yimisela voko ra yena ehenhla kutani va banana hi mavoko.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Lesego u titwa njhani sweswi? U fanele a swi vona leswaku ku titwa ka yena a ku ri ka ntiyiso, naswona ka nkoka.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>I mani loyi a endlaka Lesego a titwa a nga hlayisekanga?</p>	<p>Malume Tumelo u endla a titwa a nga hlayisekanga.</p>
<p>Lesego u byela mani leswaku u titwa a nga hlayisekanga?</p>	<p>U byela sesi wa yena Mapule.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>A hi endlil nkambisiso. U ehleketa leswaku matitwelo ya Lesego a ma ri ya ntiyiso kumbe ma hoxekile?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ndzi ehleketa leswaku matitwelo ya Lesego a ma ri ya ntiyiso hikuva... • Ndzi ehleketa leswaku matitwelo ya Lesego ma hoxekile hikuva...

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 9.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xivindzi
 - honisa
 - hansi ka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mintolovelovelo ya kahle yo tshama hi basile	
Bulacha meno kambirhi hi siku	<i>Encenyeta ku hlamba meno</i>
Hlamba mavoko hi xisibi loko u huma exiyindlwanini.	<i>Encenyeta ku hlamba hi xisibi</i>
Tirhisa thawula ro basa ku ti sula loko u heta ku hlamba	<i>Kombisa ku ti sula hi thawula</i>
Pfuxeta u tsundzuka ku ti hlayisa	

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: **/nh/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyeleda kanharhu.
- 3 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/nh/**?
- 5 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **nhanga, nhenha, nhulu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **nhamu, nhanga, nharhu, nhenha, nhova, nhulu**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

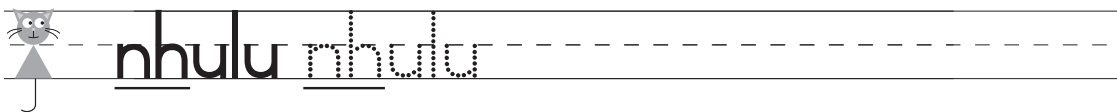
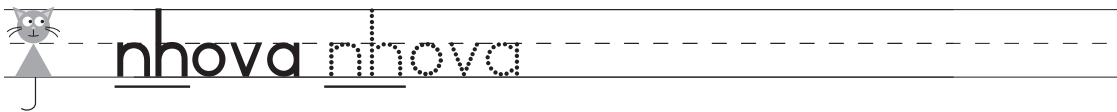
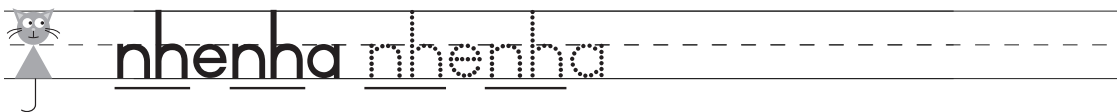
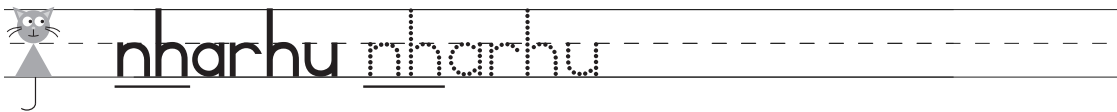
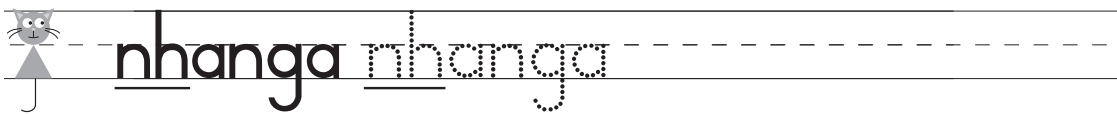
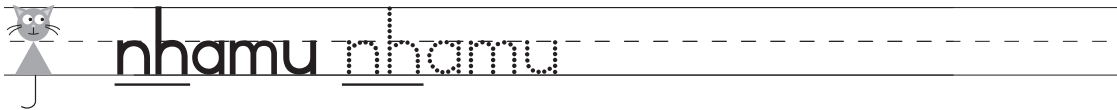
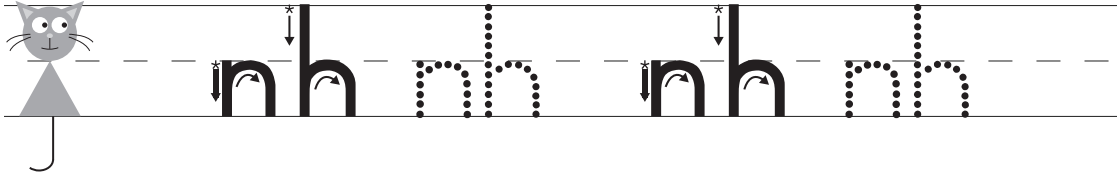
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamatsongo hi ku koka: **nh**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/
swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi un'wana loyi u n'wi tshembaka.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa. Hi ku pfuniwa hi ku tirhisa masivi (Mina, wena, yena, xona)

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi tshemba...

Ndza n'wi tshemba hikuva ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi leswi swi va endlaka va tshemba munhu loyi va n'wi hlawuleke.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi tshemba buti wa mina hikuva ndzi nga n'wi byela swin'wana na swin'wana na swona a nga ndzi avanyisi. U hlayisa swihundla swa mina.
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku engetela vuxokoxoko eka xidirowiwa xa wena, ku fana na: wena na buti wa wena mi vulavula, mi languteka mi tsakile, sw. na sw.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi tshemba yena hikuva a nga ndzi avanyisi.
- 8 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito ya ku tshemba na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : hlayisa swihundla, nga avanyisi, nga ndzi hleki, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Hikokwalaho ka yini u tshemba munhu loyi u n'wi hlawuleke?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela hi xivangelo xa ku tshemba munhu loyi va n'wi hlawuleke.
- 6 Va fanele va ku: Ndza n'wi tshemba hikuva ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

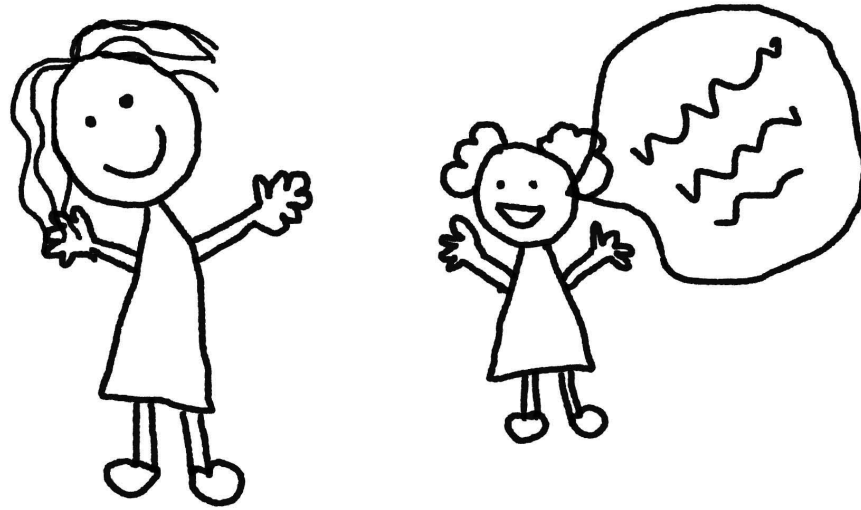
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengoletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va Vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ndzi tshemba sesi wa mind.

Ndzi nwi tshembile hikuvd wa ndzi
pfund no ndzi hlayisa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **tlula**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /tl/-/u/-/l/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /tl/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /l/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **tlula**
- 9 Kombisa na ku hambanisa mimpfumawulo ku endla rito: /tlu/-/la/ = **tlula**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **nhamu**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **tlunya**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /tl/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /u/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /ny/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /tl/-/u/-/ny/-/a/
- 8 Tsala rito: **tlunya**
- 9 Lerisa vadyondzi ku fambelanisa mimpfumawulo eka rito na wena: /tlu/-/nya/ = **tlunya**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **nharhu**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Lesego u titwa a nga hlayisekanga</u></p> <p>Lesego u tshame a chuhile emubedweni wa yena. Manana wa yena u n'wi byele leswaku Malume wa yena Tumelo u ta ta eka swakudya swa nanhlikanhi hi Sonto. Lesego a nga swi rhandzi loko Malume Tumelo a ta. A nga rhandzi ndlela leyi a n'wi vukarha ha yona. A nga rhandzi ndlela leyi a n'wi tswontswa ha yona enon'wini.</p>	<p>Lesego u fanele a endla nkambisiso wa loko ku titwa ka yena hi Malume Tumelo ku ri ka ntiyiso kumbe ko hoxeka.</p>
<p>Mapule, sesi wa Lesego, u ngenile ekamereni.</p> <p>'Swi lo yini Lesego?' a vutisa.</p> <p>'A hi nchumu,' Lesego a hamba.</p> <p>Mapule u tshame ekusuhi na yena. 'Ndza swi vona leswaku swin'wana a swi tshamisekanga!' a vula. 'Ndzi byeli!'</p>	<p>Lesego u fanele a endla nkambisiso wa leswaku a nga n'wi byela sesi wa yena hi ku tiwa ka yena kumbe a swi tshika swi ri xihundla!</p>
<p>'A ndzi swi tsakeli loko Malume Tumelo a ta. Ndzi titwa... A ndzi swi tivi,' ku vula Lesego. 'Kambe u nga byeli munhu!' 'A ndzi lavi leswaku manana a ndzi kwatela!'</p> <p>'Ndza swi tiva leswaku u titwa njhani. A ndzi swi rhandzi loko a ndzi tswontswa enon'wini.' Ku vula Mapule. 'Ndzi ehleketa leswaku hi fanele hi byela manana. I mhaka leyikulu loko van'wana va endla hi titwa hi nga hlayisekanga!'</p>	<p>Mapule u endla nkambisiso wa leswaku ku titwa ka vona hi malume wa vona a ku hoxekanga!</p>
<p>'E-e! U ta hi kwatela ku vula swo ka swi nga ri kahle hi buti wa yena. A ndzi lavi ku n'wi kwatisa!' ku rila Lesego.</p> <p>'Ndza swi tiva leswaku swa chavisa – kumbe swi nga va swi ri swa nkoka! Kumbe a nga endla leswaku hi titwa ku antswa. Naloko swo tsandza, hi ta va hi n'wi byela hi ri vambirhi,' ku vula Mapule, a khome voko ra Lesego.</p>	<p>Mapule u endla nkambisiso wa leswaku ku titwa ka vona i ka nkoka na swona va fanele ku vulavula!</p>
<p>Mapule na Lesego va kume manana wa vona a ri eku swekeni ka swakudya swa nhlikanhi.</p> <p>'Manana, hi lava ku vulavula na wena,' ku vula Mapule hi xivindzi.</p> <p>Kutani, hiloko Mapule a byela manana wa yena leswaku Malume Tumelo u endla va nga titwi va hlayisekile.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Manana u hefemulele ehenhla. Lesego a ehleketa leswaku u tilulamisela ku holova.</p> <p>‘Ndzi tsakile hikuva mi ndzi byerile. A mi fanelanga ku swi endla xihundla loko un’wana a endla mi nga titwi mi hlayisekile. Lawa i matitwelo ya nkoka lawa mi nga fanelangiki ku ma honisa. Ndzi ta vulavula na yena.’</p> <p>‘Swin’wana, Mapule, a ndzi swi lavi wena kumbe Lesego mi va n’wexe na yena,’ ku vula manana. ‘Mi tshama swin’we loko mi ri na Malume Tumelo.’</p>	<p>Nkambisiso wa Mapule a wu ri wa ntiyiso! Matitwelo ya vona i mhaka leyikulu naswona i ya nkoka.</p>
<p>Lesego na Mapule va ye ehandle ku ya tlanga. Hiloko Lesego a vona manana wa yena hi fasitere ra le xitangeni a karhi a vulavula hi riqingho. Lesego a vilela hi leswi manana wa yena a nga ta swi vula eka Malume Tumelo. A swi tiva leswaku a nga fanelanga ku yingisela, kambe a nga ha swi koti ku ti lawula. U tsutsumile a ya tshama ehansi ka fasitere ra le xitangeni.</p>	
<p>‘Tumelo,’ ku vula manana hi rito ro tiyisisa, ‘vanhwanyana a va titwi kahle loko vavanuna van’wana va va vukarha na ku va tswontswa handle ka tatana wa vona. Ndzi kombela u xixima matitwelo ya vona – va xeweti hi ku banana hi voko.’</p>	<p>Manana wa Lesego u tekele enhlokweni matitwelo ya vona. Nkarhi lowu taka, ndzi ehleketa leswaku Lesego u ta endla nkambisiso wa leswaku matitwelo ya yena a ma hoxekanga!</p>
<p>Loko Malume Tumelo a hetelele a nghena hi nyangwa, a nga ringetanga ku vukarha kumbe ku tswontswa vanhwanyana. U vule ntsena, ‘Sonto leyinene, Mapule na Lesego,’ kutani a yimisela voko ra yena ehenhla kutani va banana hi mavoko.</p>	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>I yini leswi endlaka Lesego a titwa a nga hlayisekanga?</p>	<p>Hi ndlela leyi Malume Tumelo a n’wi vukarha na ku n’wi tswontswa ha yona.</p>
<p>Hikokwalaho ka yini Lesego a tshama ehansi ka fasitere ra le xitangeni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Leswaku a ta kota ku twa manana wa yena a vulavula eriqinghweni. • Leswaku a ta kota ku twa leswi manana wa yena a swi vulaka eka Malume Tumelo.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini Lesego a nga lavi ku byela munhu hi ku titwa ka yena?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga ri na ntiyiso wa loko ku titwa ka yena ku hoxekile. • Hikuva a chava ku kwatisa manana wa yena.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - avanyisa
 - tshemba
 - xihundla

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mintolovelo ya kahle yo tshama hi basile	
Bulacha meno kambirhi hi siku	<i>Encenyeta ku hlamba meno</i>
Hlamba mavoko hi xisibi loko u huma exiyindlwanini.	<i>Encenyeta ku hlamba hi xisibi</i>
Tirhisa thawula ro basa ku ti sula loko u heta ku hlamba	<i>Kombisa ku ti sula hi thawula</i>
Pfuxeta u tsundzuka ku ti hlayisa	

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Xitori lexi xi ndzi dyondzisa ...
Xitori lexi xi fambelana na nkongomelo 'Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile' hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

tl	nh	l
a	ny	u
m	b	n
e	ng	rh
o	v	i

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: **/tl/ na/nh/**
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: **/tl/-/u/-/l/-/a/ = tlula**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa **/tl/ kumbe /nh/**
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: **/v/-/a/-/n/-/a/ = vana**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **tl, nh**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **tlula, tlunya, tlumbana, tlatlambela, tlutlama, nhamu, nhanga, nharhu, nhenha, nhova, nhulu, vana, nguva, mbilu, rhavi, rhambu, nyenya**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: ANAKANYA

PFAMPFARHUTA XITSHURIWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta vona ta switoloveto kumbe phephe ro ka ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 **Kombisa** leswi u **anakanyisaka swona** kutani u **pfampfarhuta** swin'wana leswi humaka eka xitshuriwa, ku fana na: Onge ndza n'wi vona Mogau a languteka a khomiwe hi tingana lero a kala a tsutsumela exihambukelweni!
- 3 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Mogau a languteka a khomiwe hi tingana ehandle ka tlilasi ya yena.
- 4 Leswi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta anakanya hi swin'wana swo huma eka xitshuriwa.
- 5 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va tshunxeka. Va hlayele xitshuriwa nakambe kan'we.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa nchumu wun'we lowu va wu anakanyeke ku suka eka xitshuriwa.
- 7 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana/bula hi swidirowiwa swa vona na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo **na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 9.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 1

KOTARA 3

Vhiki

10

NKONGOMELO:

**Ku hlayisa miri ya hina ku
tshama yi hanyile yi hlayisekile**

Malulamiselo Ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa switoloveto swo hambana hambana leswi vana va nga swi endlaka ku tshama va hanye kahle.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa tindlela to endla miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 46, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 47, A hi hungaseni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 48, A hi hlayeni na papila ra 49 A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa un'wana loyi a ku pfunaka ku tshama u hanye kahle na swona u hlayisekile.

Musumbhunuku

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

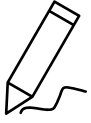
KOMISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Hulisani a hlamba mavoko eka xitori xa Buku Leyikulu: Hulisani u tshama a hlayisekile
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile.
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana mahanyelo lamanene na ku hlayiseka swi fanana ha yini?
 - b Xana mahanyelo lamanene na ku hlayiseka swi hambana ha yini?
 - c Xana u nga va u hanye kahle kambe u nga hlayisekanga?
 - d Xana u nga va u hlayisekile kambe u nga hanyanga kahle?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - xitsongwatsongwana
 - hangalaka
 - xitsongwatsongwana

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mintolovelo ya kahle yo tshama hi basile	
Bulacha meno kambirhi hi siku	<i>Encenyeta ku hlamba meno</i>
Hlamba mavoko hi xisibi loko u huma exiyindlwani.	<i>Encenyeta ku hlamba hi xisibi</i>
Tirhisa thawula ro basa ku ti sula loko u heta ku hlamba	<i>Kombisa ku ti sula hi thawula</i>
Pfuxeta u tsundzuka ku ti hlayisa	

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo leyi landzelaka:
 - a tlula
 - b tlunya
 - c tlumbana
 - d tlurisa
 - e tlutlama
 - f nhamu
 - g nhanga
 - h nharhu
 - i nhova
 - j nhulu
- 3 Lexi landzelaka, byela vadyondzi ku teka tikhirayoni va lulamisa mintirho ya vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengelela tibuku ta vadyondzi emakumu ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Hulisani u tshama a hlayisekile
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi swin'wana leswi u swi endlaka ku hlayisa miri wa wena wu tshama wu hanye kahle.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa. Lexi xi ta va xiphemu xa buku ya tllasi eka khona ro hlayela.

RIMBA RA MATSALELO: Ndza/ Ndzi ... ku tshama ndzi hanye kahle.

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi swin'wana leswi va swi endlaka ku hlayisa miri ya vona ku tshama yi hanye kahle.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi leswi u nga ta swi tsala, ku fana na: Ndzi endlaka swilo swo tala leswaku ndzi hanya kahle. Ndza ti toloveta. Ndzi dya swakudya swa phurotheni na matsavu. Ndzi hlamba mavoko. Kambe ndzi ehleketa leswaku ndzi ta tsala hi ku ti toloveta ku tshama ndzi ringanerile ndzi ri na matimba.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u tsutsuma kumbe u tlakula tinsimbi.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndza ti toloveta ku tshama ndzi hanye kahle.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi mintolovelovelo yo hambana hambana ya mahanyelo lamanene na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: madyelo lamanene, matsavu, mihandzu, phurotheni, tsutsuma, hlamba mavoko, ambala masiki, hlamba,sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi leswi mi swi endlaka ku tshama mi hanye kahle?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi mintolovelovelo ya vona ya mahanyelo lamanene.
- 6 Va fanele va ku: Ndza/ Ndzi ... ku tshama ndzi hanye kahle.
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tllasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**

- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.
- 3 Hlamusela leswaku hi ta engetela vuxokoxoko eka ntsalo wa hina hi Ravunharhu.

Ndzi tlanga bolo ra milenge ku
hlayisa rihanyu.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

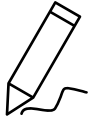
Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta mimpfumawulo na marito

PFUXETA MIMPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla swikombakombana swa mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara: /hl/ /sw/ /rh/ /kh/ /kw/ /ts/ /ny/ /dy/ /lw/ /dl/ /nt/ /th/ /mf/ /mh/ /by/ /nk/ /tl/ /nh/
- 2 Tlakusela eehla swikombakombana hi maendlelo yo hambana hambana kutani u vutisa mudyondzi hi un'we un'we ku hlaya mimpfumawulo.
- 3 Damarheta swikombakombana swa mpfumawulo exitsalelweni.
- 4 Kombela vadyondzi vo hambana hambana vatsongo ku ta emahlweni va ta aka marito exitsalelweni.
- 5 Kutani, kombela vadyondzi ku vumba na ku tsala ehansi marito lama va ma kotaka etibukwini ta vona.

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/ swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

 Ku biwa mhalamhala.

 Manana u akite dladla ro tiya.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA MINKUMBETELO

Kitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Hulisani u tshama a hlayisekile</p> <p>'I nkarhi wo etlela!' Ku vula tatana wa Hulisani a ri karhi a tima thelevhixini.</p>	
<p>Kambe Hulisani a nga koti ku etlela. Xitsongwatsongwana xintshwa a xi ri ku hangalakeni misava hinkwayo. A swi tiva leswaku switsongwatsongwana swi vabyisa vanhu. Nkarhi wun'wana, switsongwatsongwana swi endla leswaku vanhu va lova. Hulisani u anakanye switsongwatsongwana swi namarhele miri wa yena, swi n'wi vabyisa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Hulisani u titwa a chava hikuva a nga koti ku etlela!</p>
<p>'A ndzi nge yi exikolweni!' Hulisani a byela tatana wa yena na mixo. 'Ku na xitsongwatsongwana lexi nga le hangalakeni misava hinkwayo. A ndzi lavi ku vabya!' a vula a karhi a rila.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Hulisani a nga lavi ku ya exikolweni hikuva u chava ku vabya kwale.</p>
<p>'Huli, ku na xitsongwatsongwana lexi nga le ku hangalakeni. Kambe a hi fanelanga ku chava. Hi nga dyondza swo tala hi ku tshama hi hlayisekile,' ku vula tatana wa yena, a karhi a teka riqingho ra yena a ri tlhavatlhava. 'A hi endli vulavisisi.'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Hulisani a nga swi tivi leswi a nga swi endlaka ku tshama a ri na rihanyu lerinene na ku hlayiseka. Leswi swi fanele swi n'wi endla a titwa a chava swinene.</p>
<p>Hi swona, xo sungula xa nkoka i ku papalata ku khumba vanhu van'wana, ku vula tatana. 'Eka nkarhi wa sweswi, ringeta ku ka u nga vukarhi kumbe ku khomana hi mavoko na vanghana va wena.'</p> <p>'Swi lulamile', ku vula Hulisani, 'kambe etlilasini ke? Ndzi tshama ekusuhi na vana van'wana.'</p> <p>'Swi kona swin'wana leswi u nga swi endlaka ku tshama u hlayisekile,' ku hlamusela tatana wa Hulisani. 'U fanele ku hlamba mavoko ya wena minkarhi hinkwayo hi laha u kotaka ha kona.'</p> <p>Hulisani u ye esinkini a chela mavoko ya yena hi mati. 'Vona!' a vula.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Hulisani a nga hlambi mavoko ya yena hi ndlela ya kahle, hikuva a nga tirhisanga xisibi ro sungula! Ndzi ehleketa leswaku swi ta n'wi pfuna ku endla ndzaviso lowu na tatana wa yena!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Tatana wa yena a hleka. 'Huli, a hi yona ndlela yo hlamba mavoko leyi nga dlayaka switsongwatsongwana,' a vula, a karhi a bananisa nhlana wa yena na sinki. 'U fanele u tirhisa xisibi u hlamba mavoko ya wena hinkwawo ku susa switsongwatsongwana,' a hlamusela a karhi a veka xisibi emavokweni ya yena. 'U nga yimbelela risimu kumbe u hlayela ku fika eka 20 loko u karhi u hlamba mavoko, leswaku u ta tsundzuka ku hlamba nkarhi wo leha ku ringanela!'</p>	
<p>Loko va hetile ku hlamba mavoko ya vona hi mfanelo, tatana wa Hulisani u langute riqingho ra yena nakambe.</p> <p>'Ndlela yin'wana yo tshama u hlayisekile i ku papalata ku khumba xikandza xa wena,' a n'wi byela, 'hikuva switsongwatsongwana swi nga nghena emirini wa wena hi le ka mahlo, nhompfu, na hi nomu.'</p> <p>Hi nkarhi wolowo, Hulisani a twa ku nwayisa enhompfini ya yena. U tlakuse voko ra yena ku ti nwaya, kambe a yima. 'Loko se ndzi twa ku nwayisa ke?' a vilela.</p> <p>'Hambiswiritano, u nga hlamba mavoko ya wena u nga si ti nwaya! Kumbe u tirhisa thixu,' a vula, a n'wi nyika yin'we.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Hulisani u tshamela ku ti khumba xikandza xa yena a nga swi ehleketanga. Ndzi ehleketa leswaku swa pfuna ku endla ndzaviso hi ndlela yo tshama u hanye kahle na ku hlayiseka.</p>
<p>'Xin'wana lexi u fanelaka ku xi tsundzuka hi leswaku loko u khohlola kumbe u entshemula, u fanele u tirhisa xikokola xa wena ku nga ri mavoko!' a vula, a karhi a n'wi kombisa. Hulisani u titolovete ku khohlolela eka xikokola xa yena.</p>	
<p>Exikolweni, Hulisani u vile na ku tikeriwa eka ku kongomisa. U lemuke loko Mashudu a entshemulela emoyeni. U lemuke loko Princess a ti luma tintiho.</p> <p>Siku hinkwaro, Hulisani u anakanye switsongwatsongwana swi namarhele miri wa yena, swi n'wi vabyisa.</p>	<p>Hulisani wa swi tiva leswaku u fanele ku ti sirhelela njhani. Kambe, ndzi nga kumbetela leswaku vanghana va yena va le xikolweni a va endlanga vulavisisi lebyi fanaka na lebyi.</p>
<p>Emakumu ka siku, u landze mudyondzisi wa yena, Manana Khoza.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Hulisani u lava vanghana va yena va tiva ndlela yo tshama va ri na rihanyu lerinene na ku hlayiseka, ku fana na yena.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>'Mudyondzisi, xana a wu swi tiva leswaku ku na xitsongwatsongwana lexi nga le ku hangalakeni misava hinkwayo?' Ku vutisa Hulisani. 'Tatana wa mina u ndzi dyondzise ku tshama ndzi hlayisekile, hi ku ka ndzi nga khumbi vanhu van'wana, hi ku hlamba mavoko ya mina, hi ku ka ndzi nga khumbi xikandza xa mina, na ku khohlolela eka xikokola xa mina,' ku hlamusela Hulisani. 'Kambe a ndzi tshembi leswaku vadyondzikulorhi va mina va swi tiva! Kumbexana u nga va byela?'</p>	
<p>'Ndzi na vonelo ro antswa,' ku vula Manana Khoza a n'wayitela. 'Mundzuku na mixo, u nga va dyondzisa hinkwavo hi tindlela to tshama u hlayisekile. U swi vona njhani?'</p>	
<p>Nhlikanhi wolowo, Hulisani u tsutsumele eka tatana wa yena. 'U nga bvhumbha? Manana Khoza u ndzi kombele ku dyondzisa vana lavan'wana hi ku tshama va hlayisekile mundzuku!'</p> <p>'I swa kahle!' ku vula tatana wa yena, 'naswona ndzi na swiambalo swa kahle swo swi ambala!'</p> <p>Tatana wa Hulisani u humese masiki exikhwameni xa yena. 'Ndzi ku kumele lexi namuntlha. Ku ambala masiki swi ta ku pfuna ku tshama u hlayisekile swinene eka switsongwatsongwana,' a vula.</p> <p>Tatana wa Hulisani u n'wi pfunile ku ambala masiki. U titwe a lulamele ku dyondzisa tlilasi ya yena hi ku tshama va hlayisekile.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku ku ambala masiki swi ta pfuna Hulisani ku titwa a hlayisekile swinene, na ku n'wi pfuna ku tshama a hanye kahle.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana Hulisani a titwa njhani hi ku ya exikolweni?</p>	<p>A titwa a chava ku ya exikolweni.</p>
<p>Xana a wu ta titwa njhani loko a wu twe hi xitsongwatsongwana lexi hangalakaka misava hinkwayo?</p>	<p><i>A ndzi ta titwa...</i></p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini Hulisani a titwa a chava?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva u twe leswaku ku na xitsongwatsongwana lexi nga eku hangalakeni. • Hikuva a chava leswaku a nga vabya. • Hikuva a nga ti tivi tindlela to tshama a hlayisekile. • Hikuva vadyondzikulobye a va nga ri na rihanyu lerinene na ku hlayiseka.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 10.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - chava
 - mahungu
 - ndzavisiso

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mintolovelu ya kahle yo tshama hi basile	
Bulacha meno kambirhi hi siku	<i>Encenyeta ku hlamba meno</i>
Hlamba mavoko hi xisibi loko u huma exiyindlwanini.	<i>Encenyeta ku hlamba hi xisibi</i>
Tirhisa thawula ro basa ku ti sula loko u heta ku hlamba	<i>Kombisa ku ti sula hi thawula</i>
Pfuxeta u tsundzuka ku ti hlayisa	

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta marito**PFUXETA MARITO**

- 1 Tshama u lulamisile swikombakombana hinkwaswo swa marito ya mimpfumawulo.
- 2 Tlakusela ehenhla rito rin'wana na rin'wana, kutani u vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku ri hlaya.
- 3 Loko mudyondzi a nga koti ku hlaya rito, pfuna mudyondzi ku ri twarisa.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalu:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

U ya kwini?

Hlamba mavoko.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi swin'wana leswi u swi endlaka ku hlayisa miri wa wena wu tshama wu hanye kahle.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa. Lexi xi ta va xiphemu xa buku ya tlilasi eka khona ro hlayela.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndza/ Ndzi ... ku tshama ndzi hanye kahle.

... swi ndzi endla ndzi titwa ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta engetela xivulwa eka ku tsala ka vona ka hi Musumbhunuku.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi leswi va ti twisaka swona loko va endla swin'wana leswaku va tshama va hanye kahle.
- 3 Hlayela vadyondzi rimba rintshwa ra matsalelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 5 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi ti twa ndzi ri kahle swinene loko ndzi ti toloveta. Ndzi twa ndzi ri na matimba. Ndzi tlhela ndzi twa ndzi tsaka hikuva ndza swi tiva leswaku ndzi tiendla swilo swa kahle.
- 6 Tirhisa **ku kombisa** ku engetela vuxokoxoko eka xidirowiwa xa wena, ku fana na: wena u languteka u tsakile, phuphuma ra mbulavulo ra ku, 'Ndzi ti twa kahle!', sw. na sw.
- 7 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ku ti toloveta swi ndzi endla ndzi va na matimba naswona ndzi tsakile.
- 8 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito ya ntwiwo mbilu na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: tsaka, matimba, ti nyungubyisa, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u titwa njhani loko u endla swin'wana swa mahanyelo lamanene?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela hi leswi va ti twisaka swona loko va endla swin'wana swa mahanyelo lamanene.
- 6 Va fanele va ku: ... swi ndzi endla ndzi titwa ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 **Nyika vadyondzi tibuku.** Lerisa vadyondzi ku kuma ntsalo wa vona wa hi Musumbhunuku. Va ta **engetela** eka leswi!
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfunu vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

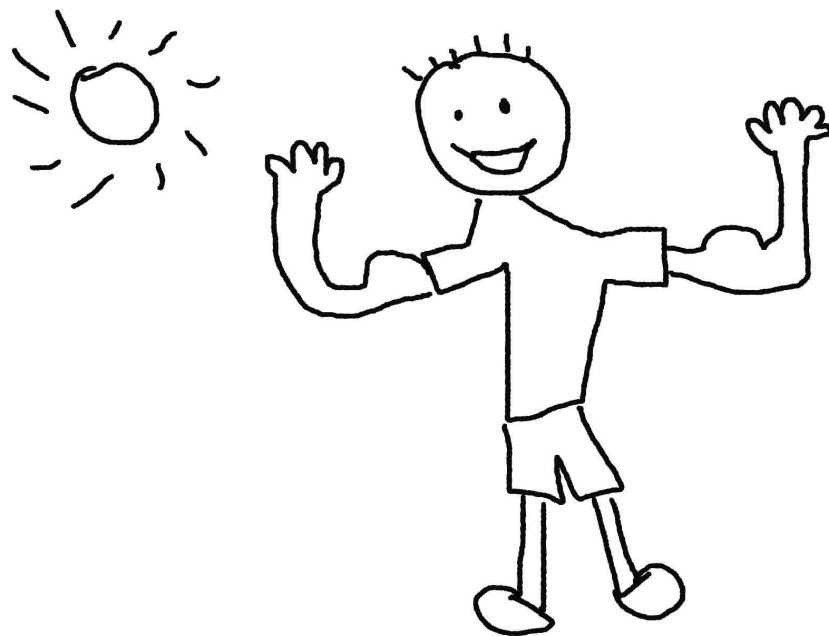
HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2-3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hlanganisa ntirho wa vadyondzi hinkwavo wa vhiki leri yi va buku. Veka eka khona ro hlayela leswaku vadyondzi va hlaya hi nkarhi wo hlaya va ri voxo.

Ndzi tlangu bolo rd milenge ku
hlaxisa rihanyu.

Bolo rd milenge ri ndzi endla ku
ndzi tshama ndzi ringdnerile no
va na rihanyu.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA

- 1 Tirhisa marito mambirhi lawa ya twakalaka ya fana, xikombiso: **hlala; tsala**
- 2 Vula rito: **hlala**
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: **/hl/-/a/-/l/-/a/**
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: **/hl/**
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: **/a/**
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: **/l/**
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: **/a/**
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **hlala**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa ka mimpfumawulo ku endla rito: **/hla/-/la/ = hlala**
- 10 Vuyelesa leswi hi rito leri landzelaka: **tsala**

HA ENDLA

- 1 Tirhisa man'wana marito mambirhi lama twakalaka ya fana, xikombiso: **nyika; nyiko**
- 2 Vula rito : **nyika**
- 3 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? **/ny/**
- 4 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? **/i/**
- 5 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? **/k/**
- 6 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? **/a/**
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu phemu swa mpfumawulo: **/ny/-/i/-/k/-/a/**
- 8 Tsala rito: **nyika**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito : **/nyi/-/ka/ = nyika**
- 10 Vuyelesa leswi hi rito leri landzelaka: **nyiko**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Hulisani u tshama a hlayisekile</u></p> <p>'I nkarhi wo etlela!' Ku vula tatana wa Hulisani a ri karhi a tima thelevhixini.</p>	
<p>Kambe Hulisani a nga koti ku etlela. Xitsongwatsongwana xintshwa a xi ri ku hangalakeni misava hinkwayo. A swi tiva leswaku switsongwatsongwana swi vabyisa vanhu. Nkarhi wun'wana, switsongwatsongwana swi endla leswaku vanhu va lova. Hulisani u anakanye switsongwatsongwana swi namarhele miri wa yena, swi n'wi vabyisa.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Hulisani u tiva switsongonyana hi switsongwatsongwana kambe a nga na mahungu yo helela. Kumbe u titwa a chava hikuva a nga na vutivi byo tala hi xitsongwatsongwana lexintshwa.</p>
<p>'A ndzi nge yi exikolweni!' Hulisani a byela tatana wa yena na mixo. 'Ku na xitsongwatsongwana lexi nga le hangalakeni misava hinkwayo. A ndzi lavi ku vabya!' a vula a karhi a rila.</p>	
<p>'Huli, ku na xitsongwatsongwana lexi nga le ku hangalakeni. Kambe a hi fanelanga ku chava. Hi nga dyondza swo tala hi ku tshama hi hlayisekile,' ku vula tatana wa yena, a karhi a teka riqingho ra yena a ri tlhavatlhava. 'A hi endlilavisisi.'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku vutivi byo tala hi xitsongwatsongwana lexi byi nga pfuna Hulisani a titwa a hlayisekile. Ndzi ehleketela leswaku hi xona xivangelo xo va tatana wa yena a ringanisa leswaku va endla ndzavisiso.</p>
<p>Hi swona, xo sungula xa nkoka i ku papalata ku khumba vanhu van'wana, ku vula tatana. 'Eka nkarhi wa sweswi, ringeta ku ka u nga vukarhi kumbe ku khomana hi mavoko na vanghana va wena.'</p> <p>'Swi lulamile', ku vula Hulisani, 'kambe etlilasini ke? Ndzi tshama ekusuhi na vana van'wana.'</p> <p>'Swi kona swin'wana leswi u nga swi endlaka ku tshama u hlayisekile,' ku hlamusela tatana wa Hulisani. 'U fanele ku hlamba mavoko ya wena minkarhi hinkwayo hi laha u kotaka ha kona.'</p> <p>Hulisani u ye esinkini a chela mavoko ya yena hi mati. 'Vona!' a vula.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Hulisani u dyondza mahungu yo tala ya nkoka hi ku tshama a hanye kahle na ku tihlayisa. Ndza tshemba leswaku i swa nkoka ku va na timhaka leti ta ntiyiso!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Tatana wa yena a hleka. 'Huli, a hi yona ndlela yo hlamba mavoko leyi nga dlayaka switsongwatsongwana,' a vula, a karhi a bananisa nhlana wa yena na sinki. 'U fanele u tirhisa xisibi u hlamba mavoko ya wena hinkwawo ku susa switsongwatsongwana,' a hlamusela a karhi a veka xisibi emavokweni ya yena. 'U nga yimbelela risimu kumbe u hlayela ku fika eka 20 loko u karhi u hlamba mavoko, leswaku u ta tsundzuka ku hlamba nkarhi wo leha ku ringanela!'</p>	
<p>Loko va hetile ku hlamba mavoko ya vona hi mfanelo, tatana wa Hulisani u langute riqingho ra yena nakambe.</p> <p>'Ndlela yin'wana yo tshama u hlayisekile i ku papalata ku khumba xikandza xa wena,' a n'wi byela, 'hikuva switsongwatsongwana swi nga nghena emirini wa wena hi le ka mahlo, nhompfu, na hi nomu.'</p> <p>Hi nkarhi wolowo, Hulisani a twa ku nwayisa enhompfini ya yena. U tlakuse voko ra yena ku ti nwaya, kambe a yima. 'Loko se ndzi twa ku nwayisa ke?' a vilela.</p> <p>'Hambiswiritano, u nga hlamba mavoko ya wena u nga si ti nwaya! Kumbe u tirhisa thixu,' a vula, a n'wi nyika yin'we.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku ku endla ndzaviso na tatana wa yena i swa nkoka, hikuva Hulisani u na nkarhi wo vutisa swivutiso swa yena hinkwaswo. Ndzi ehleketa leswaku ku kuma tinhlamulo swi ta n'wi pfuna ku titwa a hanye kahle na ku hlayiseka!</p>
<p>'Xin'wana lexi u fanelaka ku xi tsundzuka hi leswaku loko u khohlola kumbe u entshemula, u fanele u tirhisa xikokola xa wena ku nga ri mavoko!' a vula, a karhi a n'wi kombisa. Hulisani u titolovete ku khohlolela eka xikokola xa yena.</p>	<p>Ndza ehleketa leswaku Hulisani a titwa a nga ha chavi ngopfu ku tiva na ku titoloveta swilo hinkwaswo leswi a nga swi endlaka ku n'wi pfuna ku tshama a hlayisekile.</p>
<p>Exikolweni, Hulisani u vile na ku tikeriwa eka ku kongomisa. U lemuke loko Mashudu a entshemulela emoyeni. U lemuke loko Princess a ti luma tintiho.</p> <p>Siku hinkwaro, Hulisani u anakanye switsongwatsongwana swi namarhele miri wa yena, swi n'wi vabyisa.</p>	<p>Hulisani u fanele a kota ku kumbetela leswaku vadyondzikulobye a va na byona vutivi lebyi fanaka hi ku tshama va hlayisekile ku fana na yena. Ndzi ehleketa leswaku leswi fanele swi n'wi endla a titwa a chava.</p>
<p>Emakumu ka siku, u landze mudyondzisi wa yena, Manana Khoza.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku swi endla Hulisani a titwa a chava leswaku vanghana va yena a va swi tivi leswaku va endla yini. Ndzi ehleketa leswaku u lava mudyondzisi wa yena a tiyisisa leswaku vadyondzi lava nga etlilasini hinkwawo va tiva tindlela to tshama va ri na rihanyu lerinene na ku hlayiseka.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>'Mudyondzisi, xana a wu swi tiva leswaku ku na xitsongwatsongwana lexi nga le ku hangalakeni misava hinkwayo?' Ku vutisa Hulisani. 'Tatana wa mina u ndzi dyondzise ku tshama ndzi hlayisekile, hi ku ka ndzi nga khumbi vanhu van'wana, hi ku hlamba mavoko ya mina, hi ku ka ndzi nga khumbi xikandza xa mina, na ku khohlolela eka xikokola xa mina,' ku hlamusela Hulisani. 'Kambe a ndzi tshembi leswaku vadyondzikulorhi va mina va swi tiva! Kumbexana u nga va byela?'</p>	
<p>'Ndzi na vonelo ro antswa,' ku vula Manana Khoza a n'wayitela. 'Mundzuku na mixo, u nga va dyondzisa hinkwavo hi tindlela to tshama u hlayisekile. U swi vona njhani?'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Hulisani u ta titwa a hlayisekile loko vanghana va yena va tiva tindlela to tshama va hlayisekile na vona. Ndzi ehleketa leswaku swi ta endla Hulisani a titwa a antswa ku avelana hi mahungu lamantshwa lama a nga na wona!</p>
<p>Nhlikanhi wolowo, Hulisani u tsutsumele eka tatana wa yena. 'U nga bvumbha? Manana Khoza u ndzi kombele ku dyondzisa vana lavan'wana hi ku tshama va hlayisekile mundzuku!'</p> <p>'I swa kahle!' ku vula tatana wa yena, 'naswona ndzi na swiambalo swa kahle swo swi ambala!'</p> <p>Tatana wa Hulisani u humese masiki exikhwameni xa yena. 'Ndzi ku kumele lexi namuntlha. Ku ambala masiki swi ta ku pfuna ku tshama u hlayisekile swinene eka switsongwatsongwana,' a vula.</p> <p>Tatana wa Hulisani u n'wi pfunile ku ambala masiki. U titwe a lulamele ku dyondzisa tlilasi ya yena hi ku tshama va hlayisekile.</p>	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Hulisani u dyondze njhani hi ku tshama a hanye kahle na ku hlayiseka?	Yena na tatana wa yena va tirhise riqingho (inthanete) ku endla ndzavisiso hi ku tshama u hanye kahle na ku hlayiseka.
U nga kumbetela leswaku Hulisani u twe hi xitsongwatsongwana lexi kwihi?	Ndzi nga kumbetela leswaku u twe hi xitsongwatsongwana lexi eka Thelevhixini.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini u ehleketa leswaku Hulisani u vulavule na mudyondzisi wa yena loko xikolo xi humile?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a lava ku tiyisisa leswaku mudyondzisi wa yena u na vutivi hi xitsongwatsongwana. • Hikuva u vona vadyondzi lavan'wana va endla swilo leswi nga riki swa rihanyu lerinene na ku hlayiseka. • Hikuva u lava ku avelana hi mahungu lama a nga ma dyondza hi ku tshama u ri na rihanyu lerinene na ku hlayiseka na Manana Khoza. • Hikuva u lava ku tiyisisa leswaku vadyondzi lavan'wana etlilasini ya yena va dyondza hi ku tshama va ri na rihanyu lerinene na ku hlayiseka, ku fana na yena.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko Ya Swa Nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - chukucha
 - masiki
 - kombisa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Mintolovelo ya kahle yo tshama hi basile	
Bulacha meno kambirhi hi siku	<i>Encenyeta ku hlamba meno</i>
Hlamba mavoko hi xisibi loko u huma exiyindlwanini.	<i>Encenyeta ku hlamba hi xisibi</i>
Tirhisa thawula ro basa ku ti sula loko u heta ku hlamba	<i>Kombisa ku ti sula hi thawula</i>
Pfuxeta u tsundzuka ku ti hlayisa	

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Xitori lexi xi ndzi dyondzisa leswaku ...
Xitori lexi xi fambisana na nkongomelo wa hina 'Ku hlayisa miri ya hina ku tshama yi hanyile yi hlayisekile' hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara leyi.

hl	sw	rh
a	m	e
kh	kw	ts
l	i	n
ny	dy	lw
o	v	k
mf	by	nk
h	w	u

KOMBISA

- 1 Langutisa mimpfumawulo hinkwayo na yo twanansa exitsalelweni.
- 2 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku aka marito lama va nga ma kotaka va ri karhi va tirhisa mimpfumawulo no twanansa.

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona vini.
- 5 Kombela vadyondzi ku byelana marito lama va nga ma aka, kutani va ma tsala exitsalelweni.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ ENDLA MINKUMBETELO

PFAMPFARHUTA XITSHURIWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta vona ta switoloveto kumbe phepha ro ka ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **endla nkumbetelo na ku dirowa** hi swin'wana leswi swi nga landzelaka ku endleka loko xitori xo ya emahlweni.
- 3 **Kombisa** leswi u **kumbeterisaka** swona hi leswi swi nga landzelaka ku endleka, ku fana na: Ndzi ehleketa leswaku hi siku leri landzelaka, vanghana va Hulisani va ta lava ku ambala timasiki tani hi yena.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa vanghana va Hulisani va kombetela masiki ya yena. Endla phuphuma ra mbulavulo ri ku, 'Ndza yi lava!'
- 5 Leswi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta endla nkumbetelo hi leswi swi nga ha landzelaka ku humelela.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va tshunxeka. Va hlayele xitshuriwa nakambe kan'we.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona hi leswi swi nga ha humelelaka.
- 8 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana/bula hi swidirowiwa swa vona na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 10.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.